שיירי קרבן על תלמוד ירושלמי מכות

רבי דוד פרנקל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שיירי קרבן על תלמוד ירושלמי מכות

רבי דוד פרנקל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שיירי-קרבן-על-תלמוד-ירושלמי-מכות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 13
הלכה ג 20
הלכה ד 26
הלכה ה 26
הלכה ו 30
הלכה ז 32
הלכה ח 35
פרק ב 37
הלכה א 37
הלכה ב 38
הלכה ג 39
הלכה ד 39
הלכה ה 41
הלכה ו 45
הלכה ז 61

פרק א

הלכה א

כיצד העדים כו' עיי' בקונט'. כ' תו' בד"ה כל הזוממים מקדימים לאותה מיתה ר"ל תחלה ממיתין אותן. במיתת הנדון ואם א"א ממיתין אותן בכל מיתה שנוכל וקשה דאמרי' פ' נגמר הדין רוצח וגואל הדם ב' כתובין ואין מלמדין וכן ק' אהא דתניא בתוספתא כל חייבי מיתות שא"א יכול להמיתו במיתה הכתובה ממיתין אותו בכל מיתה (זו היא גי' המהרש"א ונכונה היא ודברי מהר"ם אינן מחוורין דהא שייר נמי נסקלין ועיר הנידחת) ותי' הרר"י רוצח וגואל הדם ה"ל ב' כתובין לענין זה שממיתין אפי' במיתה שאינה מן ארבע מיתות ב"ד אבל שממיתין כל חייבי מיתות בארבע מיתות ב"ד מלתא דפשיטא היא ע"כ. ועמ"ש סוף סנהדרין (פי"א ה"ד) בד"ה מקדימין כו' בפירוש לשון מקדימין. והרמב"ם כ' פי"ד מה"ס מי שעמד על נפשו ואין יכולין להמיתו במיתה הכתובה בו הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להמיתו בה כו' בד"א בשאר מחוייבי מיתות ב"ד חוץ מן הרוצח אבל הורג נפש רודפין אחריו בכל דבר וביד כל אדם עד שממיתין אותו. וכ' הכ"מ ותימא איך קאמר שכל חייבי מיתות ממיתין אותן בכל מיתה כו' ובגמרא אמרי' רוצח וגואל הדם ה"ל ב' כתובים ע"ש שהאריך (ומהתימה על התי"ט שכ' סוף סנהדרין שהכ"מ לא העיר בזה ולא שם לבו לכל האריכות שבכ"מ. ומ"ש הלח"מ בזה פי"ג מה"ס דבריו אינן מבוררים וע"ש) ומה שמתרץ הרר"י קשיא לי מנ"ל לחלק בכך אדרבא לשון הברייתא משמע דלא כדבריו דתניא אין לי אלא מיתה הכתובה בו מנין שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה. הרי שאין כאן אלא שני דרכים או להמיתו במיתה הכתובה בו או בכל מיתה שאתה יכול אבל לחלק בין ארבע מיתות ב"ד לשאר מיתות לא. והא דפירש"י פ' נגמר הדין משום דהוי רוצח הנידון בב"ד וגואל הדם כלומר מיתה שגואל הדם ממית לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו ב' כתובים הבאים כאחד כו' ע"כ נראה דקשיא ליה היינו רוצח היינו גואל הדם דהא אין גואל הדם אלא ברוצח לכך מפרש רוצח אנידון בב"ד וגואל הדם שוגג שנהרג ע"י גואל הדם. ותימא עד כאן לא פליגי לקמן פ"ב ר"י ור"ע אלא לר"י הרשות ביד כל אדם ולר"ע כל אדם חייבין עליו אבל שיהו הב"ד מעמידין גואל הדם להורג בשוגג לא שמענו מעולם. גם הרמב"ם ריש ה' רוצח כ' לא רצה גואל הדם להמיתו כו' או שאין לו גואל הדם ב"ד ממיתין את הרוצח בסייף. הרי דוקא למיתת ב"ד מעמידין גואל הדם אבל לא לשוגג. וכן בדין דהא תנן לקמן פ"ב ומוסרין להן ב' ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו. הרי שב"ד מדברים אל גואל הדם ואיך יעמידו גואל הדם להמיתו ועוד קשה הרי מפורש

בקרא שבמזיד איירי דכתיב או באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה רוצח הוא גואל הדם ימית את הרוצח בפגעו בו. והיינו מזיד דכתיב או באיבה כו' וכתיב בתריה ואם בפתע כו' היינו שוגג וכ"כ רש"י בפירוש התורה כל תחלת הפרשה איירי במזיד שהרי הוא אומר למטה או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות למד על האמורים למעלה שבהורג במזיד מדבר. ונראה היינו דקשיא להרמב"ם חדא היינו רוצח היינו גואל הדם. שנית למה לא קחשיב עיר הנידחת ונסקלין שלישית בתוספתא משמע מפורש כל חייבי מיתות ממיתין בכל מיתה וכקושית תו' לכך מפרש הא דילפי' ממות יומת שממיתין בכל מיתה ה"ה בכל חייבי מיתה הדין כן וכדדריש בתוספתא מדכתיב ובערת הרע מקרבך מכל מקום אלא סלקא אדעתיה דמקשה מדאמר שמואל נקטעה יד העדים פטור ולא קאמר אם אין שם גואל הדם פטור דכתיב גואל הדם הוא ימית את הרוצח. וקרא דגואל הדם מוקדם בפ' מסעי ויד העדים כתיב בפ' שופטים אלא ש"מ אם אין שם גואל הדם ממיתין הרוצח ע"י כל אדם ויליף ממות יומת ולכך פריך מיניה ומי בעינן קרא כדכתיב ושני ליה מדכתיב מות יומת ופריך ולגמור מיניה כי היכא דאמרי' ברוצח מדממיתין בכל מיתה לכך נהרג ביד כל אדם ולא בעינן קרא כדכתיב אם כן בכל חייבי מיתות לא ניבעי יד העדים דוקא ומשני משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובין (ול"ג הבאין כאחד וכל ב' כתובין הבאין כאחד אין מלמדין) כלומר דכתיב קרא ברוצח מות יומת המכה רוצח הוא וכתיב קרא יתירא גואל הדם ימית את הרוצח בפגעו בו ודרשי' מתרווייהו מכל מקום מוקמי' חד קרא דממיתין הרוצח בכל דבר וחד קרא דממיתין אותו בכל אדם אפילו אין לו גואל הדם והשתא ניחא כל מה שהקשינו לעיל. אך קשה דגרסי' בספרי פ' שופטים ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת מנין שאם לא מת ביד גואל הדם ימות ביד כל אדם ת"ל ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת. ל"ל קרא תיפוק ליה מדכתיב בפגעו בו וכן הוא בספרי פ' מסעי גואל הדם הוא ימית את הרוצח למה נאמר והלא כבר נאמר גואל הדם הוא ימיתנו שיכול אין לי מי שיש לו גואל מי שאין לו גואל מנין ת"ל גואל הדם הוא ימית את הרוצח: וזו היא דרשת הבבלי פ' נגמר הדין וי"ל הא דפ' שופטים ה"פ לא תאמר הגואל הדם צריך שיתחיל דיגמור מיתתו קמ"ל משהתחיל גואל הדם שוב רשות ביד כל אדם לגמור מיתתו. וכן הדין בעדים כמפורש בספרי ובבבלי ומ"ש תו' בסוגיין הא דכתיב היא ולאחיו [כוונת המחבר לדברי התוספות ד"ה זוממי וז"ל "בועלה דדרשינן היא ולא בועלה זוממי בת כהן דכתיב לאחיו דדרשינן לאחיו ולא לאחותו"]:

למעט זוממי בת כהן שאינן בשרפה איצטריך חדא למעט כשהבועל [היה] נידון (עמה) ואידך כשאין בועל שם ע"ש אין להקשות נימא איצטריך לאחיו היכא שהעדים קרובים

לו ולא לה קמ"ל דלא פלגינן דיבורייהו ובטל כל העדות דא"כ אם הוא בהיפך נמי אמרי' הכי ומאי שנא דכתיב לאחיו למעט הכי וכ"ת גזירת הכתוב הוא דוקא בכה"ג הוא דבטל אבל לא בהיפך י"ל טפי מסתבר לאוקמי קרא בזוממי בת כהן מלאוקמי בהכי ואין להאריך בזה. ועמ"ש סנהדרין (פי"א ה"ד) בד"ה חוץ:

מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה כו'. כ' תו' תימא עדים המעידין על אחד שהוא בן גרושה או חלוצה למה יהו נאמנים הא ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה וי"ל כיון דלוקין מתקיים בהם כאשר זמם והוי שפיר עדות שאתה יכול להזימה ע"כ. וקשה מנ"ל שלוקים עדים בן גרושה נאמר דמתקיים בהם כאשר זמם שמפסלו אינהו ולא זרעם דכתיב ועשיתם לו ולא לזרעו ולא קשיא קושית הש"ס דלא הוי כאשר זמם שהם זממו לפסול הנידון וזרעו דגם הגידון אין זרעו נפסל דלגבייהו ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה וכ"ת כי מיפסל איהו ממילא גם זרעו פסולים י"ל הא בעדים ס"ד דמתקיים כאשר זמם כשהם פסולים ולא זרעם עכ"ל גזירת הכתוב הוא דלפסלו אינהו ולא זרעם ה"ה לגבי דידיה אמרינן כן. ואין לחלק בין הנדון ובין העדים ומצינו כיוצא בזה בברייתא פ' החולץ גר שבא ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי אר"י נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך. אע"ג כשהוא פסול גם בניו פסולים מ"מ כיון שאינו נאמן לבניו הם כשרים ה"נ כן וכ"ת א"כ לו ל"ל הא הנידון אין זרעו פסול י"ל אי לא כתיב לו ה"א שגם זרעו פסול וכן העדים וזרעם פסולים משום כאשר זמם ונראה אי ס"ד דאין עדי גרושה פוסלין את זרעו א"כ ה"ל למכתב ע"פ שנים או שלשה עדים יקים לו דבר ונדרוש לו ולא לזרעו וממילא נדע שאין זרעם של הזוממים נפסלים דלא חמירי מן הנידון ומ"ש דכתיב לו גבי עדים זוממים אלא ש"מ דוקא בעדים הוא דאמרי' לו ולא לזרעו אבל לא לגביה דידיה ש"מ דבעדות בן גרושה כשר אפי' עדות שאי אתה יכול להזימה. ומיושב שפיר קושית תוס' דמוכח מקרא שבן גרושה נפסל ע"י עדים והעדים אינן נפסלים ולוקין מלא תענה. וכ"ת נילף מהכא דאפי' עדות שאי אתה יכול להזימה כשר י"ל הא כתיב ועשיתם כו' משמע דבעינן שיהא אפשר לקיים בהו כאשר זמם וכ"ת היכא דאפשר אפשר והיכא דלא אפשר אין העדות נפסל בשבילו י"ל וכי חובה היא לקבל עדותן של אלו אה אינן ראויין בתמיה וכיון שכן לעולם אפשר הוא שלא לקבל עדותן כשאינן יכולים להזימם. ולתירוץ תוס' צ"ל דמלקות חמור כמו פסול בן גרושה דאל"כ אין זה כאשר זמם כל שאין עונש העדים כמו עונש הנידון כדמוכח בש"ס דקאמר ולפסלו לדידיה ולא לזרעו בעינן כאשר זמם וליכא. אך קשה גלות מאי איכא למימר דהא גבי גלות איכא נפשות שהרי גואל הדם מותר להרגו והא דאמר ר' בא פ"ק דסנהדרין

מלקות במקום מיתה עומדת היינו לר' ישמעאל דוקא אבל רבנן פליגי עליה (ועמ"ש סנהדרין דף ד' בתוס' בד"ה ר"א כו'). בשלמא לריש לקיש דקאמר הוא ולא זוממים איכא למימר שאני גלות דגזירת הכתוב הוא אלא ר' יוחנן דיליף שפטורים מגלות מק"ו קשה הא גלי קרא דלא דרשי' ק"ו שהרי חייב גלות ע"פ עדים ממילא ידעינן שהעדים חייבים בגלות דאל"כ הוה עדות שאי אתה יכול להזימה. ומצינו מקראות הרבה דסתרי ק"ו. אישל לדידי ניחא השתא דגלי לן היכא דאינו יכול להזים העדים עדותן מתקיים כיון שלוקין מיהת גם עידי נפש היו נאמנים כשלוקין כשהוזמו אע"פ שאינן נהרגין. אי לאו דכתיב בהו נפש בנפש כמ"ש תו' וז"ל וקשה מהא דפ' היו בודקין עידי נערה המאורסה דאינהו לא מיקטלא שיכולין לומר לאסרה על בעלה באנו איהי נמי לא מיקטלא דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה אמאי [קאמר] והא [מ"מ] לוקין וי"ל בעדי מיתה דכתיב בהו נפש בנפש לא חשיב כאשר זמם במה שלוקין כו' ע"ש. ואף קושייתם מהאי דפ' היו בודקין י"ל דאתיא כמ"ד כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי נמצא דאף שהעידו שקר אין בהן מלקות דהא באו להפסידה כתובתה. וכ"ת סברי תו' סתמא דהך סוגיא דפ' היו בודקין אתיא כמ"ד ארוסה אין לה כתובה א"כ אין שם ממון אף דלא קיי"ל הכי כמ"ש תו' ב"מ דף י"ז בד"ה מן כו' ע"ש סברי דאתיא ככ"ע י"ל א"כ מאי קאמר הש"ס התם מ"ש נערה המאורסה דנקט אפי' נשואה נמי אין ה"נ אלא אפי' אי דלא יתבה תותיה יכולין לומר לאסרה על בעלה באנו ע"כ טפי ה"ל לומר דנקט נערה המאורסה לאשמועי' דאפי' היכא דלוקין אינה נהרגת דלא מתקיים כאשר זמם אפי' במלקות מנשואה ליכא למשמע הא דבנשואה ליכא מלקות כיון דאיכא ממון כמ"ש וצ"ע. מהא דאמר רבא פ' הנשרפין (דף ע"ח) טרפה שהרג שלא בפני ב"ד פטור דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה קשה דהתם ליכא ממון אלא מלקות. אלא ודאי שאני מיתה דכתיב בה נפש בנפש כתירוץ תוס'. ובכתובות פ' אלו נערות (דף ל"ג) כ' תו' בד"ה אלא כו' וא"ת אמאי לקי אעדות דבן גרושה הא הוי עדות שא"א יכול להזימה וי"ל דלא חשיב עדות שא"א יכול להזימה אלא דוקא במעידין על הטרפה שאין לקיים כאשר זמם בשום דבר לא במיתה ולא במלקות דגברא קטילא בעו למיקטל משא"כ בבן גרושה מתקיימה הזמה במלקות ע"כ ותימא תיקשי להו סוגיא דפ' היו בודקין וצ"ל דסברי תו' דכתובות בעידי נערה המאורסה דאיכא ממון וליכא מלקות כמ"ש אך קשה אף במעיד שקר על הטרפה לוקה משום לא תענה ואפשר כיון דבלא הזמה אין עדותו עדות לא שייך בו לאו דלא תענה. מיהו המעידין על הטרפה אע"פ שאין מחייבים מיתה מחייבים אותו מלקות דלא יוסיף דחייב על שהכה חבירו וכיון דאיכא מלקות גביה אף בעדים

איכא מלקות א"כ גם מיתה חייב דהשתא הוי עדות שאתה יכול להזימה וצ"ע. וכ"ת מ"מ גם לדידי קשיא בר פדא דלית ליה דרשא לו ולא לזרעו אלא מק"ו יליף דאין עד זומם מתחלל. תיקשי ליה אף זה שמעידים בו לא יפסול דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה וכקושית תו' י"ל בר פדא יליף ליה דעדים זוממין אינן בני גלות מדכתיב הוא כמפורש בסמוך בירושלמי וכיון דגלי קרא בגלות היכא דאי אפשר לקיים כאשר זמם אלא במלקות מתקיים העדות אף בבן גרושה כן ולא דחינן הק"ו וכמ"ש לעיל לר' יוחנן. ולפ"ז מה שכתבו תו' ועי"ל כיון דכאשר זמם לא נכתב בעדות דבן גרושה ולא קאי עליה בשום צד בעולם לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה אבל התם כו' ע"כ קשה הא לבר פדא ליכא הוכחה בקרא אלא מק"ו ובזה ודאי י"ל כיון דאין אתה יכול להזימם אין כאן עדות כלל ומה שכתבו עוד ויש לדקדק אמאי לא תני מעידין כו' שהוא ממזר דזה שייך גם בישראל כו' ע"ש קשה לדבריהם היכא דכאשר זמם קאי עליה בעינן שיהא עדות שאתה יכול להזימה א"כ ממזר שיש לו אשה בת ישראל באו להפסיד ממון שהרי צריך לגרשה דכתיב לא יבא ממזר בקהל ה' וליתן לה כתובתה וכל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם ומילקא לא לקי ומתקיים כאשר זמם בממון וכיון דקאי עליה היכא דלית ליה אשה נמי בעינן שיוכל להזימם. ועי"ל אם אין בנים להנדון ולהעדים עושין העדים ממזרים דבנים הנולדים להם לא פסלי' דאפשר להם לישא שפחה ולטהר בניהם דקיי"ל כר"ט סוף פ"ג דיכולין ממזרים ליטהר א"כ אין פסול בזרעם משא"כ בבן גרושה דפסיקא ליה ועמ"ש לקמן בד"ה הוא ינוס:

מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות. כ' תו' וא"ת איך יכולים לחייבו גלות בעדותן הא יוכל לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכלת חלב פ"ק דב"מ ע"כ. וכ' המהרש"א וקשה מאי קושיא הא אין אדם משים עצמו רשע בשלמא גבי חלב תירצו תוס' דב"מ דהתם רוצה שלא להביא חולין לעזרה הוא דקאמר הכי משא"כ כאן ע"כ. וקשה דגרסי' פ"ב דמכילתין (דף ז') בשגגה פרט למזיד ומוקי לה באומר מותר ואפי' לרבא דאמר אומר מותר קרוב למזיד הוא מ"מ לא מיקרי רשע. לפ"ז י"ל הא דכתבו תוס' שיכול לומר מזיד הייתי היינו שיכול לומר אומר מותר הייתי ואף אם נאמר לרבא מיקרי רשע קצת מ"מ לר"ח דאמר אימר מותר אנוס הוא ודאי לא מיקרי רשע מ"מ אימעוט מגלות דקרי מזיד וכ"כ תו' לקמן (דף ט') בד"ה וכן ור"ח כו' ברייתא דקתני בשגגה פרט למזיד אע"ג דאומר מותר אנוס הוא מ"מ איקרי מזיד משום דבמזיד נהרג שיודע בטוב שהוא הרגו ע"ש. וכ"ת א"כ מאי קא קשיא להו לתו' אהא דאכלת חלב שיוכל לומר מזיד הייתי הא אין אדם משים עצמו רשע דלמא ה"ק מה אם ירצה לומר אומר מותר הייתי י"ל דקשיא להו

לרבא דסובר אומר מותר קרוב למזיד א"נ אפילו לר"ח קשיא להו שפיר שהרי כתבו תו' פ"ב (דף ז') בד"ה אלא כו' בחלב ובשבת דכתיב בשגגה יתירא למעוטי אומר מותר דשוגג הוא ע"ש א"כ על כרחך הא דאמר בחלב אם ירצה לומר מזיד הייתי היינו מזיד ממש ולא אימר מותר וקשיא שפיר הא אין אדם משים עצמו רשע. מיהו איכא לאוקמי שהתרו בו ולא קיבל ההתראה דפטור ממיתה ואינו יכול לומר שסבר שמותר. וא"ת מאי קשיא לתו' הא אינו יכול לומר מזיד הייתי דא"כ היו מכניסין אותו לכיפה כדתנן פ' הנשרפין ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה כו' י"ל ודאי צריכים עדים המעידים שהרגו במזיד כמפורש שם בש"ס מנא ידעינן אמר רב בעדות מיוחדת. ושמואל אמר שלא בהתראה אבל בהודאת פיו לחוד אין עונשין אותו. ותדע דא"כ מאי פריך הש"ס מנא ידעי'. אך קשה הא אפי' במכחישין איכא לאוקמי ואינו נאמן במגו דאי בעי אומר מזיד הייתי שאין זה מגו טוב שא"כ יהרגנו גואל הדם וכשהוא שוגג יכול לישב בעיר מקלטו עד מות כה"ג משא"כ בחלב וז"ל הרמב"ם פ"ו מהל' רוצח ויש הורג בשגגה קרוב לזדון כו' ודינו שאינו גולה שעונו חמורה כו' לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור ומה יעשה זה ישב וישמור עצמו מגואל הדם וכן כל הרצחנים שהרגו בע"א או בלא התראה אם הרגן גואל הדם אין להן דמים לא יהיו אלו חמורים מההורג בלא כוונה ע"כ וא"ל דקשיא להו עדים המעידים לאחד שהרג גר שאין לו גואלים שחייב גלות דכתיב לבני ישראל ולגר ולתושב תהיינה שש הערים האלה אע"פ שאין לו גואל הדם. דהא במקום שאין גואל הדם ב"ד מעמידין לו גואל הדם כדאמרי' פ' נגמר הדין. והא שאמרנו לעיל בד"ה כיצד כו' שאין ב"ד מעמידין גואל הדם לנהרג בשגגה ע"ש דוקא שוגג אבל מזיד מוקמינן גואל הדם ועוד אפשר בכה"ג באמת אינו חייב גלות וקרא בגר שיש לו בנים איירי. ולפמ"ש בהודאת פיו לחוד אין מכניסין אותו לכיפה ניחא דה"נ אין גואל הדם יכול להמיתו ע"פ הודאתו אע"פ שאומר שהיה מזיד. ועמ"ש בדרושים:

הכל היה בכלל כו' עיי' בקונטרס. וקשה ריב"ח דלית ליה דרשא דועשיתם לו ולא לזרעו מנ"ל דבבן גרושה אין מקיימין כאשר זמם וי"ל קסבר ריב"ח כתיב כאשר זמם לעשות בעינן דבר שיש בו עשייה והבא לפסול חבירו בעדותו אין בו שום עשייה אלא מניעה שמונע אותו מלעבוד עבודה או מלאכול תרומה (ועיין בבבלי לקמן פ"ג דף י"ג) אך קשה מצינו עדיות כיוצא בזה כגון שמעיד פלוני שילם לחבירו מה שהיה חייב ויש בשטר נאמנות שהבע"ח בעצמו לא היה נאמן לומר פרעתי ואפשר לחלק. ויותר נראה ריב"ח כבר פדייה ס"ל דמק"ו שמעינן שאינו מתחלל ולא בא אלא לתרוצי למה זה כשהוזם חייב מלקות ואחרים פטורים:

ועשיתם לו ולא לזרעו. כ' תו' וקשה כשמעידין שהוא מצרי שני נפסול. וכ' המהרש"א וקשה אימא קושטא דמילתא הכי הוא דנפסל ע"כ. ונראה דדייק להו מדתנן בבכורות פ"ז כל הפסולין בכהנים ולא קחשיב נמי הא ש"מ דאינו נפסל. ותו' תירצו דדרשי' לו ולא לאשתו ע"כ. כלומר בעינן שיגיע העונש לו לבדו ולא לאחרים עמו. וקשה א"כ כשמעידים על אחד שחייב ממון והוזמו אם העדים חייבים לאחרים לא ישלמו שאין ההפסד לו לבדו אלא לאחרים וזה ודאי דבר בטל שלא חילק שום אדם בדבר. ועוד אם העידו על סריס חמה שהוא סריס אדם ועיקר עדותן על האשה שצריכה חליצה כר"ע פ' הערל ואין החולץ כאן ונמצאו זוממים נאמר שיהו אסורים מלישא אשה כאשר זממו לאסור האשה מלהנשא לאיש. לכך נראה דה"ק לו ולא לזרעו וכיון דחזינן דקפיד קרא שלא לקיים כאשר זמם בזרעו ה"ה דלא מקיימין כאשר זמם בשהעידו על פסול ופריך דלמא לא קפיד קרא אלא על פסול זרעו אבל לדידיה נפסול ומשני א"פ לא הוי כאשר זמם וה"ה לכל עדות על פסול לוקין ואינן נפסלים:

הוא עצמו יוכיח כו'. פירשתי בקונט' ואינו מתחלל דהא לא יחלל זרעו כו' כן פירש"י קידושין פ"ד (דף ע"ז) וק' דלמא זרעו דכ"ש הוא וכק"ו דמייתי ואי לאו דכתיב זרעו ה"א הוא לבדו מתחלל אבל זרעו לא קמ"ל דגם זרעו פסול וכ"ת אם הוא פסול לא צריך קרא דזרעו פסול דהא נפסל בהעראה ואינו מוליד עד אחר גמר ביאה וכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו בעינן זרעו מיוחס אחריו וכיון שהוא פסול פשיטא שגם זרעו פסול. ליתא דהא דבעינן זרעו מיוחס אחריו אינו אלא מדרבנן כמפורש בבבלי יבמות ס"פ נושאין. וראיה דמייתי ממתני' דבכורות אינה ראיה כלל לסתור הק"ו. ונראה אף דהא דבעינן זרעו מיוחס אחריו אינו אלא אסמכתא מ"מ הא ודאי שמעינן מדכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו שהכהונה באה לו מאביו וכיון שהוא פסול אין בנו כהן וקשיא שפיר זרעו ל"ל אלא ללמד שהוא עצמו אינו מתחלל ונראה דמייתי סוגיא זו כאן משום ק"ו דבר פדייה המתחלל לא נתחלל כו':

לא יחל ולא יחלל. וא"ת הא איצטריך לא יחלל לרבות אנוס והעראה שמתחללת בהן כדאמרינן יבמות (דף כ') וי"ל מדמרבינן מיניה אנוס והעראה ממילא ידעינן שהיא נפסלת אך קשה דלמא כולא קרא איצטריך לרבות שהיא נפסלת ואונס והעראה מנ"ל ודוחק לומר השתא דכתיב ולא יחלל מרבינן חילול מ"מ. וגי' הבבלי קידושין (דף ע"ז) אמר קרא לא יחלל לא יחולל זה שהיה כשר ונתחלל ופירש"י עיקר חילול האמור כאן משמע שהיא עצמה שהיתה כשרה ונתחללה אבל זרעו מעיקרו הוא נפסל ואין זה לשון חילול ע"כ ועיין בק"א:

המחלל לא נתחלל כו'. בבבלי גרסינן מתקיף לה רבינא א"כ ביטלת תורת עדים זוממים ומה הסוקל אינו נסקל הבא לסקול ולא סקל אינו דין וכ' תו' פי' בקונטרס כשהרגו אין נהרגין כו' וקשה טובא כו' ע"ש. הנה קושייתם הראשונה י"ל הא דהרגו אין נהרגין ברייתא היא ואין זו קישיא על האמורא שיאמר לשון השנוי בברייתא. וקושייתם השנייה תמוה דכיון דגלי קרא בעדים זוממים שהבא לסקול חמור מסוקל א"כ אין כאן ק"ו ממחלל דעד זומם הבא לחלל דין הוא שיהא חמור ממחלל דהא גם בסקילה הדין כן. גם קושייתם השלישית אינה מבוררת לי דלא בא רבינא אלא להוכיח דגלי לן קרא בעדים זוממים שהבא לעשות חמור מן העושה ממילא איפרך ק"ו דבר פדא. ותירוצו דר"ת איני מבין במה נדחה ק"ו דרבינא נימא דהבא לסקול יהא בסייף ולא בסקילה. ואי משום כאשר זמם הא כיון שנהרג ה"ל כאשר זמם מיהת כמ"ש תו' ריש מכילתין בד"ה מעידין כו' דאפי' מלקות הוי כאשר זמם אי לאו דכתיב נפש תחת נפש ועכשיו שנהרג אע"פ שאינו נהרג באותה מיתה שהעיד על הנידון ה"ל כאשר זמם. ואי משום דכתיב לעשות לאחיו ולא לאחותו. הרי אי לא כתיב קרא היה דינו בשרפה ש"מ שמיתתו כמיתת הנידון. א"כ הדרא קושייתם לדוכתא דלמא שאני הכא דגלי קרא משא"כ במחלל. ועוד דלמא קרא קמ"ל שאינו בסייף אלא בחנק כאשר זמם לעשות לאחיו וצ"ע:

עדים שנזדממו ונשתקרו כו'. עיין בקונטרס. וא"ת אחרי שהוזמו ונתבטלו עדותן מאי איכא שנשתקרו. וע"ק הא לא תענה הוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו והא דעדי בן גרושה וגלות לוקין מלא תענה היינו משום דכתיב והצדיקו את הצדיק כו' והיה אם בן הכות הרשע וכדי לקיים כאשר זמם אבל במקום דמקיימין כאשר זמם אין לוקין על לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה מיהו לזה י"ל השתא דגלי לן קרא דלוקין על לאו דלא תענה אף היכא שכבר נתקיים כאשר זמם לוקין עליו אע"ג. שהוא לאו שאין בו מעשה כמ"ש תוס'. ולקושיא הראשונה י"ל כי היכא דאמרינן עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין דהכחשה אתחלתא דהזמה היא ה"נ הזמה אתחלתא דשיקרא היא דבהזמה לחוד לא ידעינן שגוף המעשה שקר שאפשר שביום אחר נעשה המעשה הלכך כשנודע שקרותן שבא ברגליו לוקין על לא תענה ברעך עד שקר. וא"ת גז"ש ל"ל תיפוק ליה מכדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות וי"ל קרא אתי למיתה ומלקות שאין מענשין אלא מיתה אבל ממון ומלקות עבדינן תרווייהו לכך איצטריך גז"ש. ותו' כתבו כתובות פרק אלו נערות (דף ל"ז) בד"ה וחדא במיתה ומלקות ורבנן מלקות וממון ומיתה ומלקות תרווייהו נפקי מכדי רשעתו דמשמע אם נתחייב בהדי מלקות מיתה או ממון משום רשעה אחת אתה מחייבו ואע"ג. דסמיך ליה ארבעים יכנו

לא יוסיף מ"מ אין לנו לומר דילקה ולא ימות כמו שלוקה ואינו משלם דאתגורי אתגור ע"כ. וקשה השתא דסמיך ליה ארבעים יכנו נוקי קרא במלקות וממון דוקא אבל במיתה ומלקות עבדינן תרווייהו. ונראה לפי המסקנא דמוקי לר"מ חד למיתה וממון וחד למיתה ומלקות אף רבנן מוקי הני חד למיתה וממון וחד למיתה ומלקות וממון ומלקות יליף ר"י משקר שקר ור' לעזר מרשע רשע. גם מ"ש תוס' כתובות שם (דף ל"ה) בד"ה רבא כו' סוגיא דלקמן דמצריך חד למיתה וממון כו' לית ליה גז"ש דרשע רשע ע"ש ליתא דאית ליה גז"ש לכל חד כדאית ליה. והא דקשיא ר' יוחנן אמאי אמר חייבי מלקות שוגגין ודבר אחר חייב משום דחייבי מיתות איתקוש חייבי מלקות לא איתקוש תיפוק ליה מגז"ש י"ל ר' יוחנן דאמר בזבחים (דף נ"ג)דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגז"ש בקדשים סובר גם בחולין אם אפשר למוקמי הגז"ש בענין אחר לא ילפינן מהיקישא וה"נ לענין מזיד ולא לשוגג. אך דוחק לומר כן לחלק בחולין ועיין בירושל' קידושין (פ"א ה"ב). לכ"נ ר"י דיליף חייבי מלקות מחייבי מיתות בגז"ש דשקר שקר ובעדים זוממין היכא דאיכא ממון ומלקות במזיד ממונא משלם מילקא לא לקי א"כ פשיטא דאף שוגגין חייבין ממון הלכך אף שאר חייבי מלקות שוגגין וממון חייבין בממון אע"ג כשהן מזידין מילקי לקי ממונא לא משלם לא ילפינן שוגגים ממזידים דהא לית לן גז"ש למילף הך היקישא. ור"ל דיליף רשע רשע לכל מילי ילפינן חייבי מלקות מחייבי מיתות לכך קאמר פטור אף מממון ועמ"ש לקמן (הלכה ג') ד"ה כל המשלם כו':

הוא ינוס ולא זוממיו. וקשה ל"ל קרא תיפוק ליה מדמגלין רבו ותלמידיו עמו כדתני בבבלי פ"ב (דף י') ודייק מקרא א"כ אינו גולה דבעינן ועשיתם לו ולא לאחרים כמ"ש תו' לו ולא לאשתו וכ"ת מ"מ צריך קרא למי שאין לו רב או תלמיד י"ל כיון דא"א לקיים בכל עדות גלות כאשר זמם תו לא מקיימינן ותדע אם העיד על סרים או זקן שאין להם בנים ואינן ראויין להוליד שהוא בן גרושה והוזם נאמר שנפסליה לדידיה ואין זרעו נפסל משום כאשר זמם שהרי לא בא לפסול הזרע אלא ודאי כיון דגלי קרא בחד שאין זוממין נפסלים ה"ה בכולהו א"כ ה"נ בגלות. ודוחק לחלק דהני שכיחי טפי:

אבל משלמין הן טובת הניית כתובה. כן כתב הרמב"ם פכ"א מה"ע. וכתב המ"ל חסר כאן דטובת הנאה לא חסריה מידי אלא מנכים שיווי טובת ההנאה ומשלמים העודף שכן רצו להפסידו וזה ברור ע"כ. אמת שכ"כ רש"י והרא"ש ודברי הלח"מ דחוקים ורחוקים כמ"ש בעצמו אבל ממה שנעלמו ממנו שבירושלמי מפורש כן. ונראה דקשיא קושית תו' הא גם לאשה מפסידים שאר כסות ועונה כו' ועי"ל שאומרת גירשתני כו' ואע"ג דאמרינן האשה שאמרה גירשתני נאמנת ה"מ היכא דליכא עדים כו' ע"ש ותירוצם תימא

מאי קאמרו ואע"ג כו' אע"ג דנאמנת באמירתה להנשא מ"מ אינה נאמנת להוציא כתובה ממנו כדאמרינן בבבלי פרק הכותב (דף פ"ט) בשאין שם עדי גירושין מגו דיכול לומר לא גירשתיה יכול למימר גירשתיה ונתתי לה. וע"ש בתוס' בד"ה מגו כו' וקושייתם אינה מוכרחת. וליישב קושית תו' נראה דמתני' איירי ביושבת תחתיו והם אמרו גירשה ולא נתן לה כתובה והחזירה על מנת כתובתה הראשונה והיא אומרת שנתן לה כתובתה הראשונה והחזירה לו מעות הכתובה נמצא עכשיו מגיעים לה שתי כתובות וכ"ת מה הפסידה הא אינה יכולה לגבות עכשיו כלום והלא בין היום בין למחר סופו לשלם לה הכתובה ויגיע לה הפסד וכיצד עושין שמין טובת הנאת הכתובה וכך הם משלימים לה. ולא ניחא לש"ס בפירש"י דא"כ צריכום לשום גם שאר כסות ועונה כמו שדחק בזה הלח"מ ע"ש. ומ"ש הלח"מ שדברי הטור ח"מ סי' ל"ח צ"ע דלמה יפסיד הבעל אותן עשרה למאה שמרויח הלוקח בשכר טרחתו לגבות הכתובה אע"ג שעומד לגבות מיד הלא העדים באו לחייבו שישלם המאה משלם וצ"ע ע"כ. לדידי לק"מ הגע בעצמך למה תפסיד בכתובה כעומדת ליפרע מיד על כרחך לומר שאף שחייב לשלם מיד הבעל' הוא טרחן וסרבן לכך מפסידה עשרה א"כ אף שבאו לחייבו שיפרע מאה משלם תפסיד האשה עשרה שלא תטרח בגבייה נמצא שלא באו להפסידו אלא תשעים וזה ברור. והרא"ש כתב ומ"ש הרי"ף (בכתובתה) אם הכתובה מרובה או מועטת אינו נכון דהיינו מתני' כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו והיינו לפי גודלה וקטנה ע"כ. ותימא אלו תנן בכתובה זו כדקאמר השתא דתנן של זו משמע ששמין באשה או בבעל אבל לא בכתובה ורב פפא הוא דחדיש לן דכוונת התנא גם על הכתובה ונכון:

הלכה ב

שלא השם המביאו כו'. עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. וכתבו תוס' משמע אי ליכא אלא חד קרא אונו לוקה ומשלם וקשה הא אמרינן בב"מ החוסם פרה לדוש בה לוקה ומשלם אע"ג דליכא אלא חד לאו דלא תחסום ע"כ וקושייתם זו אינה אלא לאביי דמוקי לה כר"מ דאמר לוקה ומשלם אבל לרבא דמוקי לה בבא לצאת י"ש לא קשה מידי לר"פ דאמר משעת משיכה איחייב במזונותיה נמי ל"ק דאין חיוב התשלומין מלא תחסום אלא מדינא חייב לשלם (ומ"ש מהרמ"ל בתוס' בד"ה לוקין כו' אי לאו קרא דלא תחסום ה"א דמותר לחסום ע"כ קשה דהא מדינא חייב במזונותיה לר"פ ולאביי ורבא לא פליג בהא אלא סובר חיוב מלקות ותשלומין בהדי הדדי קאתי). וכי מעיינינן לאביי נמי ניחא שאני לאו דחסימה דסמוך לפרשת מלקות משלם דסבר אביי לרבנן כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם (ועיין כתובות דף ל"ג בד"ה ועולא כו') וכי תימא נילף מלא

תחסום לכך לקי וממון כל היכא דאיכא ממון ומלקות לוקה ומשלם דהא כולהו לאוי מלאו דחסימה יליף להו כדאמרינן בבבלי לקמן פ"ג (דף ט"ו) י"ל שאני הכא דכתיב כדי רשעתו א"נ אי ליכא אלא חד קרא אינו עולה על הדעת לומר שישלם ולוקה דכתיב כדי רשעתו אבל השתא דכתיב בתרי קראי שפיר יליף ליה ממוציא ש"ר דלקי ומשלם ומוציא ש"ר נמי בתרי קראי כתיבי. וממילא אף אי כתיבי תרווייהו בחד קרא לוקה ומשלם דכדי רשעתו לא קאי עליה וכמ"ש תוס' בסוגיין בד"ה סבר לה כר"ע כו' והא דקאמר בחסימה לוקה ומשלם לר"מ היינו בתר דשמעינן בעדים זוממים דלוקה ומשלם. ומ"ש עוד לכך פי' הר"ם דה"ק שלא השם המביאו לידי מכות אין צריך להביאו לידי תשלומין דלא בעי אזהרה דאי בעי אוהרה ודאי לא לקי דלאו למלקות אתא כי אם לתשלומין כדאמרינן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו אלא לא בעי אזהרה כו' ע"כ. תימא הא לאו דלא תענה ה"ל נמי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואפילו הכי לקי עליה כיון דגלי קרא והיה אם בן כו' מכלל דלקי אלא תענה כמ"ש תו' בסוגיין בד"ה ורבנן כו' ע"ש אם כן אף אי בעי לא תענה לאזהרת ממון נמי היינו לוקין עליו וצ"ע. ובעיקר קושייתם נ"ל ודאי אילו כתיבי תרווייהו בחד קרא אינו לוקה ומשלם דכתיב כדי רשעתו וממוציא שם רע ליכא למילף דהתם כתיבו תרי קראי מויסרו שמעינן מלקות וממון מדכתיב ועגשו אותו. אבל השתא דגם בעדים זוממים כתיבי תרי קראי וילפינן ממוציא שם רע דלוקה ומשלם ש"מ דלא דרשינן כדי רשעתו אממון ומלקות א"כ כל מקום שיש ממון ומלקות לוקה ומשלם דמהיכא תיתי למעט וכמ"ש תוס' בסוגיין בד"ה ורבנן כו' ע"ש הלכך אף בחסימה לוקה ומשלם וזה ברור. ומ"ש בס' פ"י כתובות (דף ל"ב) בתוס' בד"ה שלא השם כו' ויותר קשה לפרש"י ל"ל לר"מ טעמא שלא השם כו' תיפוק ליה דיליף ממוציא שם רע כדמסיק הש"ס ע"כ. לפמ"ש אין כאן שום נדנוד ריח קושיא. עוד כתב שם אמ"ש תוס' וא"נ לר"י דלא מסתבר שלא יהיו חייבין ממון ומלקות בכה"ג כיון שרצו לחייבו שניהם. וקשה טובא דהא פ"ק דסנהדרין גבי פלוני בא על בתו פירש רש"י כיון שהכתובה לאביה ומיתב מחמתה נהרגין ומשלמין אבל אם ניסת שהתשלומין שלה לא עבדינן שתי רשעיות ע"ש ואין דבריו מחוורין דודאי מיתה וממון לא עבדינן דקם ליה בדרבה מיניה כדתנן התם הא אם יהיה אסון לא יענש אבל מלקות וממון היכי שבא לחייב שניהם למה לא יקיימו בו כאשר זמם בכולא דהכי נמי אמרינן ונפסליה לדידיה ולא לזרעו בעינן כאשר זמם. ועמ"ש בסמוך:

כל המשלם אינו לוקה. עיין בקונטרס. בבבלי גרסינן בשלמא לרבנן כדי רשעתו כו' אלא לר"מ מ"ט. וכתבו תוס' ואם תאמר מאי קושיא לר"מ הא בכתובות (דף ל"ז) מוקמינן

הך קרא למיתה ומלקות ויש לומר הכי פריך ה"ל למוקמי קרא לממון ומלקות ולא למיתה ומלקות ע"כ. וקשה מאי פריך הש"ס דלמא סובר ר"מ כיון דגלי קרא לא יהיה אסון דמיתה וממון לא עבדינן מוקמינן נמי הך קרא במיתה ומלקות דלא עבדינן ואי לא כתיבי תרי קראי לא שמעינן תרווייהו מכדי רשעתו כדעבדינן צריכותא בכתובות שם. והא דמוקי ליה ר' ישמעאל במלקות וממון ולא במיתה ומלקות היינו משום דסובר מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא כמפורש בבבלי לקמן פ"ג (דף י"ג) אבל ר"מ לית ליה הך סברא. ותדע דהא מדסמיך ליה ארבעים יכנו משמע דלוקין אם כן אין למוקמי כדי רשעתו במיתה ומלקות דהתם ודאי אינו נפטר במלקות דאיתגורי איתגור ואפילו הכי ילפי רבנן. מהך קרא תרווייהו כמ"ש תוס' כתובות שם בד"ה וחדא כו' ע"ש על כרחך לומר מכל מקום מסתבר לאוקמי פטור דידיה במיתה ומלקות. ולא ידעתי מאי דוחקייהו לפרש קושית הש"ס הכי טפי הל"ל מאי טעמא לא מוקי ליה בתרווייהו במיתה ומלקות וממון ומלקות. ולעיל כתבתי בתוס' בד"ה עדים כו' דרבנן ילפי ממון ומלקות מגזרה שוה דשקר שקר או רשע רשע ע"ש ולא קשיא דהכי אמרינן דרבנן ילפי מכדי רשעתו ממון ומלקות דכן דרך הש"ס לקצר דהשתא דילפינן ליה בגזרה שוה נכלל הכל בכדי רשעתו. ותדע דבגז"ש פליגי דהא איכא דמתני להא דעולא אדר' יהודה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כמפורש בבבלי בסוגיין. וקשיא כיון דגם לר"מ צ"ל דיליף ממוציא שם רע אם כן למה אמר עולא מילתיה אברייתא ולא אמתני' אלא ודאי בגזרה שוה פליגי ומאן דמתני להא דעולא אברייתא סובר טעמא דר"מ דלית ליה גזרה שוה דרשע רשע. ותוס' כתובות דף ל"ה כתבו בד"ה רבא כו' וסוגיא דלקמן כרבא כו' ע"ש וקשה טפי ה"ל להקשות לר"י דמחייב מיתה ומלקות כמ"ש בסמוך ולדידיה ודאי מוקמינן חד למלקות וממון ש"מ דלית ליה גז"ש דרשע רשע. אלא דיש לומר כיון דגלי קרא בעדים זוממים דמשלמים וכתיב והצדיקו דלוקין על לא תענה סלקא דעתך אמינא קרא אתיא אפילו היכא דאיכא לקיים כאשר זמם בתשלומים לוקה נמי אי לאו דכתיב כדי רשעתו. אם כן אף סוגיא דלקמן איכא לאוקמי כאביי וצ"ע ועמ"ש בסמוך בד"ה ואין כו'. ואהא דאמר עולא גמר לה ממוציא שם רע כתבו תוס' ואם תאמר נילף נמי ממוציא שם רע לא תענה אע"ג שהוא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והיה אם בן ל"ל ויש לומר מוציא שם רע גופיה לא למדנו דלקי אלא מוהיה אם בן דקאמר פ' נערה למדנו יסרו מויסרו ויסרו מבן והיה אם בן ע"כ. וקשה הא לא שמעינן דלוקין אלא והצדיקו את הצדיק כו' דאייתר אבל והיה אם בן אינו מיותר כמפורש ברש"י (דף ב')בד"ה משום כו' ע"ש א"כ לא תירצו מידי דאף אילא כתיב והצדיקו איכא למילף מלקות למוציא שם רע מוהיה אם בן הכות הרשע דמפורש

דבמכות איירי וצ"ע. וקושייתם יש לומר דלא תענה הוי נמי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו אי לאו דכתיב והצדיקו כמ"ש תוס' בסוגיין בד"ה ורבנן כו' ע"ש והא ודאי ליכא למילף ממוציא ש"ר. ואפשר לומר דקשיא להו קושייתם שמקשינן בד"ה ורבנן כו' הא דפריך תיפוק ליה מלא תענה למה לא משני משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וליכא למימר כתירוצם עדיפא מיניה משני. דודאי אין זה עדיף דהא משום דהוא לאו שאין בו מעשה לא איצטרך דאיכא למילף ממוציא ש"ר וכמ"ש ומה שתירצו עוד לר"מ פריך דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממין מולא יוסיפו ע"כ קשיא טפי לגמור ממוציא שם רע דלדידיה לא הוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד ואיהו הוא דיליף ממוציא ש"ר. אבל תירוצם האחרון קשה לי דלדבריהם צ"ל דפריך הש"ס ל"ל לעולא למימר לר"מ עדים זוממין לוקים משום והצדיקו תיפוק ליה מולא תענה. מי הגיד להמקשה דעולא כר"מ אמרה לשמעתיה דלא כרבנן. תו פריך בבבלי מה למוציא שם רע שכן קנס ומשני ס"ל כר"ע דאמר עדים זוממין קנסא הוא. וכתבו תוס' ורבנן סברי עדים זוממין לאו קנסא ולא ילפינן ממוציא שם רע ודרשינן כדי רשעתו אף במלקות וממון וילפינן כל מלקיות מעדים זוממין דעיקר מלקות בעדים זוממין כתיב ואפילו קנסא ילפינן מעדים זוממין דאפילו נתחייבו ממון כשהעידו על קנס ממעטינן מכדי רשעתו שאינו לוקין ומשלמין ע"ש. (ועיין בתוס' כתובות דף ל"ב בד"ה דאין כו'). ואמרינן בכתובות שם טעמא דעולא דאמר כל היכא דאיכא מלקות וממון משלם ואינו לוקה דיליף תחת תחת ור"י דאמר לוקה ואינו משלם דכתיב כדי רשעתו ולית ליה תחת ע"ש וקשה כיון דריבתה התורה עדים זוממין לתשלומין א"כ אי לית לן גזרה שוה דתחת תחת יש לנו לומר בכל מקום משלם ואינו לוקה דומיה דעדים זוממין דגבייהו כתיב כדי רשעתו וכי תימא לא ילפינן מעדים זוממין שכן לא עשו מעשה אם כן נימא בכל מקום לוקה ומשלם דהא לא לקי עלייהו כדי רשעתו. ולפי מה שכתבו תוס' שם בד"ה אלא כו' לא אמר עולא דמשלם ואינו לוקה אלא בהני תלת ע"ש יש לומר דה"ל עדים זוממין וחובל שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין. אדרבה דוק מיניה בשאר מקומות ואינו משלם ולוקה ומעתה ליתא לקושית הרב בעל פני יהושע שם למה לא ילפינן בעלמא מהני תלת כו' ע"ש:

ואין משלשין במכות. בבבלי גרסינן מנא ה"מ אמר אביי אתיא רשע רשע כו' רבא אמר בעינן כאשר זמם וליכא. ותו' כתבו כתובות (דף ל"ה) בד"ה רבא כו' וי"ל רבא ור"י אית להו בכל מקום גז"ש דרשע רשע בדבר שהוא בגוף המלקות כו' ע"ש. ותימא הרי הכא שהוא בגוף המלקות ואפ"ה לית ליה לרבא גז"ש דרשע רשע. וביותר יש לתמוה על תוס' סנהדרין (דף ל"ג) בד"ה אתיא כו' דמקשינן בתחלה מסוגיא דהכא ותירצו דוקא בגוף

המלקות כו' ע"ש ואין תירוץ זה מספיק לקושייתם ודוחק לומר שבתירוצם בתרא לא נדו מתירוצם קמא וצ"ע:

שביעית משמטתו. כתב תו' והרא"ש הלכה כלישנא בתרא דפשטא דלישנא דמתני' מסייעא ליה ע"ש. ותימא הא ר"ה ור"נ ור"ש ור' בא ורב עמרם ורב מתנה כולהו סבירא להו כלישנא קמא. גם סתמא דש"ס פריך לקמן לרב יהודה מלישנא קמא. ונראה שזה היה טעם רבינו אליהו שפסק באזהרות שלו כלישנא קמא ועיין ברא"ש. ונראה לי ראיה לדבריו מהא דגרסינן ריש פ' שואל הלואת יו"ט רי"א לא ניתנה לתבוע רבה אמר ניתנה לתבוע ת"ש השוחט אתהפרה כו' אא"ב ניתנה לתבוע מש"ה ושמט אא"א לא ניתנה ליתבע אמאי משמט שאני התם דאיגלאי מילתא למפרע דחול הוה. וכתב הר"ש במתני' דהשוחט את הפרה ותימא למ"ד ניתנה ליתבע מי ניחא ע"כ לא פליגי אלא לאחר י"ט אבל בי"ט כולהו מודו דלא ניתנה ליתבע ולא קרינא ביה לא יגוש בשביעית דמאי דקרינן ביה לא יגוש אחר שביעית אינו מועיל מידי דהוה אמלוה לחבירו לעשר שנים ע"כ ויש לתמוה על תמיהתו שהדבר מבואר שקושית הש"ס אזלא ללישנא קמא ומתני' במלוה על המשכון וכדמשני רבא. וכ"ש לגירסת הרי"ף דגרס התם רבא אמר ניתנה ליתבע דאיהו הוא דמוקי מתני' במלוה על המשכון ש"מ דס"ל כל"ק. וזו היתה נ"ל ראיה שאין עליה תשובה. אלא שרש"י שם כתב ל"ג אא"ב כו' אלא ה"ג ואם לא ניתנה ליתבע מאי משמט ע"כ. נראה שכך היתה גירסתו א"כ אין ראיה משם אבל אם מדעתי הגיה משום קושית הר"ש קשה ועיין בחידושי הרשב"א במסכת שבת שם וכמ"ש בסמוך:

השוחט את הפרה כו'. הרמב"ם פ"ט מהל' שמיטה פסקה להך מתני' וכתב הראב"ד אשתמיטתיה דהירושלמי מוקי להך מתני' כר"י אבל לרבנן כל הקפות החנות אינה משמטת והא דהפרה הקפת החנות היא ע"כ. ונראה שהרמב"ם מפרש הסוגיא הכי ר"ל סובר חילוק הפרה כהקפת החנות היא לכך מוקי לה כר"ו דסובר לר"י הקפת החנות כיון שיכול לתבעו בכל עת קרינן ביה לא יגוש והראשון ראשון דקאמר ר"י לאו דוקא ופריך הש"ס ולר"י מי ניחא וכי ראוי לתבעו בר"ה וכיון שכן לא קרינן בה לא יגוש בשביעית כלל. ושני ר' בא מתני' דהשוחט את הפרה אתיא ככ"ע דכיון שאינה ראויה לתבעה מיד אין ראוי להאמינו וכיון שאין להאמינו ראוי שיתן לו מעות מיד (לו) ולא נתן ש"מ בהלואה נתן ולא דמי להקפת חנות אלא להלואה ובהקפה שניה פליגי אם ראוי ליתן לו מעות או לא. ופסק כמתר' דאתיא ככ"ע לר' בא. ופי' זה היה נראה נכון אלא שכתב שם הלכה ט' המלוה את חבירו לזמן י' שנים אינו משמט כיון שעתה אינו יכול לנגוש התנה עמו שלא יתבענו שביעית משמטת. וכתב הכ"מ ירושלמי (ר"ל הא דרב) והטעם

כיון שחייב הוא לשלם לצאת ידי שמים וכן אם תפס המלוה אין מוציאין מידו קרינן ביה לא יגוש ולא דמי לקובע זמן שאין עליו שום חיוב בתוך הזמן ע"כ. וקשה כיון שפרה שחלקה בר"ה אינו יכול לתבעו בשביעית למה משמטת הא לא קרינן בה בשביעית לא יגוש וכי מה בין זו להלואה שקבע זמנה אחר שביעית וע"ק אם נפרש הא דרב שלא יתבענו לעולם לא שייך הא דהשוחט את הפרה הכי. ואף שהרא"פ דחק לפרשה אינו עולה יפה) אם לא נפרשנה בענין אחר כדלקמן וגם זו דלא כשיטת הרמב"ם. וגבי הקפת החנות כתב הטעם כיון שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שיזדמנו לו מעות ואין דרך לנגשו הוי כאלו הלוהו עד אחר שביעית ואין השביעית משמטתו ע"ש. וקשה הא כל הקפת החנות אפי' היא מזמן מרובה אינה משמטת והלא הקפה כזו דרך לנגשו למה אינה משמטת ולי נראה לרבנן הקפת החנות אינה הלואה אלא כמו שאלה שאין השביעית משמטתה אפי' הקיף כמה פעמים. וה"פ דסוגיין רב אמר המלוה את חבירו ע"מ שלא לתבעו בב"ד לעולם אפ"ה השביעית משמטתו דמ"מ קרינא ביה לא יגוש שהרי תובעו בינו לבין עצמו ואין הנגישה בב"ד דוקא. ומייתי ראיה ממתני' השוחט את הפרה כו' אע"ג דהלואת יו"ט לא ניתנה לתבוע ואפי' נודע אח"כ שהיה חול מ"מ ה"ל יו"ט דאיכא למגזר שמא יכתוב ואפ"ה משמטת ש"מ כרב ואמר ר"ל דממתני' אין ראיה דאתיא כר"י דאמר אפי' הקפת החנות ה"ל הלואה הואיל וראויה לתבעה ה"נ כי איגלאי מילתא למפרע שהיה חול ראוי לתבוע אחר שביעית וקסבר המלוה לעשר שנים משמטתו דבתר הכי קרינא ביה לא יגוש. אבל אם אינו ראוי לתבעו לעולם אינה משמטת ופריך וראוי לתבעו בר"ה לא יהא אלא הקפת החנות בעינן מיהת שיהיו ראויין לתבען דאל"כ אינה משמטת וה"ג ואמר ר' בא כיון שאינו ראוי לתבעו (דה"ל הלוואת י"ט) אינו ראוי להאמינו וכיון שהאמינו אין ראוי שיתן לו מעות וה"ל הלואה. ש"מ כרב ואפי' אינו ראוי לתבעו לעולם משמטת. מיהו לפי מתי שכתב הרי"ף והרמב"ם הלואה יו"ט ניתנה לתבוע אין ראיה מהשוחט את הפרה כו'. וצ"ל דאתיא כר"י ולאו הלכתא היא. לכן כתבתי דהרמב"ם לית ליה להך פירושא. והר"ש כתב ומשני ר' בא כיון שראוי להאמינו כמי שראוי לתבעו וליתן לו מעות ולא נתן נעשית מלוה ומשמטת ושמא ר"ל כיון דאגלאי למפרע שהוא חול כמי שראוי לתבוע דמי אלא שהלשון דחוק ע"כ ובאמת גירסא זו תמוה וגירסת הירושלמי שלפני במסכת שביעית היא כעין גירסת הר"ש. אבל הגירסא שבסוגיין נראית יותר נכונה. ולולי דמסתפינא אמינא דדוקא נקט השוחט את הפרה כו' דבבשר דרך ליתן מיד מעות כדאמרינן בבבלי יומא היכי דמי חילול השם אמר

רב כגון אנא דשקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא ליה דמיה לאלתר ועדיף מהקפות החנות ואפי' רבנן מודו בה:

על מנת שלא תשמטנו שביעית כו'. עיין בקונטרס. ולפמ"ש בסמוך דהא אמר ר' בא שלא לתובעו היינו לעולם אצ"ל דפליג ר' יוסי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי (ודברי הרא"פ וגירסתו אינן מבוררים) מיהו אבבלי דסוגיין ודאי פליג דאמרינן שם על מנת שלא תשמיטינו בשביעית אין שביעית משמטתו ע"מ שלא תשמיטיני שביעית שביעית משמטתו ע"ש פירש"י. ואי גרסינן גם כאן בשביעית ניחא ולכל הפירושים לא פליגי ר' בא ור' יוסי דתנאי שבממון קיים ותוס' כתבו שם בד"ה ושמואל כו' וא"ת מי דמי הכא שביעית ודאי עקר אבל התם מי יימר דעקר כדאמרינן בהזהב וי"ל דהכא נמי מי יימר דעקר שמא יפרע לו קודם ע"כ וקשה לפ"ז צ"ל דקושית הש"ס היא לל"ב דאמר המלוה לעשר שנים אין שביעית משמטתו דלל"ק לק"מ די"ל בכה"ג אפי' אמר ע"מ שביעית משמטתו דבהלואה זו ודאי עקר דודאי לא יפרע לו קודם שאין אדם פורע תוך זמנו. וה"ל לתו' בד"ה א"ד המלוה כו' לאתויי ראיה מהכא דהלכה כל"ב מדפריך הש"ס עליה. ולי נראה הא דמחלק הש"ס בהזהב לשמואל בין ודאי עקר לספק היינו למוקמי הא דאמר שמואל האומר ע"מ שאין לך עלי אונאה אין עליו אונאה אפי' לר"מ אבל להלכה ודאי קיי"ל כר"י אפילו ודאי עקר תנאו קיים דהא קיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י ועוד הא אבייי מסיק התם מחוורתא שמואל דאמר כר"י. ובהל' מכירה פי"ג כתב הלח"מ וקשה כאן פסק כרב דתנאו בטל ויש לו אונאה ובפ"ט מהל' שמיטה פסק האומר ע"מ שלא תשמטני שביעית תנאו קיים וכ"ת אונאה לא ידע דמחל הא גם שביעית לא ידע כמ"ש תו' מי יימר דמחול שמא יפרע לו קודם כו' ע"ש. ותימא הא בשביעית איירי שהלוה אומר להמלוה הלויני ע"מ שלא תשמטיני שביעית כדפירש"י והוא יודע שלא נפרע לו קודם א"כ ידע ומחל. ותו' שכתבו מי יימר דעקר שמא יפרע לו קודם היינו למאי דס"ד שהמלוה התנה כך ועוד הא מיהת ידע הלוה (מאי) שמוחל לו אם לא יפרע לו קודם שביעית שלא ישמטנו ונכון:

חד אמר במלוה על המשכון כו'. בבבלי משני רבא הכא במאי עסקינן במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד ופירש"י מוסר שטרותיו לב"ד היינו פרוסבול וכ"מ בסוגיין. וקצת קשה למה לא מוקי לה באומר על מנת שלא תשמטיני בשביעית וע"ק מאי דוחקיה למיקמי מתני' בהכי דאיירי לאחר שעבר עליה שביעית לוקמי שעדיין לא עבר עליה שביעית וניון שבידו לעשות פרוסבול א"כ לא הפסידו לו מידי. ותוס' כתבו אפירש"י ולא נהירא דבשביעית תנן המוסר שטרותיו לב"ד והדר תק פרוסבול אלמא

דתרי מילי נינהו ע"ש ונראה קסבר רש"י גם פרוסבול מוסר שטרותיו לב"ד מיקרי ומפרש הכי במלוה על המשכון איירי מתני א"כ כיון שיכול למסור שטרותיו לב"ד ע"י פרוסבול הלכך אינן משלמין הכל ולא ניחא ליה לפרש שיכול למסור שטרותיו לב"ד שאין כל בתי דינים ראויים לכך נמצא שהפסידו פעמים כולו אבל פרוסבול יכול לעשות בכל ב"ד (ועיין ברמב"ם פי"ג מה"ש הלכה כ"ז ובכ"מ שם). ונראה דבהא פליגי ר"נ ור"ש. ועוד נראה מ"ד פרוסבול סובר מלוה על המשכון דאינו משמט דוקא אם המשכון כנגד כל החוב וכמ"ש הרמב"ם שם וכיון שכן לא הפסידו כלום דהא בלא עדים נמי נאמן המלוה אפילו יש עדים שנתן לו המשכון במגו דהחזרתיו. וצריכין לדחוק שהמשכון ביד שליש לכך ניחא ליה לאוקמי בפרוסבול. ומ"ד במלוה על המשכון סובר אפילו מחט כנגד אלף זוז אינו משמט. ועיין בכ"מ שם:

שלא תאמר כל שש שנים כו'. עיין בקונטרס. וא"ת ל"ל קרא תיפוק ליה מדכתיב מקץ שבע שנים תעשה שמיטה שמעינן שבסוף משמט וי"ל כמ"ש הראב"ע בפסוק וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום יש מקץ שהוא תחלה ויש מקץ שהוא מסוף ויתכן להיות ראש ארבעים יום ע"כ. ר"ל איני יודע אם קצה הראשון או קנה האחרון. וסלקא דעתך אמינא שהשמיטה תהיה מתחלת שבע שנים לכך איצטריך למכתב שנת השבע שנת השמיטה. אבל רש"י פי' בפרשה מקץ כל מקץ הוא סוף. ואינו מוכרח וכל דברי הרא"פ בסוגיא זו אינן מחוורין:

הלכה ג

עד שיזומו את עצמן. עיין בקונטרס וכן כתב הרמב"ם. והטור כתב בח"מ סי' ל"ח ומפני זה האחרונים נאמנים כיון שמעידים על גופן של עדים והם אינן נאמנים על עצמן לומר לא עשינו כך וכך והוי כאלו העידו עליהם שהרגו נפש או חיללו שבת. וכתב הלח"מ פי"ח מה"ע וקשה הא בגמ' פ' מרובה וזה בורר אמרו עדים זוממין חידוש הוא מאי חזית דסמכית אהני סמוך אהני וי"ל לרבא דאמר מכאן ולהבא נפסל הוא דאמר חידוש הוי אבל אביי דקיי"ל כוותיה דאמר למפרע נפסל לית ליה חידוש אלא יש טעם בדבר כמ"ש הטור ע"ש. לפום רהיטא נראה ראיה לדברי הלח"מ מסוגיין דאר"ל ר"י גמר מעדים זוממין וממוציא ש"ר ע"ש ואי ס"ד עדים זוממין חידוש הוא ה"ל למפרך מה להצד השוה שכן חידוש דהא מפורש בירושל' פ' אלו נערות שמוציא ש"ר חידוש ומביאו תו' פ' א"נ (דף ל"ב) אלא ודאי עדים זוממין לא חידוש הוא וליכא למיפרך הכי. וכן יש להוכיח מסוגיא דאלו נערות (שם) דקאמר אלא גמר מעדים זוממין כו' ע"ש. ועוד יש להביא ראיה ממ"ש הטור סי' כ"ח איו מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ואם קיבלו אפי' בדיעבד

פסול והוא מדברי הרא"ש פרק הגוזל בתרא. ומייתי ראיה מהזמה ע"ש וכ' המרדכי וקשה הא עדים זוממין חידוש הוא. ומפני כך פסק בדיעבד דנין עליו. ולפמ"ש הלח"מ דהטור סובר להלכה לא אמרינן דעדים זוממים חידש הוא ניחא אלא דקשיא לו הא דקאמר הש"ס בבלי פרק מרובה (דף ע"ג) ופרק זה בורר (דף כ"ז) רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל סובר עדים זוממין חידוש כו' א"נ רבא אית ליה דאביי וטעמי משום פסידא דלקוחות מאי בינייהו כו' ע"ש שלא מצא קולא לטעמא דחידוש. ולדברי הלח"מ איכא בינייהו טובא. שהרי כתב שם לטעמא דהטור אף אם אמרו העדים שגם הלוה והמלוה היו עמהם הוי הזמה וכ"כ התוי"ט ע"ש ולמ"ד חידוש לא הוי הזמה והעדים פטורים ועוד למ"ד חידוש אם קיבלו עדות שלא בפני בע"ד בידיעבד כשר ולמ"ד לא הוי' חידוש פסול בדיעבד. גם עיקר הטעם קשה דלכך באו שנים ואמרו אלו שנים חיללו שבת אין שני אלו נאמנים להכחישם ולומר בהיפך שנוגעים הם בעדותם והעדים אינם נוגעים אף דהני אומרים איפכא דהויא להו שלא תאמר כלום. א"כ ה"נ עדים הראשונים ה"ל לשתוק וכיון שכן לא מיקריין נוגעים ושפיר קאמר רבא חידוש הוא. וכן נראה דעת כל הראשונים דעדים זוממין חידוש הוא וכ"כ בעה"מ בסוגיין ע"ש. עוד כתב הלח"מ מנ"ל להרמב"ם לומר שאם אמרו עמנו הייתם גם אתם גם הלוה והמלוה הוי הכחשה ולא הזמה ע"ש שהאריך. והדבר פשוט כיון דבעינן שיהו העדים מוסרים כדיליף מקרא ואין העדים מוסרים אלא כשלא היו כלל במקום הלוה והמלוה אבל כשהיו שם אלא שהאחרונים מכחישים את הראשונים אינה אלא הכחשה וכמ"ש הרמב"ם וכשאומרים המזימים עמנו הייתם בו ביום ולא היו המלוה והלוה עמהם והמעשה היה ביום אחר הוי הזמה כדמוכח' בסוגיין דאמר רבא עמנו הייתם אלא בתרי בשבת הרג פלוני את הנפש נהרגין שהרי הוסרו העדים הראשונים מכל כעדות. והלח"מ שם חולק בענין אחר ואין צורך. ונראה שגם הטור לא קאמר אלא שיש חילוק קצת בין הראשונים והאחרונים אבל לדינא מודה לדעת הרמב"ם וכן עיקר:

אינה נהרגת כו' עיין בקונטרס. וכפי' הראשון פירשו רש"י והרי"ף וכפי' השני כי' הר"ב. וכתב התוי"ט דלשון המשנה משמע כפי' הר"ב ע"כ ר"ל לפי' קמא קשיא קושית הש"ס מאי דהוה הוה ול"ל למתני אלא כח הראשונה. ואינו מוכרח דלמסקנת הבבלי צ"ל דקמ"ל אע"ג דאר"י איסטטית היא זו מ"מ ההורג אינו נהרג דחיישינן מיהת שמא עדים זוממים הם. והראשונים פירשו באו אחרים והזימום כגון דאתי סהדי והזימו לעדות ראשונים ובאו כת שלישית והזימו לכת השנייה ובאו כת רביעית והזימו לשלישית אפי' עד מאה כולם יהרוגו ור"י פליג ואמר איסטטית היא זו לא נכון הוא זה (כ"כ

הערוך [בערך איסטסיס] בשם ר"ח) ובסוגיין משמע שפי' זה הוא עיקר וכ"ה בתוספתא בפירקין מעידים [אנו] באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחרים והזימום הנדון פטור כת הראשונה חייבת באו אחרים והזימים הנידון חייב כת הראשונה פטורה והשנייה חייבת כת אחת נכנסה וכת אחת יוצאת אפי' מאה כולן פטורין (יהרוגו) רי"א איצטניסית היא זו ואין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. והרי"ף השיב על פי' זה אי הא דקאמר הש"ס אטו כ"ע גבי הני הוו קיימי. הא לאו בכת אחת איירי דקאמרת כ"ע גבייהו הוו קיימי. ב. תנן אפילו מאה כולן יהרוגו ואי ס"ד דהני מוזמי להני והני להני אמאי כולם יהרוגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עלה הזמה בלחוד. ג. טעמא דר' יהודה היכי מתברר להך פירושא ע"כ. ואפשר לפרש מעיקרא ס"ד ר"י כרבנן כי היכא דרבנן סברי דמקבלין כל העדיות ולא מחזקינן להו בשיקרא אע"ג שכבר הוזמו כמה כיתות ה"נ אמרינן בהכחשות ור"ל כר' יהודה דאמר מדהוזמו שני פעמים מחזקינן לכולהו סהדי בשיקרא ה"נ משהוחזקו שני פעמים בשיקרא תו לא מקבלינן סהדי וקאמר ר"י אנא דאמרי אפילו לר"י אטו כ"ע לגבי הני הוו קיימי כלומר השנייה אומרים שעמדו אצל הראשונים והאחרונים אומרים שהשנייה עמדו אצלם וזה רחוק אבל הכי אין הכיתות מכחישות זואת זו הלכך אמרינן הניידעו בסהדותא והני לא ידעו בסהדותא ומיושב שפיר קושיא. א. ג. והא דקאמר כולן יהרוגו ה"ה נמי כולן פטורין בלשון התוספתא ור"ל כל שהכת אחרונה מסייעין להו פטורין וכל שאין כת אחרונה מסייעין להן נהרגין ונקט כולן בהרגין דהיא עיקר פלוגתייהו. וא"ת א"כ מאי פריך הש"ס מאי דהוה הוה לישנא קמ"ל דאין כת שניה נהרגין דכיון שבאה כת שלישית והזימם ה"ל איסטטית ולאפוקי מאיבעיא דר' בון וי"ל סובר הבבלי מדתנן באו אחרים והזימום תרי זימני ש"מ דבנהרג פליג ר"י דאל"כ ה"ל למתני תלתא זימני באו אחרים והזימום. ולפי' זה צ"ל הא דאמרינן עדות שאי אתה יכול להזימה לא הוי עדות רבנן ולא ר"י דלדידיה כיון שזוממי זוממין אינן נהרגין גם עדות המזימין אין מקבלין דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה נמצא שביטלת תורת הזמה אלא ודאי סובר ר"י הא דבעינן כאשר זמם היינו דוקא היכא דאפשר אבל אם לא אפשר לקיים בהו כאשר זמם אין עדותן בטל בכך אבל לפי' הרי"ף ניחא דהא ודאי אפשר להזימם למזימים אם באה כת מעלמא והזימם. ולפירוש הר"ב קשה דהא איהו דאמר דאית ליה לר"י עדות שאי אתה יכול להזימה לא הוי עדות א"כ אין כאן עדות דכי היכי דלא מקבלין כת שנייה דמחזקינן להו בשיקרא ה"נ אין לקבל זוממי זוממין דאמרינן הנך סהדי מהדרי אשיקרא וכיון שכן עדות הזוממין נמי לאו עדות הוא כיון שאי אתה יכול להזימם וכן העדות הראשונים אין לקבל מטעם זה ודוחק לחלק

בין כת שנייה לזוממי זוממים. ומ"ש התוי"ט שפי' הרמב"ם כפי' הר"ב אין נראה ומ"ש ואין נהרגין אלא כת הראשונה בלבד ואין שומעין מאותן שבאו אחרי כן ר"ל אם לא שמעו קודם שנהרגו מאותן שבאו אחרי כן אבל אם שמעו אף אלו אינן נהרגין. ומ"ש הרי"ף פלוגתא דר' לעזר וריש לקיש והלכתא כר"א. וסיים הרא"ש דמשום ר' יוחנן אמרה ע"כ ק"ק למה לא הביא הרי"ף פלוגתייהו דר"י ור"ל ותו לא הוה צריך למפסק הלכתא דאזלינן בתר כללא ר"י ור"ל הלכה כר"י:

באו אחרים כו'. בבבלי בסוגיין גרסינן אמר רבא באו שנים ואמרו בחד בשבת הרג פלוני את הנפש ובאו שנים והזימום ואמרו בע"ש הרג נהרגין דבעידנא דקא מסהדי גברא לאי בר קטלא הוא ופירש"י שלא הועד עליו בב"ד ואלי הוה אתי ומודה הוה מיפטר. וכתבו תו' ואין נראה דזה לא מצינו דא"כ כל חייבי מיתות יכולים להודות ולפטור עצמם ע"ש קשה ה"ל להקשות ממה שהרג יהושע את עכן ודוד את גר העמלקי בהודאת פיהם ש"מ כשמודה לא מיפטר וי"ל בלא"ה צ"ל דהתם הוראת שעה היתה כמ"ש הרמב"ם ספי"ח מה"ס גזירת הכתוב היא שאין ממיתין את האדם בהודאת פיו אלא על פי שנים עדים וזה שהרג יהושע את עכן ודוד לגר העמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה אודין מלכות היה אבל ב"ד אין ממיתין המודה בעבירה כו' ע"ש:

(וזה שכתב הרמב"ם דין מלכות היה לא קאי אלא ער גר העמלקי אבל לא על עכן דאף שנאמר יהושע היה מלך מ"מ לא היה לו כח לסקלו כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' מלכים ובירושלמי ר"פ ארבע מיתות ודוחק). אך קשה מדבריהם נראה שמפרשים דעת רש"י דהמודה מיפטר ממיתת ב"ד ואפילו באו עדים אח"כ דאל"כ לא מקשים מידי מחייבי מיתות א"כ ה"ל להקשות לפ"ז שוגג חמור ממזיד דהמזיד נפטר בווידוי לחוד והשוגג צריך ווידוי וקרבן וע"ק א"כ קרא ל"ל דאין ממיתין האדם בהודאת פיו פטיטא הא הודאת פיו מהני לפטרו ולא לחייבו. וכן מוכח מלשון הרמב"ם שהבאתי דאיכא קרא דאמר גזירת הכתוב כו'. ונראה דיליף ליה מדכתיב ע"פ שנים עדים יומת המת. ולאו מדכתיב עדים ממעטינן הודאת פיו דאיכא למימר קמ"ל קרא עדים וכ"ש הודאת פין אלא מדכתיב פי דמיותר דריש ליה על פי העדים אבל לא בהודאת פיו. ולכך נקט הרמב"ם לישנא דקרא ע"פ שנים עדים. (והכ"מ סתם מקורו) וכן דרשו בגיטין בבלי (דף ע"א) על פי שני עדים דכתיב בפ' שופטים ולא ע"פ כתבן. ומעתה מאי דקשיא למה לא יליף לה הש"ס מקרא קמא ע"פ שנים עדים וכן הקשו אפירש"י בחומש ע"ש ניחא דע"פ קמא איצטריך למעט הודאת פיו ועי' מ"ש לקמן (בהלכה ה' בד"ה על). אבל נראה שמעולם לא עלה על דעת רש"י לומר שיהא חייב מיתה מיפטר בהודאת פיו אלא ר"ל כיון שההורג בעצמו

יודע שהרג את הנפש א"כ גברא בר קטלא הוא דה"ל כאחר גמרו דין שיש לו להודות על חטאו וליהרג ע"י ב"ד לזה אמר אפילו בא והודה מיפטר הלכך לא הוי בר קטלא עד שיבואו עדים ויעידו וידונו על פיהם וזה ברור. וא"ת לפ"ז איך חייב קרא מיתה למברך את השם הא אין בלבו כלפי מעלה אלא שהעלה השם לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד ומקלל פטור (ועיין בפרק ארבע מיתות דף ס"ה ברש"י בר"ה הואיל כו'). א"כ לעולם יכול לפטור עצמו בזה מאי קאמרת שמודה שהיה לבו לשמים נמצא שזה נהרג בהודאת פיו וי"ל כיון שהתרו בו והוא אמר ע"מ כן אני עושה ידענו שהיה לבו לשמים ונהרג על פי העדים. ולריב"י דאמר חבר א"צ התראה צ"ל במברך השם מודה דגם חבר צריך התראה. גם באשה חבירה ס"ד דצריכה התראה כמפורש בבבלי סנהדרין (דף מ"א). ותוס' כתבו סנהדרין (דף ס"ה) בד"ה יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה תימא ל"ל קרא למעט עדים זוממין מקרבן הא אפי' בשוגג מיקטלי דלא בעי התראה וי"ל משכחת לה שהוזמו קודם גמר דין דאין נהרגין עד שיגמר הדין א"נ כגון שחזרו בהן מעצמן ואמרו מבודין אנחנו ע"כ וקשה לתירוצם הראשון אם הוזמו קודם ג"ד א"כ אין בהן מיתת ב"ד ואנן חייבי מיתות ב"ד בעינן לעילף וא"ל כיון שאלו באו המזימים אחר ג"ד היו חייבים מיתה. דהא בעינן דומיא דעכו"ם והתם במזיד חייב מיתה עכשיו. ותירוצם השני קשה הימנו שמלבד קושיא שהזכרתי קשה נמי הרי אם יבואו עדים ויזימם אחרי הודאתם חייבין מיתה דקיי"ל כרבא הכחשה תחילת הזמה גם אינן נאמנים לחזור דהא קיי"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכ"ת אף דלגבי אחרים אינן נאמנים לחזור ולהגיד גבי עצמם נאמנים ולא מהני הזמה אח"כ קשה הלא הנדון למיתה הוא עומד כל זמן שלא באו הזוממין דלגבי דידיה ודאי אין חוזרים ומגידים למה לא יהרגו כדי לקיים בהם כאשר זמם. גם צ"ל דפליגי תוס' על הר"ח דאמר גם לגבי עצמם אינן נאמנים כמ"ש הש"ך ח"מ סי' ל"ח ע"ש שהאריך. ועיקר קושייתם נראה ליישב ודאי התראה לא צריכי שהם רצו להרגו בלא התראה כמפורש פ' אלו נערות אבל אם נתברר לן ששוגגים היו ודאי פטורים שלא מצינו שוגג נהרג ואפילו אם נתברר שאומר מותר פטור ומביא קרבן דלחייב מיתה בעינן שיהא מזיד ממש ולחיוב קרבן אפילו אומר מותר שוגג הוא כמ"ש תו' פ"ב. ודוקא שנתברר שהן שוגגים אבל אמירה דידהו שוגגים היינו לאו כלום הוא דא"כ ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה שיכולים לומר שוגגים היינו וכ"כ הרמב"ם פ"ב מה"ע:

אין עדים זוממין כו'. כתב הרמב"ם פרק עשרים מה"ע נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אי ן נהרגין מ ן הדין שנאמר כאשר זמם לעשות ועדיין לא עשה ודבר זה מפי הקבלה אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין וכן אם יצא ממון מיד זה לזה בעדותן חוזר

לבעליו ומשלמין לו. וכתב הראב"ד נהרג זה כו' שיבוש הוא זה ע"כ לפום ריהטא היה נראה שסובר הראב"ד הא דהרגו אין נהרגין יליף מיתורא דלאחיו שבא ללמד דבעינן שיהא אחיו קיים. ולכך. קאמר דמה שכתב הרמב"ם דהא אין נהרגין מדברי קבלה הוא שיבוש דמקרא יליף ליה. אך קשה אף שלשון המשנה משמע כך דמלאחיו יליף א"א לומר כן דלאחיו מיעוטא הוא דהא מיצרך צריכא לאחיו ולא לאחותו. ויותר נראה דקאי אמה שמחלק הרמב"ם בין מיתה למלקות וממון. ובאמת הדבר צריך טעם. והכ"מ כתב שני טעמים ע"ש והם תמוהים דמ"ש משום חומר עונם אינם נהרגין שאין מיתת ב"ד מכפרת עליהן. קשה א"כ מלקות נמי הרי פעמים שמת מן המלקות נאמר נמי גדול עונם ולא ילקו א"נ לא כל אדם שוין איך יתכפר זה במלקות אלא ודאי לא חילקה התורה בכך ומקיימים בהם כאשר זמם ותדע דהא בעינן למילף ק"ו ולא פריך הכי מיהו י"ל דהיינו דקאמר א"כ ענשתה מן הדין. וכ"כ המהרש"א פרק ארבע מיתות (דף ס"ד) בד"ה ומזרעך כו' ע"ש. והטעם השני שאילו לא היה חייב מיתה לא הניחו ה' להרגו ע"ש תימא הא אף כי ידעינן שהנדון חייב מיתה נהרגין העדים כדאמרינן בבבלי (דף ה') באו שנים והעידו שהרג ובאו ב' והזימום ואמרו בע"ש היה המעשה נהרגין דבעידנא דקא מסהדי לאו בר קטלא הוא. הרי מפורש כמ"ש. דוחק לחלק הואיל ונעשה ע"י ב"ד. שהרי כבר אמרו ויהא הקולר תלוי בצואר העדים ולי נראה הטעם דעדים זוממים חידוש דמ"ש סמכת אהני סמוך אהני והתורה אמרה לסמוך על המזימים כדי להציל הנדון דכתיב והצילו העדה דליכא למימר אי משום הצלה לא יהרגו גם העדים דא"כ לא יהרג אדם מעולם דכל העדים הויא להו עדות שאי אתה יכול להזימה אבל אחר שכבר נהרג להציל העדים הדרינן לקמייתא מ"ש דסמכת כו' ואינן נהרגין אבל במלקות וממון דלא כתיב והצילו העדה אין טעם לחלק בין קודם לאחר מעשה. אך קשה כיון דמגז"ש יליף מלקות כמפורש בבבלי בסוגיין חייבי מלקיות מנין אתיא רשע רשע. א"כ מנ"ל לחלק. וכ"ת סובר הרמב"ם סוגיא זו אתיא כריש לקיש אבל ר' יוחנן פליג ולא יליף חייבי מלקיות מחייבי מיתות וליתליה גז"ש דרשע רשע. כדאמרינן בבבלי כתובות פ' א"נ (דף ל"ה) ועמ"ש לעיל בתוס' בד"ה כל כו'. א"כ זה שכתב בריש פ' כ' אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין כו' ויזומו שניהם אחר שנגמר הדין. מנ"ל הא כיון דליתליה גז"ש והא דאינן חייבין עד אחר ג"ד בדיני נפשות כתיב. גם דברי רש"י ותו' נראה כדעת הרמב"ם שפירשו חייבי מלקיות מנין דאין לוקין עד שיגמור הדין על פיהם. ולא פירשו דקאמר מנין שלאחר שלקה אינן לוקין דביה איירי ברייתא דבריבי אלא סברי שלוקין אף אחר שנלקה הנדון דקסברי עונשין מן הדין בזה וכדעת הרמב"ם. ואינו מוכרח דתו' סוברים

מכאשר זמם כו' ילפינן לאחר מעשה פטורים ואין חילוק בין מיתה למלקות דכאשר זמם אכולהון קאי ולא פריך חייבי מלקות מנין אלא אשאין נעשים זוממין עד שיגמור הדין. ודעת הרמב"ם הא דהרגו אינן נהרגין לאו מקרא דייק להו אלא כך הלכה ודוקא נקט בריבי הרגו כו' אבל מלקות וממין דאינן הלכה אפילו לאחר מעשה נמי חייבים ובגז"ש לא יליף דאין למדין ק"ו מהלכה כדתנן בנזיר פ"ז. וק"ו דתנן לאו דוקא אלא ה"ה באחת משאר מדות לא ילפינן כמ"ש המפרשים. ותו' כתבו ב"ק (דף ד') בד"ה ועדים זוממין פי' ריב"א אפי' לאחר מעשה משלמין דלא שייך בממון כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י אומר דחייבין מק"ו דעונשין ממון מן הדין ע"ש. ולמאן דדאין דינא דגרמי א"צ לכל הני טעמי דמדינא חייבין לשלם ואין להאריך בזה כאן. והרמב"ם השמיט חייבי גלות מה דינם וצריך טעם וא"ל דסובר שנכלל בכלל חייבי מלקות וכמ"ש תוס' בסוגיין דהא בגמרא פריך חייבי גלות מנין ש"מ שאינן שוין ע"ש ברש"י ותוס' וצ"ע:

הלכה ד

אינו נפסל בב"ד כו'. כתב הרא"פ פ"ת דתרומות מבואר כשאומר שאין נפסל אלא בבית דין היינו מכאן ולהבא ולא למפרע ע"כ כוונתו להא דאר"ח זאת אומרת פסול משפחה צריך בית דין. ואין מכאן שום ראיה דהכי קאמר מהא דתניא שם מקוה פסולו ביחיד וב"מ פסולו ביחיד ואל יוכיח בן גרושה שפסולו בב"ד שמעינן דפסול משפחה צריך שיעידו שני עדים בפני ב"ד דוקא אבל אם העידו בפני יחיד אפילו מומחה אינו כלום ואם תאמר הא כל קבלת עדות צריך שלשה כמ"ש בח"מ סי' כ"ח וכן מוכח מקידוש החדש י"ל ס"ד פסול משפחה קיל ועמ"ש שם בתרומות. ומה שפי' הרא"פ עוד בסוגיא זו בב"ק כל דבריו דחוקים ורחוקים מן הדעת ועמ"ש שם. ופי' בקונטרס עמוק הוא וצריך עיון הטיב בסוגיא דבבלי פרק מרובה ובו מתיישב לשון הסוגיא שפיר ועלה בדעתי לפרש עד זומם אינו נפסל בב"ד כו' היינו שאין צריך הכרזה אלא מעצמו נפסל משא"כ שאר פסולי עדות אפילו דאורייתא צריכין הכרזה וכדס"ד דרב שמואל בר פפא בסנהדרין פ"ג (דף כ"ו) אלא שאין הסוגיא מתיישבת שפיר. גם בירושלמי ב"ב פ"ג משמע כפי' בקונטרס:

הלכה ה

אף שנים כו'. כתב תוס' תימא אימא עדים אתיא לרבות ארבעה אבל טפי לא וי"ל כיון שכת אחת מזימים שתי כתות ה"ה מאה ע"כ לא ידעתי מעליותא דארבעה דנחלקין לשתי כיתות משלשה דהא עכשיו מ"מ נכללין בכת אחת. וקושייתם נראה לתרץ אי ס"ד דאתי לרבויי ארבעה דוקא ה"ל למכתב או על פי ארבעה וממילא נדע שלשה עדים ל"ל

אלא ודאי קרא אתי לרבות אפילו הרבה עדים בלי מספר ואי לאו דגלי לן קרא שלשה לא הוינא ידעין היקישא ונכון הוא:

רש"א מה שנים כו'. נראה לכך הקדים התנא דברי ר"ש לר"ע אף שהיה תלמידו דר"ש בא לפרש דברי הת"ק דקאמר להקיש שלשה לשנים ולא פירש אלא במה הוקשו שנים לשלשה בא ר"ש ואמר שלשה הוקשו לשנים לכך בזה מה שנים אינן נהרגין כו'. ומעתה אין צורך למה שדחקתי בקונטרס בד"ה להקיש כו':

עד שיהיו כו'. עיין בקונטרס. כתב הרמב"ם פ' כ' היו עדים רבים והעידו תכ"ד אינן נענשין עד שיוזמו כולן אבל אם היה הפסק ביניהן יתר מכדי דיבור נחלקה העדות והשנים שהוזמו נענשין והשנים האחרים אין נענשין אע"פ שבטלה העדות כולה מפני שהן כת אחת הואיל ונפסלה מקצתה נפסלה כולה. וכתב הראב"ד איני יודע מהו כי מאחר שלא באו תכ"ד ונחשבו שני כיתות לענין הזמה למה תיבטל עדות הכת האחרונה כו' ע"כ. ונראה כיון שבא בבת אחת לב"ד אף שלא העידו תכ"ד נחשבין לכת אחת לענין זה שבטלה עדותן. ודייק ליה מדתנן מה יעשו שני אחין כו' וקשה הא גם ת"ק לא קאמר נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה אלא דוקא כשהעידו תוך כ"ד הוא דאחד פוסל את כולן וכדאמר רבא והוא שהעידו כולם כ"ד וקאי נמי אקרוב או פסול אבל לא העידו תכ"ד עדותן קיימת א"כ שני אחין לא יעידו תכ"ד אלא ודאי כשבאו בבת אחת וראו המעשה מתתלה לאסהודי ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אפילו העידו אחר כ"ד של חבירו אלא שאינן נקראים כת אחת לענין הזמה ולא בעינן שיזומו כולן וכ"ת הא מיהת בעינן שיבואו יחד בב"ד תיקשי נמי לא יבואו שני אחין יחד בב"ד ואם יבואו לא יקבלו ב"ד עדותן ויחקרו קודם הקבלה אם יש בהן קרוב או פסול וי"ל כל שבאו לב"ד יחד להעיד עדותן בטלה אע"ג שלא נחקרה עדותן בב"ד וזו דעת תוס' בד"ה שמואל כי' ע"ש (ודלא כמהרש"א) וכ"כ הרמב"ם פ"ה מה"ע נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה בד"א שנתכוונו להעיד אבל לא נתכוונו להעיד מה יעשו שני אחים כו' וכיצד בודקין את הדבר כשיבוא לב"ד עדים מרובים בבת אחת אומר כשראיתם זה שהרג לראות או להעיד באתם כו' אם נמצא באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדותן בטלה ע"ש וזה ממש כמ"ש:

רע"א לא בא כו'. עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. וריב"א פי' לא בא השלישי להקל עליו ולומר שאין נהרגין עד שיזומו כולן אלא להחמיר עליו שנהרג כשהוזם אבל שנים הראשונים נהרגין כשהוזמו אפילו לא הוזם השלישי והרי"ץ גיאות פירש אם הוזמו השנים אע"פ שלא הוזם השלישי נהרג עמהן עיין בנ"י ותוי"ט. ותימא הא דאמרינן בבבלי פרק היו

בודקין (דף מ"א) כמאן כר"ע דמקיש שלשה לשנים במאי מוקמית ליה. דלפירש"י שם צ"ל דר"ע אית ליה דר"ש ומוסיף ואינהו דאמרי ר"ע פליג. ועוד למה יתבטל עדות זה אף שהשלישי אומר איני יודע ואי אפשר להזימו מ"מ עדות היודעים קיימת דהא נהרגין אע"פ שלא הוזם השלישי וביותר קשה לפי' הרי"ג דלא משנתינן בהזמת השלישי. ולפי' תוס' שם נמי קשה לדבריהם ר"ע סובר אין השלישי מבטל עדות השנים ולר"ש מבטל איך נאמר בקרוב או פסול הוא בהיפך לר"ע נמצא אחד מהן קרוב או פסול בטלה כל העדות ולר"ש תתקיים העדות בשאר. על כרחך לומר מפרשינן הא דתנן מה שנים נמצא אחד מהן קרוב כו' לאו דר"ע היא (ועמ"ש בסמוך בד"ה מה כו') א"כ מאי האי דקאמר כמאן כר"ע וצ"ע. ולדברי כולם הא דגרסינן בבבלי פ"ד מיתות (דף ס') והשלישי אומר אף אני כמוהו סתמא כר"ע דמקיש שלשה לשנים. קשה לרבא דמסיק בפרק היו בודקין סתמא דלא כר"ע א"כ קשיא סתמא אסתמא. ובסנהדרין ירושלמי פרק ארבע מיתות (הלכה ט') כתבתי בתו' בד"ה את ש"מ שית וא"ת למה לא קחשיב שבעה דהא איכא נמי הא דהלכה כר"ע דמקיש שלשה לשנים וי"ל כיון דקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו אין זו רבותא ע"כ. ולפירש"י קשה הא איצטריך לאשמועינן לאפוקי מסתמא דפרק היו בודקין וקיי"ל סתמא בתרא עיקר. ודוחק לומר דפליג הירושלמי ארבא דמוקי סתמא דפרק היו בודקין דלא כר"ע. דהא ממתני' דייק ליה ע"ש. אבל לפי' תוס' ניחא דסתמא דפרק היו בודקין מוקי לה דלא כר"ע דאמר נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה וסתמא דפ' ארבע מיתות אתיא כר"ש דמקיש שלשה לשנים לענין הזמה וכר"ע דנקט לאו דוקא אלא ר"ע מוסיף אדר"ש וכמ"ש רש"י פ' היו בודקין. וניחא נמי בהא דלא קשיא לפירושם סתמא אסתמא. וכ"ת לפ"ז לית הלכתא כר"ע אלא כסתם מתני' וכל הפוסקים פסקו כר"ע בהא אם נמצא אחד מהן קרוב או פסל דעדותן בטילה י"ל כיון דשמואל ורב נחמן פליגי בהלכה זו אי קיי"ל כר' יוסי אי כרבנן שבקינן סתמא דמתני' ואזלינן אבתרייהו. והרמב"ם כתב פ"ב מה"ע היו העדים מרובים שנים מהם כיוונו עדותן בחקירות ודרישות והשלישי אומר איני יודע תתקיים העדות בשנים ויהרג. וכתב הלח"מ תימא בגמרא אמר רבא בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אמר איני יודע עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע. ובין שיפרש כרמב"ם כרש"י או כתו' דבריו תמוהים דהוא פסק בפ"ה כר"ע נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה ובפ' עשרים פסק כר"ש דבעינן עד שיזומו כולן ודחק הרבה וסיים ועדיין הדבר צ"ע ע"ש. ונראה הרמב"ם מפרש משנתינו ר"ע סובר כל שראה קרוב או פסול את המעשה אפילו לא כיון להעיד עדותן בטילה (ועמ"ש בסמוך בתו' בד"ה עד כו') וע"ז אמר רבא כמאן דלא כר"ע דלדידיה כי היכי דנמצא קרוב אי פסול

עדותן בטלה אפילו לא כיון להעיד ה"נ בעינן שיזומו כולן אפילו זה שלא כיון להעיד ובא והעיד א"כ זה שאומר אני יודע שאינו ראוי להזמה מבטל עדות כולן. ובהא ודאי לא קיי"ל כר"ע הא קיי"ל כר' דאמר אימתי בזמן שהתרו בהן:

מה שנים כו'. כתב הנ"י יש לפרש שהוא סיום דברי ר"ע או שנאו מפני מחלוקות ר' ור"י. וכתב התוי"ט לא ידעתי למה הוצרך טעם הלא מבואר הוא שנתלה בפ' שהכתוב שנאו ע"כ. והדבר מבואר שכוונת הנ"י לתת טעם למה איחר התנא ולא כתב היקש זה בדברי ר"ש וקאמר לפירש"י סיום דברי ר"ע הם וה"ק להיקישא דת"ק ור"ש לא צריך קרא וכי איצטריך קרא להקיש אם נמצא קרוב או פסול ולפי' הרמב"ם שנאו לבסוף לסיים בו פלוגתא דר"י ורבי:

בד"א בעדות נפשות כו'. עיין בקונט' וכ"פ רש"י. וכתב תו' וקשה א"כ דיני ממונות נילף מינייהו דהא כתיב משפט אחד יהיה לכם כו' ע"ש. עוד פירש"י שם בד"ה הרוג יציל לר"י דאמר אף שלא התרה ולא נתכוון להעיד מציל את הנדון כו ע"ש וקשה מנ"ל דר"י פליג בהא ארבי הא מסברא מחמיר ר"י בזה דתנן לקמן בפרקין רי"א לעולם אין נהרגין עד שיהיו שני עדיו מתרין בו. ומסתבר לומר דסובר אין עדותו עדות עד שהתרה בו ואם העדות רבים צריך שיתרו בו כולן והא דתנן ואימתי בזמן כו' ר' יוסי ור' היא ור"ע הוא דפליג וסובר אפילו לא התרה לא נתכוין להעיד מבטל כל העדות. וכן נראה דא"כ ה"ל למיתני מיד בדר"ע דאמר מה שנים כו' (כמ"ש בסמוך בד"ה רע"א) אבל בדברי ר' יוסי לא תנא אימתי שלא להפסיק בפלוגתייהו דר"י ור' בדבר ששניהם מודים בו. והא דפריך הש"ס הרוג יציל לר"ע פריך. לפ"ז מ"ש תוס' בד"ה שמואל אומר הלכה כר"י קשה איך נותנין גט במעמד הקרובים כו' ע"ש לא קשיא דשאני גט שאין שם התראה וכל היכא דליכא התראה אין הקרובים נאמנים לומר לאסהודי אתיין. ובזה מיושב גם קושייתם הראשונה נילף דיני ממונות מדיני נפשות. דשאני דיני ממונות שאין שם התראה. ורבי פליג בהא ואמר בדיני ממונות בדקינן אי למיתזי אתיתו כו' וכ"כ תוס' בד"ה היכי כו'. ומ"ש המהרש"א בד"ה לאסהודי כו' ומיהו בעיקר דבריהם שכתב נחזי אנן אם התרו בו יש לגמגם דהא לא בעי התראה לכל עד אלא אפילו שמע מפי עצמו ע"כ. קשה הא תנן אימתי בזמן שהתרו כו' ש"מ דבעינן שיתרה בו הקרוב או פסול וקסבר ר' כר"י דבעינן שיהו כל העדים מתרים בו וכמ"ש בסמוך או דסובר בכה"ג בעינן שיתרה בו העד הקרוב והראשון נראה. ועמ"ש בדרושים עוד בזה. ועמ"ש סנהדרין ריש פ' אד"מ (הלכה א') בתוס' בד"ה מה בין כו':

יאמר ד"מ כו' עיין בקונטרס. ותוס' כתב בד"ה אר"י בד"א בד"נ כו' וקשה לפירושו א"כ ד"מ נילף מינייהו דהא כתיב משפט אחד יהיה לכם ועוד בד"מ נמי כתיב ע"פ שנים וגו' ונקיש שלשה לשנים ע"ש וכתיב המהרש"א וקשה הא דבר התלוי בהצלה לא ילפינן ד"מ מד"נ ע"ש. ובסנהדרין פ"ד (הלכה א') בד"ה מה בין כו' כתבתי לתרץ קושית המהרש"א ע"ש. אך לשון התו' עדיין קשה דמשמעי דקשיא להו לשיטת רש"י דעדותן בטל מטעם והצילו. ונראה דשני הקושיות חדא נינהו והכי קאמר שאינן נהרגין עד שיזומו כולן ודאי איכא למילף ד"מ מד"נ מדכתיב משפט אחד א"כ קשה ע"פ שני עדים דכתיב בד"מ ל"ל על כרחך לומר דאיצטרך למילף מיניה דגם בד"מ נמצא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטל ואיך קאר"י בד"א בדיני נפשות כו' א"כ שפיר מיושב קושית המהרש"א. אלא דגם לפי' ר"י שכתבו קשה ל"ל ע"פ שני עדים בד"מ דהא נמצא אחד מהן קרוב או פסול תתקיים עדות בשאר ליכא למעוטי מהיקישא ודבעינן עד שיזומו כולן איכא למילף מד"נ מדכתיב משפט אחד. וצ"ל דאיצטרך ע"פ שני עדים בד"מ לאשמועינן דשנים מזימים את שלשה וכדאמרינן כאן צריכותא א"כ ליתא לקושייתם גם לפירש"י וי"ל צריכותא דקעביד הש"ס אינה אלא לת"ק אבל לר"י דמחלק בין ד"מ לד"נ ודאי איצטריך תרווייהו:

הלכה ו

אחד מתרה בו באמצע עיין בקונטרס. וכ"פ הרמב"ם והר"ב. וסיים לפיכך אם היו שתי הכתות שבשני החלונות רואין אותו מצטרפים אלו עם אלו והם עדות אחת ע"כ. (והמדפיס הבין דלפרושי לפיכך דתנן במתני' קאתי הר"ב והוא טעות מבורר) לפום ריהטא נראה שמפרש שהמתרה הוא אחד מן העדות מדקאמר שהמתרה מצטרף כו' וכמ"ש תו' בד"ה הוא כו' ע"ש ומעתה אין מקום לקושית תו' בד"ה ואחד כו' תימא ואמאי הוצרך לומר ואחד מתרה שאין מן העדים ע"ש שדחקו הרבה. דהא אוקימנא בשהמתרה מן העדים. וכוונת קושייתם לשיטת המשי"ח בד"ה הוא כו'. מיהו אף לשיטתו ניחא דאם המתרה אחד מן העדים כיון דכולן צריכין ליה הוא מצרפן אבל אם אינו מן העדים אין מצרפן עד שיהיו מקצתן רואין אלו את אלו. וכתב התוי"ט ולשון מקצתן לא דייק כפירושן ותו' כתב שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין יחד אף אותם שאין רואין. ומדברי הרמב"ם בחיבורו נראה שחזר ממ"ש בפירושו ע"ש. ותימא איך לא שם לבו לעיין שדבריו בפירושו הן הן דבריו שבחיבורו. שגם בחיבורו כתב היה זה המתרה רואה את העדים והעדים רואין אותו אע"פ שאין רואין זה את זה המתרה מצרפן. ובזמן שמקצתן רואין זא"ז אע"פ שאין רואין את המתרה הרי אלו עדות אחת ע"ש. וזהו כלישנא בתרא

שכתבתי בקונטרס דבחד מינייהו ה"ל כעדות אחת ובאמת מסתבר לן לשון זה דתניא פ"ז דברכות אם היה שמש ביניהם השמש מצרף שתי חבורות אע"פ שאין מקצתן רואין אלו את אלו דכשמקצתן רואין זא"ז תנן במתני' מצטרפים אע"פ שאין שמש ביניהם ש"מ דבאחת מינייהו סגי. ומעתה הא דאיבעיא לן הא דהשמש מצרפן היינו בשאכל כזית שאז מזמנין עליו כדתנן שם בריש הפרק אבל בשלא אכל כזית אינו מצרפן או דלמא אפי' לא אכל כלום מצרפן. איכא למפשט מדתנן המתרה מצרפן אע"פ שאינו מן העדים הואיל ושניהם צריכין לו. שמש נמי אע"פ שלא אכל עמהן כזית מצרפן. מיהו זהו דוקא למאי דאמרינן שאין המתרה אחד מן העדים אלא היא גופא קשיא מנלן. בשלמא לל"ב בקונטרס ניחא דאי הוי מן העדות מאי קאמר מקצתן כו' תיפוק ליה כיון שכולן רואין את המתרה ה"ל מקצתן רואין זא"ז וכמ"ש תו' בד"ה הוא כו' בשם משי"ח ע"ש אבל לל"ק אע"ג דליכא לאוקמי כשהמתרה אחד מן העדים דא"כ מאי קאמר בזמן שמקצתן כו' הא ודאי כן הוא מ"מ ליכא למיפשט מידי מהכא דהא כאן תרתי בעינן והתם במקצתן רואין זה את זה סגי כדתנן במתני' שם. וכ"ת א"כ מאי קמ"ל הא במקצתן כו' סגי וכיון שהשמש אכל כזית ה"ל מקצתן רואים י"ל דסד"א שמשגרע ממקצתן ואין כדאי לצרפן קמ"ל כ"ש לשיטת תו' דאיירי בשאין הכתות רואים את המתרה ואחד מתרה באמצע תנן לאפוקי מדר"י הדרא בעיין לדוכתא די"ל דמהכא ליכא למפשט מידי דאיכא לאוקמי בשאין רואין את המתרה. ועל מ"ש הרמב"ם בעינן שיהא המתרה רואה אותן והן רואים אותו אבל בלא"ה אין מצטרפין. כתב הכ"מ דגורס בבבלי אמר רבא אם היו רואין את המתרה והמתרה רואה אותן מצטרפין ע"כ. לפי גירסא זו אין מקום לקושית תו' בד"ה או מתרה כו' וא"ת והיכי מהימני ליה כו' ע"ש. גם מ"ש שם בד"ה אמר רבא כו' ליתא דקאי אירשא דתנן הרי אלו עדות אחת ומצטרפים ע"י המתרה אע"פ שאין מקצתן רואין כו' דוקא כשהן רואין את המתרה והמתרה רואה אותן:

והשנייה פטורה. עיין בקונטרס וכ"כ התוי"ט בשם הנ"י. ותימא מאי קמ"ל הא מתני' היא בפרקין לכך נראה דה"ק אם הוזמה גם השניה אח"כ פטורה שכבר נתחייב מיתה ע"פ עדות הכת הראשונה ולא באו להעיד אלא על גברא קטילא וכדאמר רבא בפרקין בבבלי (דף ה') אך קשה א"כ הדרא קושית הש"ס שם לדוכתא מאי קמ"ל רבא תנינא הוא והן כו'. מאי קאמרת מה שאין כן בגמר דין איצטריכא ליה כו' ע"ש הא נמי מדתנן השנייה פטורה שמעינן וע"ק הא ודאי בשהעידו תוך כדי דיבור זה אחר זה וקמ"ל מתני' כיון דמעיקרא לא ראו המעשה בבת אחת אין מצטרפין דאי כשלא ראו בבת אחת ולא העידו תוך כדי דיבור ודאי דה"ל שתי עדיות א"כ ודאי שלא נגמר הדין עדיין ע"פ עדותן

של הראשונים וכיון שכן לא הוי עדיין גברא קטילא כשהעידו עליו וכן מוכח בבבלי בפרקין שם. וביותר קשיין לי דברי הלח"מ שכתב פרק עשרים מה"ע עמ"ש הרמב"ם שם אבל אם העידו אחר כדי דיבור נחלקה העדות והשנים שהוזמו נהרגין והשנים האחרים אין נענשין ופי הלח"מ כוונתו אם הוזמו האחרונים אינם נענשים כיון שהעידו על גברא קטילא ע"ש וזה שלא כדברי הגמרא וצ"ע ועמ"ש לעיל (הלכה ד') בד"ה עד כו':

אר"י חמי היאך תנינן כו' עיין בקונטרס. וקשה מנ"ל למידק שנים דוקא ואי מדתנן שנים ולא תנן אחד רואה כו' דהא איצטרך שנים משום סיפא מקצתן רואין כו' דאותן שרואין מצרפין אותן שבפנים. בשלמא לפי' תו' דייק שפיר דה"ל למיתני אחד וליתני הכי ואחד מתרה באמצע אם הם רואין את המתרה והמתרה רואה אותן מצטרפין וממילא ידעינן אם מקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין דמשום ראיית המתרה לחוד לאו כלום הוא כדאמרינן השתא אלא משום שהוא אחד מן העדים ואע"ג שהוא אחד מן העדים שמעינן לאפוקי מדר"י דהא מיהת בהתראת אחד סגי ואי כר"י דדרשינן ע"פ שנים עדים בעינן שיתרו בו שני העדים. ומדתנן שנים ש"מ דוקא שנים אבל שלשה לא. אבל לפי' הרמב"ם דבראיית המתרה לחוד מצטרפין קשה וצ"ע:

תנינן הכא מה דלא תנינן כו' עיין בקונטרס. וקשה הא איצטריך מתני' לאשמועינן דהוא והן נהרגין דלא נימא כיון שהוא נהרג והן אינן נהרגין דבגברא קטילא אסהידו קמ"ל כיון דהאי שעתא לא הוי גברא קטילא לכך נהרגין וכמפורש בבבלי בפרקין (דף ה') והא דלא תני הכי בסנהדרין לאו דיוקא הוא דהכא איצטריך ליה כדכתיבנא:

הלכה ז

ר"י בר' יהודה אומר כו'. בבבלי גרסינן א"ל ר"פ לאביי ומי אית ליה לר' יוסי האי סברא והתניא ר' יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה א"ל האי ריב"י היא דאמר חבר א"צ התראה שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד שמעינן מהכא דגירסתם במתני' ר' יוסי סתם. ולגירסת הירושלמי קשיא הך דתני משמיה דריב"י חבר א"צ התראה כו'. ואי ס"ד דילפינן מקרא שצריכין שיתרה בהם שני העדים דוקא ש"מ שההתראה גזירת הכתוב היא דלהבחין בין שוגג למזיד אין חילוק בין שתהיה ההתראה מפי העדים או מפי אחרים. וצ"ל דלית ליה לירושלמי הך ברייתא כלל. ועמ"ש סנהדרין (פ"ז הט"ו) בתוס' בד"ה אמר לשנים כו':

על פי שנים עדים. לפמ"ש לעיל (הלכה ג') בד"ה באו כו' דאיצטרך על פי למעט הודאת פיו קשה לר"י דמצריך על פי דבעינן פי עדים מתרין בו למעט הודאת פיו מנ"ל בשלמא הא דקאמר ד"א שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן לאו מקרא יליף וכמ"ש

התוי"ט בד"ה דבר אחר ע"ש אבל מהתראת העדים קשה. ונראה קסבר ר"י אדם קרוב אצל עצמו וכי היכא דפסלה התורה עדות הקרוב ה"נ עדות עצמו לאו כלום ולזה לא צריך קרא הלכך מוקמינן ליה להתראת העדים ורבנן פליגי וסברי הא דקרובים פסולים לעדות היא גזירת הכתיב קמ"ש הרמב"ם סוף פי"ג מהל' עדות א"כ אין למילף מינייהו והתם אבות ובנים כתיב ואיצטריך ע"פ למעט הודאת עצמו ולא בעינן שתהיה ההתראה ע"פ העדים דוקא:

לענות בו ולא בעדותו עיין בקונטרס. וקשה ל"ל בו תיפוק ליה מדכתיב סרה שמעינן עד שתסרה בגופן של עדים כמפורש בבבלי (דף ה') ואפשר לומר ר' ישמעאל הוא דאמר הכי בבבלי דסובר בו איצטריך לעדים זוממין דצריכים התרייה אבל ר' לעזר פליג וסובר דאין צריכים התרייה ויליף מבו דבעינן שיכחישו גוף העדות גם רב אדא פליג על ר"י בהא כמפורש בבבלי שם. מיהו הבבלי מייתי קראי אחרינא דעדים זוממין אינן נהרגין עד שיזומו את עצמן ולא יליף מבו וקסבר עדים זוממין אין צריכין התראה כמפורש בפרק אלו נערות (דף ל"ג) א"כ קשיא לדידיה בו ל"ל ודוחק לומר דלא דריש בו דמ"ש דדריש לו ולא לזרעו וצ"ע:

כתב כו'. גרסינן בבבלי אילעא וטוביה קריביה דערבא הוו סבר ר"פ למימר גבי לוה ומלוה רחוקים נינהו א"ל רב הילא אי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזיל. כתב בעה"מ בשטענותיהן בעיקר ההלואה דתרווייהו כגוף אחד דמי כו'. וכתב הרמב"ן אם טענותיהם בעיקר ההלואה והיה גם הערב טוען לא ערבתי מעולם אמאי לא מהימני ואיך אמרינן לא בתר ערבא אזיל הא עדות לוה ועדות הערב כל אחת בפני עצמה היא ע"ש. ונראה ודאי גם בעה"מ מודה שאין טענותיהם על עיקר הערבות וכ"ת אם אין הלואה לא היה שם ערב י"ל כגון שערב קודם מתן מעות שאם ילוה לו יהיה ערב מעתה אין הטענה אלא בעיקר ההלואה. וכן מפורש ברש"י אולעא וטוביה עדי הלואה היו קרובין אל הערב ע"כ:

ר"י אמר מאחר שהן פסולין כו'. הרי"ף בפרקין והרמב"ם פי"ד מה"ע פסקו כר"י. וכתב בעה"מ עבד שהביא גיטו וכתוב בו כל נכסי קנויין לך מודה ר"י עצמו קנה נכסים לא קנה דשאני הכא דפסול העדים פושטת בכל השטר אבל בעבד פלגינן דיבורא וכתב הרמב"ן דקשיא ליה סוגית הירושלמי גיטין (פ"א ה"א) ע"ש והרשב"א והר" פ"ק דגיטין תירצו דלא קאמר וייבא כפלוגתא דר"י ור"ל אלא דלרשב"ל ודאי כשר מקצת העדות אבל לר"י איכא לספוקי ע"ש. וכתבתי כתובות (פי"א ה"ה) דעדיין קשיא סוגיא דכתובות דגרסינן מכרה לארבע בשטר אחד פליגי בה ר"י ורשב"ל והתם אין הפסול בעדים אלא במכירה ותירצתי בגיטין שם דכוונת הבעה"מ דבעבד לא נתבטל דבר מן המתנה אלא

שמחוסר קיום משא"כ בשמכרה בשטר אחד לארבעה דנתבטל השטר לגבי האחרון. אלא שלשון בעה"מ לא משמע כן. וכ' הרא"ש בפרקין הר"ח פסק דהלכה כר"י אע"ג דאיכא מ"ד לא יאות אר"ל קיי"ל כר"י לגבי רשב"ל. כתבתי שם וקשה הא אפי' מ"ד לא יאות אר"ל ה"ק כותב לשני בני אדם כאחד לא שייך לומר עדות שבטלה מקצתה כו' וכמ"ש בקונטרס אלא טעמו שהוא מזוייף מתוכו ורשב"ל סובר אף במזוייף מתוכו פליג ר"א וסובר עידי מסירה כרתי ומודה ר"י בגט אשה ועבד ובמכרה לארבע שאינן מזוייפין מתוכן דפלגינן דיבורא והלכתא כר"י ומ"ד יאות אמר ר"ל סובר הכותב כל נכסיו לעבדו דמיא לכותב כל נכסיו לאדם אחד ובטל כולה דעדות שבטלה מקצתה כו' ולית הלכתא כר"י דהא רבא הוא דאמר הכותב כל נכסיו לעבדו עצמו קנה ונכסים לא קנה דפלגינן דיבורא. והרשב"א כתב מ"ד לא יאות אר"ל ה"ק אין טעמו דר"י משום עדות שבטלה מקצתה אלא משום דלא פלגינן דיבורא ע"ש ונראה שזו דעת הר"ח אבל אינו מוכרח די"ל דתרווייהו סברי דמודה ר"י דפלגינן דיבורא ומ"ד יאות אר"ל וסובר דוקא בכותב כל נכסיו לשני בני אדם הוא דפוסל ר"י משום עדות שבטלה מקצתה כו' אבל בשאר דברים מודה דפלגינן דיבורא ומ"ד לא יאות סובר טעמא דר"י הכא משום מזוייף מתוכו מודה דפלגינן דיבורא ולדברי שניהם הלכה כר"י. עוד כתב הרא"ש ור"י הלוי פסק כר"י כו' דרבא פליג אירושלמי דמדמי להו אהדדי ומודה ר"י (צ"ל רבא) וטעמא משום דאתי לאחלופי בשאר שטרות שיאמרו קרוב כשר להעיד כו' ע"ש וקשיא סוגית דפרק אלמנה ניזונת ללא שייך התם איחלופי וכן משמע מתשובת רב האי גאון שכתב הרא"ש. ועוד לסברתו מאי דוחקו לומר דרבא פליג אירושלמי לימא מ"ד לא יאות אר"ל סובר טעמא דר"י משום אחלופי ולא דמיין להדדי ורבא סובר כוותיה וצ"ע. ועמ"ש הכ"מ פי"ד מהל' עדות. ודבריו תמוהים דמה שכותב ר' אילא מדמה להו אהדדי. אינו כן אלא סתמא דש"ס תלויים זה בזה דקאמר וייבא כו'. ועוד מנ"ל לומר דרבא פליג ואומר שאינן דומים נימא דגם רבא מודה דדמיין להדדי אלא דסובר ר' יוחנן הוא דאמר כשרין לזה ופסולין לזה דהא איכא ר' מנא דלא מפרש משום דמספקא ליה מאן אמר הכי ומאן אמר הכי. ועוד שלא לעשות מחלוקות נאמר דפסק רבא כרשב"ל וכ"ת הא רבא הוא דאמר לית הלכתא כרשב"ל אלא בתלת כמפורש בבבלי פרק הזהב י"ל כיון דמספקא ליה כר' מני לא קחשיב ליה וצ"ע. ועמ"ש עוד בתוס' כתובות וגיטין שם. והנ"י כתב בשם הרמב"ן (וי"ג הרמ"ה) הא דאמר הבבלי בסוגיין אהא דאילעא וטוביה כו' ואי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזיל דוקא מהאי טעמא הא לאו הכי כשרים אלמא כתב נכסיו לשני בני אדם והעדים קרובים לזה ורחוקים לזה כשרים להעיד להרחוק ע"כ. ותימא ודאי אם

נאמר כל שהלוה כאן אפשר לתבוע הערב היו העדים כשרים. וסד"א כיון שעתה אין המלוה תובע הערב אלא ללוה אע"פ שקרובים לערב כשרים ולא דמיא כלל לכותב לשני בני אדם כו' לכך קאמר כיון דבסוף קאזיל מיהת בתר הערב ה"ל ככותב לשני בני אדם ופסולים ועמ"ש בסמוך בד"ה כתב כו' בשם רש"י ובעה"מ ע"ש. והלח"מ פי"ד מה"ע תירץ קושיא זו ו דבריו אינן מובנים וצ"ע:

הלכה ח

סנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל. עיין בקונטרס ובתוי"ט. כתב הרמב"ם פי"ד מה"ס אין דנין ד"נ אלא בפני הבית והוא שיהיה ב"ד הגדול שם בלשכה שבמקדש שנאמר בזקן ממרא לבלתי שמוע אל הכהן וגו' ומפי השמועה למדו שבזמן שיש כהן מקריב ע"ג המזבח יש דיני נפשות והוא שיהיה ב"ד הגדול במקומו. וכתב הכ"מ אין דנין דיני נפשות כו' סנהדרין פרק ארבע מיתות ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט בזמן שיש כהן כו' והוא שיהיה ב"ד הגדול במקומו כו' מדכתיב וקמת ועלית אל המקום ע"כ וקשה למה לא מייתי הרמב"ם קרא המפורש בש"ס ובאת וגו' וע"ק תרי קראי ל"ל ולפמ"ש בקונטרס ניחא דקשיא ליה כיון דקרא כתיב בזקן ממרא שאר חייבי מיתות מנ"ל לכך קאמר כתיב עוד בזקן ממרא לבלתי שמוע וגו' ודרשינן ליה באם אינו ענין לשאר חייב מיתות. ומהנך קראי לא שמעינן שיהיו ב"ד הגדול בלשכת הגזית אלא שיהא המקדיש קיים אבל כתיב בזקן ממרא תרי קראי וקמת ועלית אל המקום ההוא וכתיב אשר יגידו לך מן המקום ההוא חד לזקן ממרא וחד לשאר חייבי מיתות דבעינן שיהיו בלשכת הגזית. לכך מייתי הש"ס פ"ק דעכו"ם (דף ח') קרא דועשית וגו'. והא דמייתי הש"ס פרק ארבע מיתות קרא ובאת וגו' ודאי ברייתא דמייתי התם קאי אזקן ממרא ורב יוסף ה"ק טעה בדתניא כי היכא דדריש בזקן ממרא מובאת ה"נ איכא למדרש בשאר חייבי מיתות מדכתיב לבלתי וגו' ומעתה נתבארו הדברים על נכון:

לא נהרג אדם מעולם. עיין בקונטרס. וכתב תוס' בד"ה דלמא במקום סייף נקב הוה קשה לר"ת פ"ק דחולין מפיק מקרא דלא חיישינן לכך דאזלינן בתר רובא ודחקו הרבה ע"ש. ונראה אף שלפי הדין אפילו אם אומרים אין אנו יודעין נהרג מ"מ כי שיילינן להו הכי פרשי ולא מסהדי כדאמרינן לעיל (דף ה') לגבי התראה שיאמרו מה לנו ולצרה הזאת לחוב בדמו של זה. ולא שייך הכא כל מה שמקשה בכתובות פרק אלו נערות בהתראה. ועוד י"ל אם טרפה הרג ה"פ אם עשאו תחלה טרפה ואח"כ הרגו או כשהיה שלם הרגו דכשעשאו תחלה טרפה אינו נהרג דאמרינן הרוח בלבלתו וכשחזר והרגו פטור דה"ל כהורג את הטרפה או כשהיה שלם הרגו ר"ל שלא עשה בו חבורה תחלה. וזו היא דעת

הרמב"ם ריש פ"ה מהל' רוצח לפי מה שהבין הראב"ד דבריו ורבנן סברי כדעת הראב"ד או כמ"ש הכ"מ ע"ש. והא דקאמר שמא במקום סייף נקב הוה ר"ל שמא קודם שתחב הסייף לגמור מיתתו כבר נקבו ועשאו טרפה ואינו נהרג כמ"ש:

מצוה לכל שבט כו'. ובבבלי סנהדרין פ"ק (דף ט"ז) גרסינן רשבג"א לשבטיך ושפטו מצוה בשבט לדין את שבטו. וקשה דגרסינן בבבלי יומא פ"ב (דף כ"ו) אמר רבא לא אתי צורבא רבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר ומסיק אין מי שמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא אלא מהנך שבטים. א"כ איך אפשר למצוא משאר שבטים דיינים שידונו דיני נפשות. ודוחק לומר דפליג רבא ארשב"ג. דאף ת"ק לא פליג בהא. ואפשר לומר אפי' כשאמו מהנך שבטים נמי מורה אליבא דהלכתא ובחרו אנשים שאמותיהם מהם וכן משמע שם בתוספות ישנים ע"ש. ועיין בלח"מ ריש הלכות סנהדרין:

מחוייבי מיתות כו'. כתב הרמב"ם סוף פי"ד מה"ס מי שנגמר דינו וברח ובא לב"ד אחר אין סותרין את דינו כו' בד"א ברוצח אבל שאר חייבי מיתות עד שיבואו עדיו הראשונים כו' מי שנגמר דינו בב"ד שהיה בח"ל וברח לב"ד שבא"י סותרין את דינו על כל פנים ואם היו אותן ב"ד עצמם אין סותרין את דינו. וכתב הלח"מ מ"ש על כל פנים ר"ל אפי' היו אותן עדים עצמם כו' ע"ש ואין דבריו נוחים שאין לשון הרמב"ם משמע כן. ונראה ברישא קאמר ברח מב"ד שבא"י לב"ד שבח"ל אין סותרין את דינו כדתנן במתני' כל מקום שיעמדו שנים והדר קאמר מי שנגמר דינו בב"ד שבח"ל כו' הוא כר' דוסתאי בר' ינאי ומפרש סותרין את דינו לא שמזכין אותו ונפטר ממיתה אלא שסותרין את דינו על כל פנים ודנין אותו בתחלה ואם היו אותו ב"ד כו' דייק ליה מרישא דמתני' דתנן לפני אותו ב"ד הוא דאין סותרין אבל לפני ב"ד אחר סותרין זהו בברח מח"ל לארץ איירי. והא דנקט מחוייבי מיתות שברחו מא"י לח"ל ה"ה ברח מא"י לא"י ומח"ל לח"ל נמי הדין כן ולא נקט הך חלוקה אלא משום סיפא שהיא בהיפך אך הא דגרסי' גיטין פ"ג (דף כ"ט) בתר גמר דין לא חזו ליה זכותא לימא מסייעא ליה כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין כו' ה"ז יהרג דלמא בורח שאני. קשה מאי סייעתא היא זו הרי לא קאמר אלא שאין דנין אותו בתחלה אבל אם מצאו לו זכותא לעולם מצילין אותו וי"ל ה"ז ייהרג משמע ליה לעולם הורגין אותו אפי' מצאו לו זכות ומשני בורח שאני כלומר בי דינא בתר בי דינא לא דייקי ואף אי מצאו באקראי זכותא לא סמכינן עליו דאמרינן ב"ד הראשון ידעו שאין בו זכות. והדבר צריך תלמוד:

ברחו מח"ל לארץ אין ממיתין אותן מיד כו'. נראה דוקא דיני נפשות הדין כן אבל לא בדיני ממונות דהא בד"נ תנן. ומדכתיב משפט אחד יהיה לכם אין להשוותם כמ"ש תוס' ר"פ אחד ד"מ מילי דתלו בזכות וחובה אין להשוותם דלא שייך בד"מ. ובבבלי בסוגיין מפורש סותרין את דינו מפני זכותה של א"י. אך קשה ר"פ אחד דיני ממונות קחשיב מה בין ד"מ לד"נ. למה לא קחשיב נמי הא וצ"ע:
הדרן עלך פרק כיצד

פרק ב

הלכה א

אלו הן הגולין כו'. ההורג נפש בשגגה. בבבלי גרסינן בשגגה פרט למזיד בבלי דעת פרט למתכוין במזיד פשיטא בר קטלא הוא כו'. כתב תו' בד"ה פשיטא כו' תימא אימא במזיד ולא התרו בו וי"ל מבלי דעת יתירא נפקא. ולקמן (דף ט') בפרקין כתב תו' ר"מ דממעט סומא מבלי דעת פרט למתכוין שמעת ליה מבשגגה דתרתי ש"מ ובריייתא דלעיל אתיא כר"י. וקשה אי פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם שמעינן מבשגגה כ"ש דממעטינן מיניה במזיד ולא התרו בו א"כ קשיא מבלי דעת יתירה לר"מ ל"ל. וליכא למימר מבלי דעת יתירא ממעטינן תרווייהו במזיד ולא התרו בו ומתכוין להרוג את הבהמה כו' דא"כ מאי קאמרי מבשגגה שמעינן תרווייהו ה"ל למימר מבלי דעת שמעינן תרווייהו וע"ק מאי דוחקייהו למימר ברייתא כר"י הא אף כר"מ אתיא ובלי דעת קמא פרט למתכוין ומזיד בלא התרו ומבלי דעת יתירא למעט סומא או איפכא א"ו סברי מבלי דעת לא משמע אלא אחד מהם. וביותר קשה קושיא זו לתירוץ שני שכתבו דלא איצטרך קרא למזיד ולא התרו בו א"כ ודאי איכא לאוקמי ברייתא כר"מ. וקושית תו' פרט למתכוין לר"מ מנ"ל נראה קסבר ר"מ אומר מותר אנוס הוא ולא איצטרך קרא למעט ואייתר ליה בשגגה למעט מתכוין. לפ"ז ניחא קושית תו' (דף ט') בד"ה ור"ח כו' וא"ת ר"ח היכי מתרץ ברייתא דלעיל כו' ע"ש. אלא שדוחק הוא לומר דר"ח ורבה בפלוגתא דר"מ ור"י פליגי. ויותר נראה לתרץ קושית תו' לר"ח דאיהו מפרש פרט למזיד היינו מזיד ולא התרו בו. ובלי דעת יתירא לא דריש כי היכא דצ"ל לר"מ לשיטת התו' וכמ"ש בסמוך והיינו טעמא דר"מ דסובר בבלי דעת דמשנה תורה לא הוי יתירא דנשנית בשביל דבר אחד שנתחדש בפרשה וכמ"ש תו' בד"ה בלא איבה. ור"י דריש ליה בשגגה למזיד ממש וחד למזיד ולא התרו בו וחד למתכוין להרוג את הבהמה כו' דכל כמה דאיכא למדרש דרשינן ליה (וניחא בזה קושית המהרש"א בתו' בד"ה פשיטא כו' ע"ש) ומ"ש תו' לתרץ

הברייתא לר"ת דאע"ג דאומר מותר אנוס הוא מ"מ מזיד מקרי דהא מיהת לפי טעותו במזיד הרגו ע"כ. קשה א"כ ל"ל בלי דעת פרט למתכוין הא מכ"ש דאומר מותר שמעינן דמתכוין להרוג את הבהמה כו' ודאי אומר מותר הוא ועדיף משאר אומר מותר שלאותו דבר שנתכוין נעשה ואפ"ה ה"ל אנוס שאינו גולה כ"ש מתכוין (וכ"כ תו' שם) וכ"ת אי לאו כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה פרט למתכוין א"כ קשה לשון הברייתא ה"ל למוקמי בשגגה פרט למתכוין דמסתבר טפי למעט מאומר מותר. ואין לומר הא גם לרבא קשיא ה"ל למוקמי בשגגה פרט למתכוין. דלרבא לא דמיין להדדי אומר מותר פטור דהוה פושע ולא סגי ליה בגלות ומתכוין פטור דאנוס הוא וי"ל אף לר"ח לא דמיין דאע"ג דקיל בחד צד דלא הרג למה שנתכוין חמור בחד צד שה"ל להזהר ולחוש שמא יהרוג אח האדם כיון ששניהם עומדים שם משא"כ באומר מותר ממש:

כל שבדרך ירידה כו'. עיין בקונטרס כ"כ הרמב"ם. ואפשר לומר כיון שטבע הכבד ליפול ה"ל להזהר לכך גולה אבל דרך עלייה שאין דרך ליפול לא ה"ל להזהר וקרוב לאונס הוא לכך אינו גולה וכ"ת הא כל שהיה לו ליזהר כגון סותר כותלו לרה"ר קרינן ליה בבבלי בפרקין מזיד ואינו גולה א"כ בדרך ירידה נמי מזיד הוא י"ל אין כל הענינים שוים בדרך ירידה אף שה"ל להזהר מ"מ אין חובה עליו כל כך להזהר גם צריך אזהרה לצורך עצמו הלכך חשבינן ליה לשוגג משא"כ בסותר כותלו לרה"ר. ונפקא מיניה לשיטת הרמב"ם דרך עלייה אם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו ולשיטתי נהרג עליו. ועיין ברמב"ם פ"ה מהל' רוצח:

עד שיתיר כל המחלצין. עמ"ש לקמן בד"ה רש"א כו' ובד"ה ואתיא כו':

הלכה ב

מן העץ המתבקע. עיין בקונטרס. והרמב"ם כתב פ"ו מה"ע נשמט הברזל מן העץ המתבקע אינו גולה מפני שאין זה בא מכותו אלא מכח כחו. וצ"ל דמפרש הא דתנן מן העץ המתבקע היינו שנשמט הברזל מקתו ע"י הכאת עץ המתבקע הלכך אינו גולה שזהו כח כחו. ולשון המשנה משמע כפירושו. והא דגרסינן בבבלי רבי סובר יש אם למסורת ונישל כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן נראה שבספרים שלהם היה כתוב ונישל ביו"ד שהוא בנין הפעיל כמו בינותי בספרים ומצינו שספרים שלנו חולקים כמ"ש תוס' שבת פרק במה בהמה (דף נ"ה) בד"ה מעבירם ע"ש. וה"ק ונישל שהוא פועל יוצא לשלישי אדם מכה בכח על העץ המתבקע ועץ המתבקע מכה בגרזן שישמט מידו ויהרוג האדם ולפירוש הרמב"ם אין צורך למ"ש תו' בד"ה מהו דתימא כו' ע"ש. דודאי שאני הכא שהדבר ההורגו יוצא מידו משא"כ בתמרים. וכל זה דלא כמ"ש התוי"ט

ע"ש דלמסקנתו אי אפשר לקיים דברי הרמב"ם. ומן התימה על הרב בכ"מ שמעתיק פירש"י שהקיסם ניתז והרג ע"ש ולא הרגיש שהרמב"ם חולק אפירש"י וצ"ע. ונראה דבהא פליגי הירושלמי והבבלי. הירושלמי גורס כספרים שלנו לכצ"ל דבגז"ש פליגי ולהבבלי הכתיבה ונישל לכך קאמר דפליגי אי יש אם למסורת או למקרא:

מ"ט דרבי כו'. עיין בקונטרס. ורש"י פרשת כי תבא פי' כי ישל ישיר פירותיו לשון ונשל הברזל. וכתב הרא"ם ולא הספיק לומר לשון נשירה הוא מפני שהוא פועל יוצא לאחר וחסר הפעול שהם הפירות לכן אמר שהוא כמו שישב בברזל חתיכה מן העץ המבקע והיא נתזה והרגה ולא כדעת האומרים שנשמט הברזל מקתו כו' ע"ש ותימא איך תפס דעת יחידי והרי חכמים חולקים על רבי ואמרו שנשל כו' הוא שנשמט הברזל מקתו. ואונקלס תרגם ונשל הברזל וישתליף כו' והיינו שנשמט הברזל מקתו ופי' כי ישל ארי יתרון זיתך. שהוא לשון נשירה ונשל ה' וגו' ויתרך ה' כו'. וזה דלא כירושלמי ודברי הירושלמי נראין שהוא לשון מכה דכתיב בסיפא לא תוכל כלותם מהר. ואי ונשל לשון גירושין הוא לא שייך בו כליון. ולפי הגהתי בקונטרס פירש"י כרבנן. ודעת הרד"ק ונשל הברזל וכי ישל זיתך פועלים עומדים ונשל ה' פועל יוצא. וזה ממש כסוגיין:

הלכה ג

ויש לו רשות כו'. עיין בקונט'. והא דפשיטא ליה דקרוב למזיד אינו גולה הוא מדאמר מקרא אומר מותר אינו גולה הואיל והוא קרוב למזיד. והא דלא פריך הבבלי בריש פרקין ממתני' דתנן קרוב למזיד חייב דה"מ לאוקמי מתני' כר"מ דאיצטרך בבלי דעת לסומא ואיצטרך ליה בשגגה למתכוין ואמר מותר חייב (ועמ"ש ריש פרקין) א"נ תנא דברייי' הוא דסובר אומר מותר מזיד הוא אבל תנא דמתני' פליגי אבל אמתני' פריך שפיר דחזינן דפליגי בה רבה ור"ח לקמן. וכל זה דלא כמ"ש תו' פ' המניח (דף ל"ב) בד"ה מיתיבי כו' ע"ש שדוחק לפרש סוגיא כולה כחד לישנא דאמורא:

הלכה ד

ואתיא כיי דאר"ה כו'. כתב הרמב"ם פ"ו מה"ע קצב שהיה מקצב והגביה ידו בקופיץ לאחוריו והחזירו לשבר העצם כדרך שעושין הקצבים כל שימות בהולכה שהיא ההגבהה מלפניו וירידה מאחריו אינו גולה וכל שימות בחזרה שהיא עלייה מאחריו וירידה מלפניו גולה זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה ואפילו בירידה שהיא צורך עלייה אינו גולה. וכתב הכ"מ ברייתא או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עלייה ופירש"י לחיובא כו' ולהרמב"ם קשיין הנך ברייתות שבסמוך וצ"ע ע"כ. ול"נ הנך ברייתות ודאי לא קשיין כלל. דהא דתני לפניו חייב לאחריו

פטור היינו ירידה מלפניו ומלאחריו והא דתני לאחריו חייב ולפניו פטור איירי בעלייה שלפניו ושלאחריו. ודתני בין לפניו בין לאחריו חייב עלייה מלאחריו וירידה מלפניו. ודתני בין לפניו בין לאחריו פטור היינו עלייה מלפניו וירידה מלאחריו. ולשיטה זו ל"ק קושית תוס' בד"ה ואבע"א הא דאיתלע כו' ע"ש דלא בעי למימר דכ"ע ירידה היא דא"כ קשיא לר"י דאמר ירידה שהיא לצורך עלייה אינו גולה ודקאמר דכ"ע עלייה היא ניחא. ונראה דגירסת הרמב"ם ב ברייתא דמייתי הבבלי או השליך עליו להביא עלייה שהיא לצורך ירידה. ובגמ' שם כגירסא איתיביה זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא בדרך ירידתו אינו גולה בדרך ירידתו לאתויי מאי לאו לאתויי כה"ג (ירידה שהיא צורך עלייה) ולטעמיך כל שלא בדרך ירידתו לאתויי מאי אלא לאתויי קצב כו'. וגירסא זו נראית דלגירסתיה קשיא איך דייק מסיפא היכא דאיכא למידק מרישא איפכא אבל השתא י"ל ס"ד דמקשה רישא עיקר ותני סיפא איידי דרישא והמתרץ גילה דבר זה דאיכא למימר דאתי לאתויי קצב. וכ"ת לישני בדרך ירידתו אתי לאתויי עלייה שהיא לצורך ירידה י"ל ולגירסת רש"י מי ניחא דגם לשיטתו י"ל שלא בדרך ירידתו אתי לאתויי עלייה שהיא לצורך ירידה מאי קאמרת ניחא ליה למתרץ לאוקמי רישא וסיפא בחד עניינא א"כ גם לגירסת הרמב"ם ניחא. וסוגיין מסייעא לגירסת הרמב"ם ז"ל וכמ"ש בקונטרס ולגירסת רש"י קשיא. לכן עיקר כמ"ש הרמב"ם:

ואם מת אינו גולה שאינו כיער. עיין בקונטרס בבבלי ב"ק פרק המניח (דף ל"ב) אמר רבא ק"ו ומה יער זה לדעתו נכנס וזה לדעתו נכנס גולה זה שלדעת חבירו נכנס לא כ"ש אלא מאי פטור דלא סגי ליה בגלות משום דה"ל שוגג קרוב למזיד דאיבעי ליה לעיוני. וה"ק שאינו כיער דאין לו לעיין על חבירו ותו' כתב שם בד"ה מיתיבי כו' כשנכנס שלא ברשות אפי' ראהו אינו גולה שאינו דומה ליער ומייתי ראיה מסוגיין דריב"ח איירי בשראהו ואפ"ה פטור מגלות לפי שנכנס שלא ברשות וכי דחי דריב"ח בשאמר לו היכנס איירי צריך להעמידה בשלא ראהו דלא תיקשי דנפח על מה שהוא פטור מגלות ע"ש. ודבריהם תמוהים לפי מה שפירשתי בקונטרס ריב"ח ודאי ברשות איירי ואף דפליגי רבנן ואומרים שאין פועלין רשאין לכנוס כמבואר פרק המניח (דף ל"ג) הא מסיק שם כשאין בעל הבית שכיח בשוק אלא בבית רשאין לכנוס אפילו לרבנן וריב"ח ודאי בכה"ג איירי דאל"כ מ"ש דנקט ונכנס הפועל ומנפח אלא ודאי אדם שנכנס לנפח והיה מסרב בו לצאת ספק הוא אם יצא או לא דמדאמר לו לצאת סברא הוא שיצא ומדנכנס ברשות סברא הוא קצת שלא יצא לכך ה"ל שוגג ודמי ממש ליער אבל פועל שנכנס ברשות לתבוע שכרו והוא עדיין לא נתן לו שכרו קרוב הוא שעדיין לא יצא וה"ל קרוב למזיד

דאיבעי ליה לעיוני וצ"ע. ודברי הרא"פ פרק המניח בסוגיא זו רחוקים מן הפשט ועיקרו חסר מן הספר ומ"ש בקונטרס הוא הנכון:

וחייבין זה בנזקי זה. עיין בקונטרס. וכ"כ נדרים פ"ג. מיהו נראה אנזקי קרן פטורים דלאו רה"ר הוא. ואף דבבבלי פ"ק דב"ק (דף י"ג) פליגי ביה תנאי ע"ש בירושלמי פ"ק דב"ק א"ר יסא בשם ר' יוחנן וחצר השותפין חייבת:

ולא כן אמר רב בממלא כו'. ואם תאמר מכדי מאן אמר להך שמעתתא ר' יוחנן ואיהו לא מוקי למתני' בממלא כו' אלא בקרן זוית כמפורש בבבלי פרק המניח (דף כ"ז) וי"ל הא מודה מיהת דאיבעי ליה לעיוני ומיזל א"כ קשיא הך דשותפין דלא איירי בקרן זוית. אך לפמ"ש תו' שם בד"ה אמאי פטור כו' אבל הך לא פריך אמאי חייב בנזקו כשהוזק דיותר יש לו לשמור שלא יזיק משלא יוזק ע"ש קשה מאי פריך שאני הכא שהמזיק היה לו לשמור שלא יזיק את חבירו. ודוחק לומר שהירושלמי פליג על הבבלי בזה וצ"ע:

הלכה ה

האב גולה ע"י בן. בבבלי גרסינן והא אמרת יצא האב המכה את בנו כו' ע"ש וכתבתו וקשה דוקא המכה לייסרו הוא דאינו גולה אבל הולך ביער גולה וי"ל א"כ מ"ש בן מאדם אחר ע"כ. וקשה סד"א דוקא היכא דמספקא לן אם לא היה קצת מזיד בענין הוא דחייבה תורה גלות אבל אב על הבן דודאי שוגג הוא כדאמרינן סתם אבא מרחם על ברא אינו גולה קמ"ל דאפילו הכי גולה וי"ל:

והבן גולה ע"י אב. בבבלי פריך ורמינהו מכה נפש פרט למכה אביו אמר רבא פרט לעושה חבורה באביו בשוגג סד"א כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי קמ"ל. וקשה הא על כל עבירות החמורות אינו גולה רק הורג נפש משום גואל הדם כי יחם לבבו כמפורש בקרא מהיכי תיתי לומר דליגלי על חבורת אביו. וכ"ת ה"ק איכתיב כל מכה בשגגה ולא נפש ה"א דליחייב אחבורת אביו עדיין קשיא מ"ש אביו דנקט נאמר אלו כתיב מכה ה"א דחייב על הכאת כל אדם בשוגג אע"ג דבמזיד אין בו אלא מלקות דהא לאו בחומרא וקולא תליא מילתא וי"ל מצינו בכמה מקומות בקרא דאינו גולה אלא במיתה דוקא ש"מ בהכאת כל אדם אינו גולה אלא סד"א גילה לן קרא דאפילו על ההכאה גולה היינו בעושה חבורה באביו דמצינו שהחמיר בו הכתוב לענין מיתה במזיד ה"ה בשוגג גולה ולכפרה. אך קשה לא לכתוב מכה נפש כלל וממילא לא נחייב מכה אביו בשגגה גלות:

הכל גולין ע"י ישראל. בבבלי הכל לאתויי עבד וכותי דת"ר עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה על ידיהן כו' בשלמא גולה דקטליה אלא לוקה אמאי

דלטייא ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך. וקשה הך ברייתא ודאי אתיא כמ"ד כותים גירי אמת הן דאל"כ אין ישראל גולה ע"י וכיון שכן ישראלים גמורים הן אלא שאין בקיאין בדקדוקי מצות כישראל כמפורש פ"ק דגיטין. וכל זה אינו אלא חששא דרבנן איך נאמר שמותר לקללו וקרינן ביה אינו עושה מעשה עמך. וגדולה מזו אני מסתפק העובר על איסור דרבנן אי מיקרי אינו עושה מעשה עמך או לא וצ"ע:

חוץ מע"י גר תושב. וכתב הרמב"ם אבל ישראל שהרג לגר תושב גולה. והתוי"ט האריך בזה ע"ש. והוכחתו מהבבלי אינה כדאי להוציא מתני' מפשטה כמ"ש תו' בד"ה אלמא כו'. וכ"ש שדברי הספרי מפורשים דלא כוותיה כמ"ש התוי"ט בסוף דבריו. ועוד לשיטת הרמב"ם קשיא מתני' חוץ מגר תושב ל"ל דהא תנן בסיפא גר תושב אינו גולה אלא ע"י גר תושב. מדקאמר אלא ש"מ דע"י ישראל אינו גולה. אלא לכך תנן חוץ מגר תושב לאשמועינן דישראל אינו גולה ע"י גר תושב. ואף שמדברי תו' בד"ה אלמא כו' משמע שדעת תו' לפרש המשנה כדעת הרמב"ם ע"ש מכל מקום אין לכוון דבריהם ולשון המשנה דייקא כדעת הראב"ד וצ"ע:

ר"י בר' יהודה אומר השונא כו'. כתב התוי"ט בגמרא מוקמינן ר"י בר"י היא ש"מ דלא גרס בהדיא בר' יהודה וכן משמע סוף פ"ק כו' ע"ש. ולעיל כתבתי בד"ה ריב"י אומר כו' וצ"ל דלית ליה לירושלמי להך ברייתא דאריב"י חבר אין צריך התראה. וקשה לגירסת הירושלמי כאן דגרס ריבי"א השונא כו' מוכח דסובר ריב"י לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וכמ"ש וקשיין אהדדי וכקושית הש"ס בבבלי סוף פ"ק וי"ל דעת הירושלמי קסבר ריב"י אין לידע שהוא מזיד אלא אם כן במקבל ההתראה מפי עדים הלכך שונא אין צריך התראה דממילא ידעינן שהוא מזיד:

רש"א יש שונא כו'. בבבלי גרסינן תניא כיצד אר"ש כו' נפסק אנפסק ל"ק כאן באוהב כאן בשונא נשמט אנשמט לא קשיא הא רבי והא רבנן. נראה דה"פ הא דתני נפסק אינו גולה באוהב דמסתמא עיין תחלה אם החבל יכה ואפילו הכי נפסק וה"ל אנוס ואינו גולה והא דתני נפסק גולה בשונא ואמרינן מסתמא לא עיין יפה בחבל וה"ל שוגג והא דתני נשמט אינו גולה רבי דאמר נשמט הברזל מקתו אינו גולה דפושע הוא דה"ל להזהר שלא ישמט ה"ה בנשמט החבית אינו גולה השונא דאמרינן כיון דהיה יכול ליזהר ולא נזהר ודאי לדעת הרגו אבל באוהב בנשמט החבית אמרינן כיון שאין דרך להשמט שוגג הוא וגולה והא דתני נשמט גולה רבנן דאמרי נשמט הברזל מקתו גולה כ"ש נשמט החבית וכי תימא א"כ לוקמי תרווייהו כרבי והא דתני נשמט אינו גולה בשונא והא דתני נשמט גולה באוהב יש לומר כיון דס"ל לר' שונא בנפסק גולה כ"ש אוהב ובאידך

ברייתא דמוקמינן לה באוהב תניא אינו גולה עד שישמט כו' אבל נפסק לא לכך מוכרח לאוקמי כרבנן. ומעתה לכ"ע אוהב גולה בנשמט ולרבנן אף שונא גולה בנשמט. וניחא דתני בריש פרקין אמתני' דאלו הן הגולין דר"ש פליג עליה דאינו גולה עד שישמט. זהו מה שנראה לקיים גירסת הספרים ואין מקום לקושית רש"י ותו' בד"ה נשמט כו' ע"ש:

כלפי שנאמר גואל הדם כו'. עיין בקונטרס. ובספרי פרשת מסעי גרסינן גואל הדם הוא ימית את הרוצח למה נאמר והלא כבר נאמר גואל הדם הוא ימיתנו שיכול אין לי אלא שיש לו גואל מי שאין לו גואל מנין תלמוד לומר גואל הדם מכל מקום. וה"פ כתיב גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו הוא ימיתנו. וקשיא ליה לכתוב גואל הדם הוא ימיתנו הוא ימית את הרוצח ל"ל אלא הכי קאמר גואל הדם הוא ימית ואם לאו כל אדם ימיתנו. ועדיין הלשון דחוק ועוד דאם כן ה"ל להקדים דרשא זו קודם ואם בשנאה יהדפנו. לכך נראה דה"ג גואל הדם ימית את הרוצח למה נאמר והלא כבר נאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח שיכול אין לי כו'. וה"פ בקרא קמא כתיב גואל הדם הוא ימית וגו' והדר כתיב גואל הדם ימית וגו' וקשיא ליה תרתי ל"ל אילא ללמד שאם אין לו גואל מכל מקום נהרג. ומתחלה אמרתי לפרש כן דברי הירושלמי ומפני הגהתי זו בספרי חזרתי בי ופירשתי כמ"ש בקונטרס:

ומנין אפי' אמר כו'. בזית רענן פרשת מסעי כתב אינו יכול להקבילו פי' לכוין להמיתו וה"א שלא ימיתנו אחר ת"ל בפגעו בו אם לא פגע בו הוא ימיתנו אחר ע"כ וקשה הא מדכתיב תרי זימני גואל הדם יליף וכמ"ש בסמוך. ובבבלי פרק נגמר הדין (דף מ"ז) תניא גואל הדם ימית את הרוצח מצוה בגואל הדם ומנין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר בפגעו בו מכל מקום. וזהו כפי' הז"ר. אך קשה דרש"י פרשה מסעי כתב בפגעו בו אפי' תוך ערי מקלט. ונראה הך דרשא אפילו תוך ערי מקלט יליף מבפגעו בו הוא ימיתנו דקרא קמא ושב"ד מעמידין לו גואל הדם יליף מבפגעו בו בתרא. והירושלמי נראה שחולק וסובר כספרי ודרשת הש"ס יליף מגואל הדם כמ"ש בסמוך ובפגעו בו מצריך שחובה הוא על גואל הדם וכמ"ש בקונטרס:

והסומא אמר ר' בא מאן תנא סומא ר"י כו'. וקשה מאי קמשמע לן הרי מפורש במתני' דר"י אומר סומא אינו גולה. וכן במתני' דמגילה פרק בני העיר דמייתי בסמוך נמי מפורש ר"י. ומתני' דפרק החובל דתנן המבייש את הסומא והישן חייב וישן שבייש פטור אתיא דלא כר"י מדלא תנן סומא שבייש פטור וכן מפורש שם בבבלי. ואי קאי אמתני' דריש חגיגה דתנן הכל חייבין בראייה כו' חוץ מהסומא. קשיא מאי קאמר ר"י היא מי איכא למאן דאמר סומא חייב בקרבן ראייה הא כתיב בבוא כל ישראל לראות. ואי מתני'

בסומא באחת מעיניו איירי וכמ"ש הר"ב שם ודאי לא שייך כלל להא דר"י פוטר מכל המצות. ונראה דקאי אמתני' דהכא וגירסתו היתה הסומא אינו גולה רמ"א גולה וצ"ע:
דר"י פוטרו מכל מצות כו' עיין בקונטרס. ולפי פירושו ניחא קושית תוס' ב"ק פרק החובל (דף פ"ז) בד"ה וכן היה כו' ע"ש. ורש"י פרשת כי תצא כתב וקצותה את כפה ממון גזירה שוה מעדים זוממים ע"ש וקשה הא רבנן לית להו הך גזירה שוה דאם כן נאמר אף סומא אין לו בושת בגזירה שוה דעדים זוממים. והך דרשא דמייתי רש"י שנויא בספרי דסתמיה ר"י. ולא ראיתי להמפרשים שהרגישו בזה וצ"ע. ואם תאמר בירושלמי שבת פ' ר"א (פי"ט ה"ג) ובחגיגה פ"ק (ה"א) גרסינן רבי י וחנן בן דהבאי משום ר' יהודה אומר אף הסומא פטור מן הראייה מאי קא משמע לן פשיטא מ"ש ראייה מכל מצות התורה ויש לומר לא קאי אלא אסומא באחת מעיניו כמפורש בבבלי חגיגה שם (דף ד')
אבל סומא בשתי עיניו לא איצטרך לאשמועינן. עמ"ש בסמוך:
בלא ראות לרבות את הסומא. עיין בקונטרס. וקשה הא דדרשינן מיעוט אחר מיעוט לרבות דוקא היכא דליכא למדרשיה למיעוטא אחרינא (ועיין בב"ק שם בתו' בד"ה ואין כו') א"כ הכא נדרשנו למעט סומא באחת מעיניו שאינו גולה ונאמר כאן לא ראה אבל במקום אחר רואה כשאר כל אדם ועמ"ש בסמוך בד"ה להביא והגירסא בסוגיין היא מהופכת וגירסת הירושלמי פרק בני העיר נראה עיקר שהיא מסודרת אלא לפי הגירסא שם נראה דפריך מתנייתא אהדדי וכמ"ש בקונטרס ואינה קושיא כל כך דאיכא לשנויי מתניתא פליגא אברייתא ולא פטר ר"י סומא אלא מגלות אבל לא משאר מצות ולית ליה כל שישנו במכה כו' ומטעם זה מייתי כאן ברייתא וכן היה ר"י פוטר מכל מצות האמורות בתורה. ותו' כתב פרק החובל שם בד"ה וכן כו' תימא הא דתנן ריי"א כל שלא ראה מאורות כו' הא ראה ונסמה פורס והכא פוטר ומכל מצות כו' לירושלמי דמוקי לה ביושב בבית אפל או שנולד במערה ניחא אבל לש"ס דידן קשיא ע"ש שדחקי הרבה.
ולפמ"ש ניחא מתני' אהדדי לא קשיין דפליגי אברייתא זו דפוטר ר"י מכל המצות. ואין זה מחלוקת חדשה שהרי על כרחך לומר דברייתות פליגי דמייתי הש"ס התם ברייתא דתניא ריי"א סומא אין לו בושת וכן היה ר"י פוטר מגלות ומלקות ומיתות ב"ד תניא אידך וכן היה ר"י פוטרו מכל מצות שבתורה ש"מ דפליגי. ותו' כתב שם בד"ה וכן היה ר"י פוטרו מכל דינים שבתורה תימא א"כ מאי אריא דפוטר ר"י בבושת לעיל ול"ל גז"ש דעינך ונראה לר"י שלבסוף חזר ר"י ממה שפוטרו מבושת לבד כשמצא דרשא לפוטרו מגלות א"נ אי לאו דגלי גז"ש דעינך לפטור כו' ע"ש. ולפמ"ש ליתא לקושייתם דודאי פליגי. ועיקר דבריהם תמוהים דמשמעות דבריהם דקשיא להו תרתי חדא מאי

איריא בשת ואידך ל"ל גז"ש דעינך והראשונה לאו קושיא שהרי בכל הברייתות תנא בשת תחלה. ותירוצם קשה יותר דקאמרו א"ר אי לאו כו' ש"מ שתירוצם קמא קאי נמי אקושייתם מגז"ש ואין תירוצם מספיק שבברייתא קמא מפורש שכבר מצא דרשא לפטור ממיתה וגלות. ודוחק לומר שקושייתם הראשונה קשיא להו על הברייתות כולן ותירצו בסוף הברייתא חזר בו. וחזר נמי מגז"ש. וכ"ת גז"ש צריך לקבל מרבו ולא שייך בו תזרה י"ל ה"ק לא צריך גז"ש לפטור סומא אבל איצטריך לה למילי אחרינא ועמ"ש בסמוך בד"ה דר"י כו':

לרבות את הסומא. בקונטרס הגהתי. ובמגילה פירשתי דה"ל תרי ריבויים לכך ממעטינן אותו דאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. וכן משמע קצת בבבלי דקאמר מ"ט דר"י ואשר יבא את רעהו אפילו סומא אתא בלא ראות מעטיה וקשיא מאי קאמר מ"ט דר"י הרי מפורש בברייתא דיליף מדכתיב בלא ראות אלא ודאי בלא ראות נמי משמע ריבוייא לכך קאמר דאיכא תרי ריבוי ודרשינן בלא ראות למעט. ואף שלשון רש"י משמע דגם ר"י סובר בלא ראות מיעוטא הוא ולא ריבוי ע"ש. מ"מ מדאמרי בסמוך בלא ראות להביא את המכה בלילה שמעינן דדעת הירושלמי בלא ראות ריבוייא הוא וכמ"ש:

מה מקיימין רבנן כו' עיין בקונטרס. וק"ק מי איכא מ"ד דלית ליה מדה זו מיעוט אחר מיעוט לרבות. ונראה דה"פ לר"מ בלא ראות ל"ל תיפוק ליה מדכתיב ואשר יבא את רעהו ביער מרבינן גם את הסומא ומשני דאיצטריך להביא את המכה בלילה. ולית ליה לירושלמי דיליף ליה ר"מ ממיעוט אחר מיעוט אלא לדברי הכל איצטריך בבלי דעת פרט למתכוין. וכ"ת א"כ תיקשי לשון הברייתא דתני רמ"א בלא ראות לרבות את הסומא הא לאו מבלא ראות מרבי ליה י"ל ה"ק אע"ג דכתיב בלא ראות איכא לרבות את הסומא מואשר יבא ביער ובלא ראות איצטריך לדרשא אחריתי וכדמשני. לפ"ז לא קשיא לירושלמי מה שהקשיתי בסמוך בד"ה בלא כו':

להביא את המכה בלילה. וקשיא אי ברה"י אנוס הוא ואי ברה"ר פושע הוא וה"ל לעיוני אפילו בלילה כמפורש בבבלי בפרקין (דף ח') וי"ל סד"א בלילה על הניזק להרחיק את עצמו ויש לו לעיין ולהשגיח על עצמו קמ"ל דגולה:

הלכה ו

להיכן גולין כו'. ז"ל הרמב"ם פ"ח מה"ר [ה"ט] כל ערי הלוים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא שנאמר ועליהן תתנו מ"ב עיר כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר הקישן הכתוב כולן זו לזו לקלוט ע"כ. דייק וכתב לקלוט ללמד דלאו לכל מילי הושוו אלא לקליטה. וכן מוכח בבבלי סוף פרקין דאמר ר' יהודה ועליהם תתנו כי הנך לקליטה אבל

לא לשאר דברים לכך חייבים הרוצחים להעלות שכר בשאר ערי הלוים וכוותיה פסק הרמב"ם שם. ואהא דתנן ערי המקלט שלשה בא"י ושלשה בעבר הירדן פריך הבבלי ותו ליכא והא כתיב ועליהם תתנו מ"ב עיר אמר אביי הללו קולטות אף שלא לדעת והללו אינן קולטות אלא לדעת. וכתב התוי"ט והמ"ל נמי א"ב פלוגתא דר"מ ור"י סוף פרקין ע"כ. ר"ל לר"י המ"ל עוד א"ב לענין שכר. ואינו מחוור דהא קושית הש"ס הא איכא עוד ערי מקלט שגולין לשם ולא שייך לשנויי שחלוקין לענין שכר דהא עכ"פ לענין קליטה ליכא בינייהו. לכך משני אביי דגם בקליטה איכא בינייהו. ועוד לא ניחא ליה לש"ס לאוקמי מתני' כחד תנא. אך קשה למה לא משני שהללו מעכבות זו את זו והללו אינן מעכבות כדיליף לקמן מקרא דכתיב שש ערי מקלט תהיינה לכם. משמע דוקא הני מעכבן זו את זו אבל לא מ"ב עיר וצ"ע. והא דכתב הרמב"ם דהקישן הכתוב זו לזו לקליטה. קשה הא קיי"ל אין היקש למחצה א"כ בכל מילי אית להקישן אף לענין שכר ור' יהודה קאמר דלא קאי ועליהם תתנו אלא לקליטה אבל לא לשכר. וכ"כ הרמב"ם בעצמו. ולהש"ס לא קשה מידי דכתיב ואת הערים אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח ועליהם תתנו מ"ב עיר. שפיר י"ל לא היקישן אלא למקלט דכתיב בהך קרא אבל בקרא אחרינא כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר לא כתיב כלל מקלט למה לא נאמר לכל מילי הקישן הכתוב. וכ"ת לר"י ל"ל קרא כל הערים וגו' הא מקרא קמא שמעינן י"ל סד"א מ"ב עיר תתנו עליהם למקלט אבל לא ללוים ואי לא כתיב אלא קרא בתרא ה"א חוץ משש ערי המקלט וצ"ע. היוצא מכל האמור דלא הוקשו מ"ב עיר לשש ערי מקלט אלא לקליטה ולא לענין אחר. והרב במ"ל כתב שם בד"ה ודע שדינים אלו אף שכתב רבינו ערי מקלט לאו דוקא בשש ערי מקלט אלא בכל ערי הלוים הדין כן וכן מתבאר מסוגיא דסוף ערכין כו' עוד קשה באותה סוגיא דפריך ערי חומה ללוים מי איכא להו והתניא ערים הללו אין עושין אותן לא כפרים קטנים ולא כרכים גדולות אלא עיירות בינונית ותירצו כאן שהוקף ולבסוף ישב כו' משמע אחר שלקחום הלויים יכולים לעשותם עיר חומה ולא ידעתי למה הא טעם שאין עושין ערי מקלט עיר חומה הוא משום שכל זמן שהיא מוקף חומה מצוים שם הרבה בני אדם כמ"ש רש"י גבי כרכים גדולים כו' וכבר עלה בדעתי דרך רחוק ליישב סוגית ההלכה ולא נתחוור בעיני ולכן לא כתבתיו עכ"ל. ולפמ"ש אינן שוין אלא לקליטה. ומהאי דערכין אין ראיה דכל ערי הלוים אין עושין אותן כפרים קטנים ולא כרכים גדולות אלא בינונית מקרא נפקי. וז"ל הספרי פרשת מסעי ערים שומע אני אף כרכים גדולות ת"ל ערי אי ערי שומע אני אפילו כפרים ת"ל ערים. נראה דדייק ליה מדכתיב והקריתם לכם ערים ערי מקלט

וקשיא ליה תרתי ל"ל אלא לאשמועינן שיהו בינונית. ובספרי פרשת שופטים תניא שלש ערים ערים ולא עירים ערים ולא כרכים ערים ולא כפרים. נראה דדריש שלשה פעמים ערים הכתובים שם בפרשה שלש ערים. אל אחת הערים עוד שלש ערים אע"ג דשלש ערים קמא אינו מיותר מדתרתי בתראי לדרשא קמא נמי לדרשא. (אך קשה שדבריו סותרים זה את זה בפרשת מסעי מפורש אי לאו דכתיב ערי ממילא אמעיטו כפרים א"כ קשיא ערים למעוטי כפרים ל"ל וי"ל). לפ"ז בערי הלוים דכתיב כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר נמי איכא למדרש ערים שומע אני אפילו כרכים גדולות ת"ל עיר אי עיר שומע אני אפילו כפרים ת"ל ערים אבל שאר דברים כגון לעשותם במקום שווקים ומים ואוכלסין דילפינן מדכתיב ונס אל אחת הערים האלה וחי אינן נוהגין אלא בערי המקלט. ומעתה ליתא לקושייתו שאין הטעם שאין עושין עיר מקלט עיר חומה משום רגל גואל הדם אלא גזירת הכתוב. והכי פריך מדתניא ערים הללו אין עושין אותן לא טירים קטנים כו' והיינו מדכתיב ערים אף עיר שיש בו חומה איכא למעט מיניה דלא ערים סתם נקראו. והא דפירש"י ולא כרכים גדולים שהכל נקבצים שם כו' בא לפרושי טעמא דקרא אבל לא דינא קאמר דנילף מיניה דערי חומה אין עושין דלא קיי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא וצ"ע. ומ"ש התוי"ט בשם הרמב"ן מה שאמר הכתוב ללוים שלא ינחלו בארץ אף שנטלו ערי המגרש לא נחשבו לנחלתם שהיו לכל ישראל למקלט. כך כתב הרמב"ן בפרשת קרח אבל בפרשת מסעי כתב שע"פ פשט נראה שלא היו אלא שש ערי מקלט אבל השאר היו ללוים למגרש ע"ש:

לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות כו'. וא"ת במנחות פ' הקומץ רבה תנן כל הנך שמעכבין זו את זו ולא תנא נמי הך וי"ל תנא ושייר וכה"ג משני תו' שם (דף כ"ז) בד"ה ארבעה כו' ע"ש:

אף הוא מדבר ע"י עצמו. עיין בקונטרס וכ"פ הרמב"ם והר"ב. וכתב התוי"ט ולדבריהם ל"ג אף ע"כ. ול"נ דשפיר גרסינן דסובר ר"מ כר"א דתניא בבבלי בפרקין (דף י"ב) ר"א אומר עד עמדו לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט. א"כ אף הוא היה יכול לדבר כן שעדיין לא עמד במשפט ואינו יכול להרגו. אך מדתניא בברייתא דאמרו חכמים לר"מ הרבה דברים שאין האדם יכול לעשות ע"י עצמו כי אם ע"י שלוחו כלומר שאין דבריו נשמעין וע"י שלוחו נשמעין ש"מ דפליגי כשמושיבין אותו לעיר מקלטו אם מוסרין לו א"ח או לא. והיינו לאחר שכבר עמד לפני העדה למשפט. וכ"כ הרמב"ם פ"ה מהל' רוצח. אך קשה למה לי קרא וזה דבר רוצח וכי מי אסר לו שידבר בשביל עצמו בשלמא לפמ"ש דר"מ קודם

כמשפט איירי איצטריך קרא דלא נפרש עד עמדו וגו' כר"ע ור"י שצריך לעמוד בפני ב"ד אחר כמפורש בבבלי שם וכמ"ש בסמוך אבל אי בחזרתו מהמשפט איירי קשיא. וא"ל דלא נאמר דבעינן שיומסרו לו ת"ח מדכתיב והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו דמשמע דהעדה עצמה ישובו אותו אל עיר מקלטו. דלר"מ על כרחך פירושו שלא יעכבנו א"כ בלאו קרא נמי היינו מפרשין הכי. מיהו הא ל"ק ורבנן האי וזה דבר רוצח במאי מוקמינן ליה דאיצטריך ליה להא דתנן לקמן בפרקין רוצח שגלה לעיר מקלטו כו' ע"ש. ותו קשיא לי הא דאמר ת"ק ומוסרין לו שני ת"ח. תרי למה לי הא בחד סגי דמדכתיב והשיבו אותו העדה לא משמע אלא דמקצת מן העדה יהיו עמו דאטו כולן הולכין עמו א"כ בחד סגי. ובגבלי סוטה פ"ק (דף ז') תנן ומוסרין לו שני ת"ח שמא יבא עליה בדרך וקאמר בגמרא תרי ואיהו תלתא לימא מסייע לרב דאמר ל"ש אלא בעיר אבל בדרך עד דאיכא שלשה שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן מתיחד עם הערוה ומשני כי היכא דליהוו עליו סהדי ולכך בעינן ת"ח דידעי לאתרויי ביה ע"ש. וממתני' דהכא איכא לסייע דחיישינן לדרב דלהכי צריכין תרי דחיישינן שמא יצטרך אחד מהן לנקביו וימיתנו גואל הדם. מיהו י"ל משום הצלת נפשות חיישינן טפי. ותו' כתב שם בד"ה כי היכי דלידעו לאתרויי ביה והכי אמרינן פרק הגולין (דף י') ומוסרין לו שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו ודייק בגמרא מאי לאו דאתרויי ביה דאי קטיל בר קטלא הוא אלמא גבי התראה בעינן ת"ח ע"כ. ותימא הרי מפורש בבבלי סוף פרק קמא דמכילתין (דף ו') אמר רבא מתרה שאמרו אפילו מפי עצמו אפילו מפי השד. ולא מצינו בשום מקום שיהא המתרה דוקא ת"ח. גם בסוגיין כוונת המקשה לומר דבעינן תרי דליהוו עליו סהדי שהרג ויתחייב קטלא. והא דבעינן ת"ח דלאיניש אחרינא לא יאמין גואל הדם. והא דאמרו בסוטה דבעינן ת"ח דידעו לאתרויי ביה היינו שיודעין לומר לו שימחול על קינויו ויבעלנה כמ"ש בסוטה ירושלמי (פ"א ה"ג) בד"ה והא כו' ע"ש וצ"ע:

ריב"י אומר בתחלה כו'. עיין בקונטרס וכן פירש"י. וקשה דתניא בבבלי בפרקין (דף י"ב) רא"א עד עמדו לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו וגו'. א"כ ל"ל קרא שלא יהרגנו גואל הדם בהיותו בעיר מקלטו טרם עמדו למשפט הא אפילו חוץ לעיר המקלט אסור להרגו עד עמדו למשפט. ואין לחלק בין שוגג למזיד. דפשטא דקרא דעד עמדו אפילו במזיד משמע וי"ל הא מפורש בבבלי שם דר' פליג אריב"י ואומר מעצמן הן גולין כסבורין אחד שוגג ואחד מזיד קולטת ש"מ דלית ליה דרשת ריב"י ומפרש לקרא הכי אפילו אם נס אל אחת הערים האלה מצוה על זקני עירו שישלחו ויקחנו אותו משם וימסרנו ביד גואל הדם. א"כ לר"א ל"ק שגם הוא

דריש לקרא הכי. ור"א ור"י הגלילי אע"ג דמוקי לקרא עד עמדו וגו' במזיד ע"מ לית להו דרשת ר"א. דגרסינן שם אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו כמאן לא כרי"ה ולא כר"ע הוא דאמר כר"א דתניא עד עמדו כו' ור"י ור"ע עד עמדו מיבעיא להו לכדתניא מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר. הרי מפורש כמ"ש. לפ"ז איכא למימר דלית הלכתא כריב"י דלית ליה דר"א ורב פוסק כר"א. מיהו הרמב"ם פ"ה מהלכות רוצח הלכה י' פוסק כר"ע. וכתב הכ"מ אע"ג דבפרק חבית פסקינן כרב דפליג אסתם מתני' שאני הכא חדא דר"א שמותי ועוד דרבי אייתי במתני' דר"י ור"ע ולא דר"א משמע דלא ס"ל כוותיה ועוד אביי דבתרא הוא אתי דלא כר"א ע"כ. ואין כל טעמים אלו מספיקים דאף על גב דר"א שמותי אם אמורא אומר דהלכתא כוותיה אזלינן בתריה כמפורש בבבלי פ"ק דנדה (דף ח') ולפמ"ש מבואר דמסתבר דר' כר"א ס"ל ופליג אריב"י ואפ"ה דעת עצמו לא הביא א"כ אין זו ראיה כלל. ואביי ה"ק הנך ברייתות דפליגי אליבא דר"י ור"ע מסתברא דהכא כ"ע מודים דאמרינן דברה תורה כלשון בנ"י אדה אבל בענין פלוגתייהו דר"א ור"ע לא הכריעו ולא כלום. ונראה דדעת הרמב"ם שאין דוחין סתמא דמתני' דהכא מקמא דרב דהא אמר ר"י הלכה כסתם משנה וקיי"ל רב ור"י הלכה כר"י ואע"ג דאיכא דפליג אהך כללא כמפורש בבבלי פרק א"ט (דף מ"ג) מ"מ הכא גם שמואל פליג דאמר פ"ק דנדה הלכה כר"א בארבע ולא קחשיב נמי הא. ומהאי דחבית אין ראיה דמדחזינן דפריך סתמא דש"ס פ"ק דביצה (דף ט') מינה אדרב תנן ש"מ דהכי הלכתא ועיין ברא"ש פרק חבית וצ"ע. אך הא קשיא לי דגרסינן בבבלי סנהדרין פרק הנשרפין (דף ע"ה) אמר רבא טרפה שהרג בפני ב"ד חייב דכתיב ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה. וכ"פ הרמב"ם פ"ב. וכתב תו' כגון דראהו ביום שדנין ע"פ ראייתם כו' ע"ש. הרי שבדין הורגין אותם. ולר"ע אותו ב"ד שראהו אינן יכולין להרגו דהא צריכין ב"ד אחר ואותו ב"ד שראו אינן יכולין להעיד לפני ב"ד אחר כדאמר רבא וקשיין פסקי הרמב"ם אהדדי. ואחרי העיון ראיתי שגירסת הרמב"ם מנין לרואים אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שעמד בב"ד. ומפרש לקרא ורצח גואל הדם את הרוצח היינו בהורג במזיד שמצוה ביד העדים להרגו אפ"ה אסור להרגו עד שעמד בב"ד דכתיב עד עמדו וגו'. וכן לשון הרמב"ם רוצח שהרג בזדון אין העדים ולא הרואים ממיתין אותו עד שיבואו לב"ד וידינוהו למיתה שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט. ולא הזכיר סנהדרין כלל. ולא ראיתי לאחד מהמחברים ז"ל שהרגיש בדבר זה וצ"ע גם סוגיות הש"ס קשיא מנ"ל דרב פליג

אר"ע דלמא רב איירי בשלא עמד לדין כדמסיק הש"ס דסובר כר"א שאפשר שיפטרוהו לגמרי או שגזירת הכתוב הוא שאסור להרגו אבל ר"ע איירי לאחר שנגמר דינו לגלות ואז מותר לגואל הדם להרגו אם יצא חוץ לגבול עיר מקלטו. ואע"ג דגם רב אמר רוצח שיצא חוץ לתחום כו' כלשון ששנה ר"ע ע"כ לחלק ביניהם בין קודם ג"ד לאחר ג"ד וי"ל:
ואחד המרובה בבגדים. בקונטרס פירשתי שעובד בשמונה בגדים. שבלבישה לחוד אינו נעשה כה"ג עד שיעבוד בהן. דבבבלי פ"ק דיומא (דף י"ב) גרסינן אירע בו פסול אחר תמיד של שחר במה מחנכין אותו אמר אביי לובש שמונה בגדים ומהפך בצנורא כדר"ה כו'. ש"מ כדאמרן. וכן בדין בשלמא כשעובד בשמונה בגדים איכא חינוך דהדיוט שעובד בשמונה חייב מיתה אבל לבישה לחוד לאו כלום היא. והא דאמר התם ראב"א באבנט מחנכו. לאו בלבישת אבנט לחוד קאמר אלא מהפך בצינורא דמסיק בתר מילתא דאביי קאי נמי אראב"א אלא דלא אסיק הש"ס עדיין למ"ד זהו אבנטו של כהן הדיוט במה מחנכו לכך נטר עד לבסוף. והר"ב פי' שנתחנך בלבישת שמונה בגדים וכן משמע קצת לשון הרמב"ם פ"ד מהלכות כלי המקדש. ואין הדבר כן כמ"ש:
חוזר במיתתו של שני. עיין בקונטרס וכ"ה בבבלי. וקשה דלמא ה"ק קרא זה שנמשח בשעת הריגתו אבל לא זה שנמשח בשעה שנגמר דינו. והכי מסתבר טפי דזה שהיה בשעת הריגתו ראוי לעונש שה"ל לבקש רחמים שלא יארע תקלה לאדם אבל לבקש רחמים שלא יענשו החייבים זה לא שמענו אדרבא חובה עלינו לענשם ולבערם. וא"ל לכך חוזר במיתתו של שני דמיתת כה"ג מכפרת אע"ג שאינו ראוי לעונש דא"כ קשיא סיפא נגמר דינו בלא כה"ג כו' אינו יוצא משם לעולם אמאי לא תכפר עליו מיתתו של שני אלא ודאי כל שאין הכה"ג ראוי לעונש אין מיתתו מכפרת. ומ"ש הר"ב משנגמר דינו ה"ל כאלו כבר גלה ר"ל כל שנגמר דינו חל העונש על הכה"ג וה"ל כאלו כבר גלה לענין זה שמיתת כה"ג מכפרת ודלא כתוי"ט ע"ש:
ואינו יוצא לא לעדות מצוה כו'. נראה דמתני' לא זו אף זו קתני אלא דקשיא השתא לעדות החדש שהוא צורך כל ישראל ויש בו ד"נ כדאמרינן פ"ק דסנהדרין (דף ט') אינו יוצא כ"ש לעדות ממון שאינו יוצא וי"ל קידוש החדש דכתיב ביה אתם אפילו אנוסים סברא הוא שאינו יוצא דה"ל אנוסים אבל לעדות ממון סלקא דעתך אמינא דיוצא קמ"ל:
שמה שם תהא דירתו כו'. וא"ת בסוף פירקין אמרינן ערי מקלט לא ניתנו לקבורה כבר תירצו בבבלי רוצח שאני דגלי ביה רחמנא. ולא נתבאר איך גילה קרא דמשמה ליכא לחלק בין רוצח ללוים וראיתי בספרי פרשת שופטים מה ת"ל שמה שמה שלשה פעמים שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו ונראה דקאי אפרשת רוצחים

הכתובה בפרשת מסעי ששם נאמר ארבע פעמים שמה. ומוקי חדא לגופא ותלתא לדרשא אלא דקשיא בפרשת שופטים כתיב שני פעמים שמה למה ליה:

כך תחומה קולט. כתב התוי"ט כדתניא וישב בה ולא בתחומה ישיבה אמרה תורה דלא הא קליטה מקלטה ע"כ הך סיומא לא נזכר בברייתא ואיך ענינה לכאן אלא הא דתחומה קולט איכא להוכיח מקרא וכמ"ש בקונטרס והוא עיקר:

וכל אדם אין חייבין עליו. כתב התוי"ט בח"ש נמחק אין ונראה משום דק"ל היינו רשות היינו אין חייבין עליו וה"ל לתנא לכללינהו רשות ביד כל אדם כו' ע"ש ודבריו תמוהים ודאי חילוק גדול יש ביניהם כשהוא רשות ברצונו הדבר תלוי ואפילו לכתחלה מותר להרגו וכי אמרינן אין חייבין עליו דוקא בדיעבד אם הרגו אינו נהרג אבל לכתחילה אסור להרגו. וטעמא דר"א נראה מדכתיב ורצח גואל הדם את הרוצח ולא כתיב סתמא ורצח את הרוצח וכתיב אין לו דם לרבות דכל אדם אינו נהרג עליו ש"מ דיש חילוק בין גואל הדם לשאר כל אדם וכן צ"ל לר"י הגלילי וזה ברור:

אילן שהוא עומד כו' הכל הולך אחר הנוף. כתב הרמב"ם פ"ח אילן שעומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום כשיגיע תחת הנוף נקלט היה עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום משיגיע לעיקרו נקלט וההורגו נהרג עליו. וכתב הכ"מ וקשה רב אסי לא קאמר אף אחר הנוף אלא לר"י אבל לרבנן ערי מקלט אזלינן דוקא בתר הנוף כיון דבדירה תלי רחמנא ובנופו מיתדר ליה כמ"ש רש"י שם ואיך שבק רבנן ופסק כר"י ושמא נקט להקל בד"נ ואין זה כדאי וצ"ע ע"כ. ותימא אי משום קולא דד"נ פסק כר"י איך קאמר שההורגו נהרג עליו. ונראה שהרמב"ם מפרש רב אשי משני דומיא דמעשר דכולא רבנן והא דאזלינן אחר הנוף היינו אף אחר הנוף לתחומרא וכדעת הרמב"ם ור"י פליג במעשר דשדינן עיקר בתר הנוף ובעיקרו נמי לא מצי אכיל אע"פ שהוא בפנים ולפי' זה ל"ק קושית תוס' בד"ה רב כו' ע"ש וכן מפורש פ"ג דמעשרות בפירוש הרמב"ם וזה ברור. אך קשה מ"ש בערי מקלט שדינן העיקר בתר הנוף ובמ"ש אזלינן בתר הנוף לחומרא ושדינן ליה בתר העיקר אבל העיקר לא שדינן בתר הנוף אפילו לחומרא כמפורש ברמב"ם פ"ב מהל' מ"ש ובפירושו למתני' פ"ג דמעשרות. ואפשר דסובר כיון דחזינן דפליגי רבנן ור"י במעשרות בברייתא ובערי מקלט לא פליגי ש"מ דבערי מקלט לד"ה אזלינן בתרווייהו לחומרא דאיכא לנוף מעלה יתירא דמיתדר ביה ובערי מקלט בדירה תלה רחמנא אבל במ"ש לא מבטלינן דין העיקר כלל. ועדיין הדבר צ"ע דלפי' זה צריכין לחלק בין מ"ש לערי מקלט ובמתני' תנן בשניהם בשוה הולך אחר הנוף ויש לומר מדלא תנן שניהם בבבא אחת בירושלים ובערי המקלט הכל הולך אחר הנוף ש"מ שאין ביניהם שוה.

וראיתי להכ"מ פ"ב מהל' מעשרות שכתב דרב אשי משני אליבא דרבנן ע"ש ולא הרגיש במה שכתבתי. גם הר"ש פ"ג ממסכת מעשרות והר"ב פ"ג ממ"ש כתבו דר"א משני אליבא דרבנן אלא שמפרשים אף אחר הנוף דלעולם מכנגד החומה ולפנים כלפנים כו' ע"ש וקשה א"כ למה שינה התנא כאן בערי מקלט לשונו ולא תני כדתנן פ"ג דמ"ש מכנגד החומה ולפנים כו' וצ"ע. והא דגרסינן בבבלי בסוגיין ורמי מעשר אמעשר דתניא בירושלים הלך אתר הנוף בע"מ הלך אחר הנוף. גם רש"י ותו' כתבו דמברייתא פריך. ותימא למה לא פריך מתנייתא אהדדי דהא פ"ג דמעשרות תנן נמי הכי בערי מקלט הלך אחר הנוף ובירושלים הלך אחר הנוף ול"ע. ומה שיש עוד לדקדק בסוגיא עיין מ"ש במסכת מעשרות:

הרג באותה העיר כו' עיין בקונטרס וכ"פ רש"י. וקשה כי הרג באותה העיר למה אינו רשאי לצאת מאותה העיר מפני גואל הדם שלא יפגענו בדרך א"כ גם בן לוי שהרג בראשונה נמי אינו רשאי לצאת מן העיר מפני גואל הדם דהא קיי"ל כרי"ה ור"ע דאמרי אף קודם עמדו למשפט יכול להרגו וכי נימא תנן סתמא כר"א וצ"ע. ודברי תוס' בד"ה פילכו קולט כו' ע"ש צ"ע:

שלש ערים שבא"י היו מכוונת כו'. כתב הרמב"ם פ"ח מהל' רוצח וכן מושחין בין כל עיר ועיר מערי מקלט בתחלתן הפרשתן עד שיהיו משולשין בשוה. וכתב הראב"ד וכן משוין. וכתב הכ"מ איני יודע מה מלמדנו ע"כ. והדבר ברור שכוונת הראב"ד להקשות למה השמיט שצריך להשוותן שיהיו אלו שבא"י מכוונות כנגד אלו שבעבר הירדן כדאמרינן כאן והכי תניא בתוספתא. ומ"ש הרמב"ם בתחלתן הפרשתן כו' משמע אם נפלו ונטלו אחרים במקומן אין צריך שיהו מכוונות קשה הא מפורש בסמוך לעולם צריכין שיהיו מכוונות וכ"ה בתוספתא וצ"ע:

את חברון שביהודה כנגד בצר שבמדבר כו'. מכאן נראה מבואר שהיה עבר הירדן גדול כא"י שהרי היו ערי המקלט משולשין כל אחת בשליש א"י א"כ גם אותן שבעבר הירדן כן הוא וקשה לפ"ז מאי פריך הבבלי בעבר הירדן תלת בא"י תלת למה לא כיון שהיה אורך המדינות בשוה דין הוא שיהו ערי המקלט שוין. והרמב"ן הרגיש בקושיא זו אלא שכתב כן מסברא אבל מסוגיין מוכח שהיו שוין וי"ל אף שבאורך היו שוים מ"מ ברחב לא היו שוים אלא של א"י גדול משל עבר הירדן ופריך שפיר ועמ"ש בירושלמי יומא (פ"א ה"א) בתו' בד"ה כתיב כו':

עד שלא הפרישו כו'. בקונטרס פירשתי שדבר זה קבלה בידם. אך אחרי העיון נראה דדייק להו מקרא בד"ה (ו) בערי הלוים וממטה יששכר את קדש ואת מגרשיה וביהושע

כתיב את קשיון אלא קשיון זו היא גמלה שהפרישו תחלה תחת קדש וראיתי שכ"כ הרד"ק בד"ה שם ע"ש:

ושלשת שיהו משולשות כדי שיהא מחברון כו'. כתב תו' בסוגיין בד"ה משולשות כו' וכן י"ל האי דמגילה דקאמר נקראת אגרת שאם תפרה הכל שלשה חוטין שלשה גידין כשרה ובלבד שיהו משולשין כו' ולא כדברי המפרשים משולשות אחד בתחלה ואחד באמצע ואחד בסוף ע"כ ונ"ל ראיה לדעת המפרשים דבתר דמייתי בבבלי הברייתא שיהא מדרום לחברון כו' פריך בעבר הירדן תלת ובא"י תלת. וקשה ה"ל למפרך הכי אקרא ומתני' דמפורש בהו שלשה בא"י ושלשה בעבר הירדן אלא ודאי אקרא ל"ק די"ל גזירת הכתוב הוא שיהיו שלשה ואין הטעם משום הצלה ודייק ליה מדכתיב ושלשת דהיינו שיהיה אחד בקצה גבול זה ואחד באמצע ואחד בסוף כדעת המפרשים ואי הוה סדרן משום הצלה טפי ה"ל לסדרן באמצע דה"ל הצלה טפי אבל השתא דאמר שסדרן באמצע ש"מ דאהצלה קפיד קרא ופריך שפיר בא"י תלת כו' שמעינן מיהת דסתם משולשין משמע אחד בתחלה כו'. וכדברי המפרשים:

אם אין שם מים כוי עיין בקונטרס. וכ"פ רש"י. מדבריו נראה שדעתו שכל הדברים נאמרים בכל ערי הלוים (וכדעת המ"ל שכתבתי לעיל בסמוך בד"ה להיכן כו' ע"ש) דאי בשש ערי מקלט קאמר קשיא הא אינהו הופרשו שלא ע"פ הגורל. וכבר השבנו ע"ז בתו' בד"ה להיכן כו'. גם קשיא למה כלל ערים אלו שאין שם מים בכלל הגורל. אבל אין צורך לדחוק כלל דודאי בשש ערי מקלט איירי שהיו צריכין להיות משולשין ומכוונים ובהו שייך שפיר לומר שאין שם מים דהא המקום גורם שיהיו דוקא אלו ולא אחרות וצ"ע:

אתון אמרין בשם רב יפת תאר כו'. כתב תו' קידושין (דף כ"ב) בד"ה שלא יחלצנה במלחמה פירש"י לבא עליה משמע אפילו ביאה ראשונה אסורה במלחמה וקשה כו' אך אין לתרץ לפירש"י מה חילוק בין ביאה ראשונה לשנייה דמחלק בגמרא ומיהו אר"י בירושלמי מצינו מחלוקות אמוראים כו' ע"ש. לדבריהם לרב דמתיר ביאה ראשונה קשיא ברייתא דמייתי התם והבאתה מלמד שלא ילחצנה במלחמה דאסור לבא עליה כלל. ונראה רב סובר כברייתא דספרי דתני התם ואחר כן תבא אליה ובעלתה אין לך בה אלא מצות בעילה. ופי' הרמב"ן דה"ק אין קידושי כסף ושטר תופסין בה ואף הבעילה שכבר בעל אינה קידושין שתהיה כאשת איש אלא עדיין נכרית היא ולא הותר בה אלא הבעילה עד שבעלה אחר כל המעשים אז והיתה לך לאשה דינה כאשת איש ע"ש. ש"מ דביאה הראשונה מותרת במלחמה ופליג אברייתא דמייתי בקידושין. וכ"ת והבאתה אל תוך ביתך ל"ל דהא כתיב בתרה וישבה בביתך תריץ הספרי לשיטתו דדריש והבאתה אל

תוך ביתך ולא לבית אחר. ר"ל אפילו בבית שמשתמש בו לשעה אינו כלום אלא בעינן שיביאנה בבית הקבוע לו. (ובריייתא דמייתי הבבלי יחידאה היא דתני ולקחת ליקוחין יש לך בה ופירש"י קדושין תופסין בה אע"פ שאינה מתגיירה מדעתה). והך קרא ולקחת כתיב קודם כל המעשים ש"מ אע"ג דהשתא נכרית היא ואין קידושין תופסין בנכרית קמ"ל קרא כיון דסופה להתגייר בע"כ קידושין תופסין בה. א"נ קמ"ל לאחר שנעשו כל המעשים קידושין תופסין בה אע"ג שמתגיירת בע"כ. וקשה דגרסינן בבבלי ס"פ האומר נכרית דאין קידושין תיפסין בה מנ"ל דכתיב לא תתחתן בם כו' הניחא לר"ש אלא לרבנן מנ"ל א"ק ואחר כן תבא אליה ובעלתה. לאחר שתשהא כפי גזירת הכתוב שהתיר לך יפ"ת והיתה לך דרוש בה הויה אבל מעיקרא קודם היתר לא קרינן בה והיתה מעתה אם נאמר מולקחת שמעינן דקודם כל המעשים קידושין תופסין בה קשה נכרית דאין קידושין תופסין בה מנ"ל. דהא לפ"ז צ"ל והיתה לך לאשה לא קאי אקידושין. וכ"ת מדאיצטריך קרא גבי יפ"ת ש"מ בכל מקום אין קידושין תופסין בנכרית י"ל קמ"ל אע"ג דקידושי יפ"ת הם בע"כ אפ"ה תופסין. ואף אם נאמר לפי האמת קאי ולקחת אלאחר כל המעשים מ"ע אין להוכיח מכאן מידי דאי לאו דאית לן קרא אחרינא דשמעינן מיניה שאין קידושין תופסין בנכרית לא מפקינן קרא מפשטיה ומוקמינן ולקחת קודם כל המעשים. וליכא למימר מוהיתה למדין בכל מקום וכדאמרינן פרק האומר דא"כ קשיא ממ"נ אי ולקחת איירי קודם כל המעשים א"א לפרש והיתה הויה וכפירש"י ואי ולקחת קאי אלאחר כל המעשים קשיא ולקחת ל"ל. אלא ודאי הך בריייתא אתיא כר"ש ולכך לא מייתי סייעתא מינה לשמואל. ובספרי ליתא להך דרשא ולקחת ליקוחין יש לך בה. והיינו כמ"ש. ומכאן איכא סייעתא קצת למ"ש הכ"מ רפי"ב מהל' א"ב ע"ש. והתו' כתב פ' ארבע מיתות (דף נ"ב) בד"ה פרט לאחרים והיינו כותי וקמ"ל שאין אישות לכותי (דהיינו כותי שקידש) ומהכא תיפוק לן בכל דוכתא. ואסורא מיהא איכא מדאיצטרך למישרי ביפ"ת אשת אפי' אשת איש ע"כ. וקשה לפ"ז דלמא ישראל שקידש נכרית קידושין תופסין בה והא דכתיב ואחר כן כו' והיתה אבל לא מקודם היינו דוקא בנשואה דכי היכא דמהני אישות דעכו"ם שאסורה לו מהני נמי שאין קידושי ישראל תופסין בה (וכ"ש לפמ"ש הפסיקתא פרשת קדושים דלא מיעט קרא אלא ממיתה אבל כרת אית בה). וקמ"ל קרא לאחר כל המעשים תופסין בה קידושין אפילו היתה נשואה דאז דינה כגיורת וכקטנה שנולדה היא. (ולולי דברי תו' עלה בדעתי לומר שהכתוב בא להתיר יפ"ת אפילו היא אשת איש של כנעני ולית לה הך דרשא דדרשינן ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה מיהו מדברי הספרי ורש"י ריש פרשת כי תצא מוכח שאינו כן וצ"ע).

ובהכי ניחא קושית תו' שם מהא דסנהדרין (דף כ"א) אמר ר"י בשם רב תמר בת יפת תאר היתה כו' ש"מ דביאה ראשונה מותרת ע"ש. דרב לשיטתו דאמר ביאה ראשונה מותרת וכמ"ש ופליג אברייתא דקידושין. מיהו גם לר' יוחנן ניחא דרש"י פי' בסנהדרין שם תמר יפ"ת היתה קודם שנתגיירה ממכה אמה ילדה לו לדוד את תמר והיתה אצלו בתורת יפ"ת ע"כ ר"ל שלאחר כל המעשים בעלה אבל לא להיות לו לאשה כיון שלא נתגיירה עדיין בלב שלם א"כ היתה כבת שפחה ונכרית ואין לה קורבת אב והיתה מותרת לאמנון כדפירש"י שם. ואני תמה ממ"ש תו' לתרץ קושיא זו לשיטת רש"י שתמר לא היתה בת דוד אלא שהיתה אמה מעוברת בה מקודם ע"ש. שהרי מפורש בדברי רש"י בת דוד. ולפמ"ש ניחא נמי הא דמקשיה תו' לשיטת רש"י אמאי קרי לה בשר תמותות כיון שנתגיירה ע"כ. שהרי אף שעדיין לא נתגיירה בלב שלם מותר לו לבא עליה אפילו שלא לשם אישות וכמעשה דיד לפירוש רש"י וצ"ע:

דסנהדרין ברח אמר כו'. וקשה מאי תועלת היה לו בבריחתו הא אי אפשר לגמור דינו בו ביום דהא בעי הלנת דין ויש כח ביד המלך ליקח אותו משם ולהרגו. ואפילו נאמר שהב"ד יגמרו דינו כשוגג וכמ"ש תוס' סנהדרין ס"פ נגמר מדין (דף מ"ח) בד"ה מ"ט כו' ע"ש מ"מ רשות ביד המלך להרגו כמ"ש הרמב"ם סוף פ"ג מהל' מלכים שונא שהרג בשגגה יש למלך רשות להרגו. ונראה אף שהמלך רשאי להרוג שונא שהרג בשגגה היינו דוקא כשאין שגגתו ידוע אבל שגגת יואב ידוע שטעה בדין כמפורש שם דלא דרש אכין ורקין. מיהו עדיין קשה הא היה יכול להרגו כדין מורד במלכות כמפורש שם. ונראה דמהכא דייק להרמב"ם לומר סוף פ"ה מהלכות רוצח המזבח קולט שנאמר בהורג בזדון מעם מזבחי תקחנו למות מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח כו' ואין קולט אלא גגו של מזבח בית העולמים בלבד ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו אבל זר כו' מי שפחד מן המלך שלא יהרגנו בדין המלכות או מב"ד שלא יהרגנהו בהוראת שעה וברח למזבח ונסמך לו ואפי' היה זר ה"ז ניצל ואין לוקחין אותו מעם המזבח לעולם אא"כ נתחייב מיתת ב"ד בעדות גמורה והתראה שאר כל הרוגי ב"ד תמיד. ומפרש לקרא הכי וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה אפילו כהן ועבודה בידו והוא בגגו של מזבח בית העולמים או ההורג בשגגה והוא סמוך למזבח כאן שאין העבודה בידו תקחנו למות דאין לומר דמעם מזבחי ולא מעל מזבחי קאי נמי אהורג בזדון קשיא ל"ל כי יזיד הל"ל סתמא וכי יהרוג איש את רעהו מעם מזבחי. דהוה משמע בין שוגג בין מזיד אלא ודאי מעם מזבחי קאי על שוגג וכמ"ש. (ובהכי אזדא לה תמיהת הרב במ"ל מהאי דפרק יה"כ שסיים בה והדבר צריך תלמוד) וזה שסיים הרמב"ם אא"כ נתחייב מיתה ב"ד בעדות התראה כו'.

דייק מדכתיב להרגו בערמה איך נדע הדבר שהיה ערמה ושהוא מזיד אלא כשיש שם עדים והתראה. וכ"ת לפ"ז כשאין שם התראה ה"ז ניצול אפי' סמוך לו א"כ כל שוגג ינצל אפי' בסמוך לו דהא אם יש שם התראה לאו שוגג הוא וכבר אמרנו דגם בשוגג מעם מזבחי תקחנו למות לכך קאמר דיש שם חלוקה שלישית מי שברח לשם מפחד המלך. והשתא שלשה חילוקים יש בדבר (א) מזיד לוקחין אותו למות לעולם. (ב) שוגג צריך שיהיה כהן ועבודה בידו בגגו של מזבח. (ג) הבורח לשם מפחד המלך אפילו מעם המזבח אין לוקחין אותו. גם דיוקא דקרא הכי משמע דקאמר חקחנו למות וסתם מיתה היא חנק והל"ל תקחנו להרוג דהא ברישא נמי כתיב להרגו בערמה אלא למעט המלך שאין לוקחו משם וה"ק מי שיש לו רשות להמית בחנק הוא שיש לו רשות ליקחנו משם אבל המלך שאין לו רשות להרוג אלא בסייף כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' מלכים. ובירושלמי ר"פ ארבע מיתות (הלכה א') ועמ"ש בתו' שם. ולפמ"ש לא טעה יואב בשום דבר. וכ"ת מנ"ל להרמב"ם לפסוק כר"י אע"ג דקיי"ל רב ור"י הלכה כר"י מ"מ בבבלי פרקין מייתי להא דרב ולא לדר"י משמע דלית הלכתא כר"י ונפקא מיניה לדינא י"ל סמיך אהא דכריך הש"ס ס"פ נגמר הדין בשלמא למ"ד נכסיהן למלך היינו דכתיב וינס יואב כו' אלא למ"ד נכסיהן ליורשין מאי נפקא ליה מיניה לחיי שעה הרי דלית ליה להא דרב וכ"כ תו' שם ע"ש. עוד היה נ"ל לתרץ קושייתי הראשונה שאמר יואב מוטב שיהרגו אותי ב"ד בהוראת שעה. אך דוחק הוא לומר כן שיהרגו שר צבא כיואב משום הוראת שעה. גם מסתפק אני מאוד בדבר אם הרגו ב"ד בהוראת שעה אם נכסיהן ליורשין או שהן הפקר או להקדש שיותר נראה שהוראת שעה דב"ד והרוגי מלך שוין הם בכל עניניהם וצ"ע:

וכי מדבר היה ביתו. גם בבבלי ס"פ נגמר הדין פריך הכי. וקשה דלמא ה"ק בביתו אשר היה לו במדבר שגם בערים היו לו בתים ונתן סימן באיזה בית קברוהו וכן פירשו המפרשים ונראה שהש"ס מפרש במדבר היינו מדבר ממש ואין סברא לומר שבנה בית במדבר ועיין ברד"ק:

ולא תעלה במעלות כו'. וליכא למימר דיליף מדכתיב מעם מזבחי תקחנו למות ומפרש לקרא מעם היושבים סמוך למזבחו דהיינו מסנהדרין תקחנו למות דמודה ר"י מזבח דקרא מזבח ממש הוא ובעינן כהן ועבודה בידו א"נ קמ"ל רציחה דוחה עבודה אבל במכילתא תניא מנין שאין ממיתין אלא בפני הבית שנאמר מעם מזבחי וגו' בזמן שיש לך מזבח אתה ממית ואם לאו אין אתה ממית וקשה מנ"ל הך דרשא הא איצטריך קרא לגופא. והרמב"ן פרשת מסעי כתב וכן הדבר שלאחר החרבן אין סנהדרין נוהגת כמפורש

פרק ארבע מיתות אבל לא מצאתי מצוה שתלויה בזמן הבית שיאמר בה לדורותיכם בכל מושבותיכם כו' ואולי דורשים אלה לכם לחקת משפט על סנהדרין הנזכרים בפרשה תמיד לפני העדה למשפט ושפטו העדה ויאמר שתהיה לנו לדורות עדה שופטת אפילו לאחר החורבן לדון דיני קנסות וכל דבר שבממון ושל מלקות ארבעים ע"כ. ואני תמה מדבריו אלה הרי מפורש פ"ק דיבמות ופרק אד"מ והיה אלה לכם לחקת משפט בכל מושבותיכם איירי בסנהדרין הדנין דיני נפשות ואיצטריך מושבותיכם לגז"ש שאין מיתת ב"ד דוחה שבת. לפ"ז ליתא נמי לקושייתו דמושבותיכם האמור כאן לאו לגופיה אתיא אלא לגז"ש. אך קשה נליף שבת מסנהדרין בגז"ש דמושבות שאינו נוהג בזמן החרבן וי"ל מכדי מאן אית ליה הך גז"ש תנא דבי ר"י ואיהו דאמר קידושין פ"ק (דף ל"ז) שבת בק"ו אתיא מה מצות קלות נוהגות בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית שבת דתמירא לא כ"ש. וכל היכא דאיכא לקיים תרווייהו הגז"ש וק"ו מקיימין תרווייהו (ועיין תו' ב"מ פרק המקבל) (דף קי"ד). ומעתה הא דאמרינן בקידושין שם נימא ליה אנא ביאה ומושב קאמינא חדא ועוד קא"ל חדא אנא ביאה ומושב קאמינא ועוד דקאמרת והרי שבת שנאמר בו מושבות שבת ק"ו הוא. ומדקדקים למה השמיט תירוצא קמא. ולפמ"ש ניחא לתירוצא קמא קשיא נליף שבת מב"ד לכך קאמר ק"ו ומתורץ בזה גם קושיא זו. ודברי הרא"ם בזה בפרשת מסעי צריך עיון ע"ש:

למה הוא טוב כו' עיין בקונט'. מייתי ליה הכא דלרשב"ל דאמר בבבלי (דף י') שהקב"ה מזמין המזיד והשוגג לפונדק אחד זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג ולא גלה גולה עתה. ה"פ דקרא ה' עושה טוב וישר כאחת. טוב לשוגג שיגלה ויכופר עונו להטיבו באחריתו. וישר שמבער דם הנקי כדכתיב ואתה תבער דם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ה'. וקאמר ע"כ יורה חטאים והם השוגגים בדרך אשר ילכו להנצל מגואל הדם:

שאלו לחכמה כו'. גירסת המדרש [ילקוט תהלים רמז תש"ב בשם מדרש] שאלו לחכמה חוטא מה עונשו א"ל חטאים תרדוף רעה שאלו לנבואה חוטא מה עונשו א"ל הנפש החוטאת היא תמות שאלו לתורה חוטא מה עונשו א"ל יבא (קרבן) [אשם] ויתכפר לו שאלו להקב"ה א"ל יעשה חשובה ויתכפר לו. וק' (א) איכן מצינו ששאלו על כך. (ב) הא מפורש בקרא נפש כי תחטא בשגגה יתכפר לו בקרבן (ג) צריך טעם במאי פליגי. ונראה מעולם לא נסתפק אדם על החוטא בשוגג מה עונשו. אלא מספקא להו לחכמים אומר מותר מה עונשו. דאיכא לספוקי בחטאו בארבע פנים אם הוא אנוס או שוגג או קרוב למזיד או מזיד ממש. דגרסינן בבבלי ר"פ כלל גדול (דף ס"ח) תינוק שנשבה לבין הנכרים חייב על הדם אחת כו' דברי ר"ע מונבז פוטר. נמצא לר"ע אומר מותר שוגג

ולמונבז ה"ל אנוס. ובבבלי ריש פרקין אמר רבא אומר מותר קרוב למזיד הוא. ולא מזיד ממש. ומהרי"ק כתב בתשובה אשה שזנתה שסברה שמותרת לזנות הויא מזידה ואסורה לבעלה דה"ל למכתב ומעלה מעל בה' וכתיב ומעלה בו מעל כל שמתכוונת למעול בו אסורה ע"כ. ושאלו ודרשו מחכמת שלמה דאומר מותר קרוב למזיד דכתיב חטאים תרדף רעה וקשיא אי ס"ד כפי' התרגום ורש"י שהרעה עצמה רודפת אחריהם הל"ל רעה תרדוף החטאים. והראב"ע כתב תרדף פועל יוצא לומר הרעה שיעשו החטאים היא מסבבת שירדפו אחריהם. לא ביאר הרב מי הוא הרודף והפירוש הנכון נראה שהרעה גורמת שהיסורים רודפים אחר החוטא ואין לומר דאירי בחוטא בשוגג או במזיד שהרי עונשם מפורש אלא באומר מותר איירי שאינו ראוי לעונש שוגג או מזיד אלא לעינש ממוצע והיינו היסורים. ושאלו ודרשו בדברי הנביאים ומצאו ביחזקאל שאמר הנפש החוטאת תמות ור"ל אף בן הרשע כשאוחז מעשה אבותיו הרשעים אף שלא למדו אבותיו לעשות צדק וה"ל כאומר מותר מ"מ ימות דאומר מותר מזיד הוא וכדעת מהרי"ק. ושאלו ודרשו מתורה שבעל פה ומצאו שאומר מותר שוגג הוא ומביא קרבן ומתכפר לו והיינו כר"ע. דסד"א אנוס הוא וכטעמא דמונבז דכתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה וסמיך ליה והנפש אשר תעשה ביד רמה הקיש שוגג למזיד מה מזיד שהיתה לו ידיעה אף שוגג שהיתה לו ידיעה. אלא מדחזינן שאמרו כל שחייבין על זדונו כרת מביא על שגגתו חטאת ולא אמרו דניבעי על זדונו סקילה דומיא דע"א אלא ודאי דלית לן לאקושי לע"א אלא במאי דכתיב בהך פרשתא לכך איצטריך למכתב והנפש אשר תעשה ביד רמה ונכרתה ולא להיקישא דמונבז וכמ"ש תו' שם (דף ס"ט) בד"ה מה כו'. ושאלו ודרשו ממעשה ה' ופעולותיו ומצאו שאומר מותר סגי לו בתשובה. דקשיא מה השיב אדם להשם ב"ה האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל. וכי בשביל כך יפטור מעונשו אלא שטעה במאמר ה' שאמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו כו'. מדאמר ממנו תרי זימני דייק ליה דוקא הוא בעצמו לא יקח מן העץ ויאכל אבל כשאחרים נותנים לו מותר וזה שאמר האשה אשר נתת וגו'. ומפני שאומר מותר היה לכך נתכפר עונו בתשובה כדאמרינן במדרש אמר אד"ה עשיתי תשובה ונתפשרתי דאע"ג דאומר מותר אנוס הוא מ"מ לאו אונס ממש וצריך תשובה. ובדרושים הארכתי ע"ש:

ותימר אכן. בירושלמי סנהדרין (פ"י סוף ה"ב) כתבתי בד"ה אפילו כו' מהך קרא קשיא להא דאמרינן קללת חכם אפילו על חנם היא באה ע"ש ואפשר לומר חכם שאני דכתיב מקים דבר עבדו הוא גוזר ואני מקיים הלכך אפילו על חנם באה לקיים דברו. וא"ל א"כ

מאי קשיא ליה נימא מתני' בחכם שגלה איירי ולכך מתייראים מקללתו דמשום שכם אחד אין לזון כל הגולים. ובבבלי תירץ קושית הש"ס שהיה להם לבקש רחמים על דורן כו' ע"ש. וקשה לפי הא דאר"ל (דף י') שהנהרג מן ההורג בשוגג היה מזיד ע"ש וכי ה"ל לבקש רחמים על המזיד וי"ל לדברי ר"ל גם ההורג בשוגג כבר הרג בשוגג מקודם וע"ז ה"ל לבקש רחמים. מיהו לפשטא דשמעתתא צריכין לומר שגם הנהרג הראשון היה מזיד ועמש"ל בד"ה חוזר כו':

תיפתר שהיה עת ועונה. כתב הי"מ וקשה מ"מ אין לקבל התפלה להרע שלא כדין ע"ש שדחק הרבה. ונראה שהקבלה היא שינצל מעונשו והרעה ממילא באה שאין לו הצלה אחרת רק מיתת כה"ג וזה פשוט:

בשעה שאני מתפלל כו'. כתב הי"מ וקשה ממ"נ אם אותו העת כשמתפלל היא עת רצון א"צ להתפלל על כך ואם אינו כן איך תהיה עת רצון בלא עתו ע"ש. ונראה לרבים עת רצון בכל עת שמתפללין כמ"ש הי"מ שם ומלך הגון דינו כרבים וביקש שתהיה תפלתו מקובלת כתפלת הרבים שאינה נידחת. וזה שסיים אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך כלומר אף שתהיה בשעה שהקב"ה עוסק בתורה שנקראת אמת ואינו עושה לפנים משורת הדין ליחיד יעשה לו חסד כתפילת הרבים כמפורש בבבלי פ"ק דע"א (דף ד'):

כל מקום שנאמר כו'. בבבלי גרסינן ארחב"ח מפני מה נאמרה פ' רוצחין בלשון עזה כו' מפני שהן של תורה. ופירש"י אבל שאר אמירות שאמר לא אמר דבר לקיים מצוה הכתובה בתורה חוץ מזו. הנה זה לי שנים רבות שהקשיתי לפירש"י הא כתיב בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים ושב מול את ב"י שנית. וכ"ת מצות פריעה הוא דאמר כדדרשינן משנית ולא ניתנה פריעת מילה לאברהם נמצא שאין מצוה זו כתובה בתורה י"ל הא גם מצות מילה עצמה אמורה בפרשה דכתיב וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו. וכ"ת כיון שנאמר לו גם דבר חדש לא שייך בו דיבור י"ל גם בפ' ערי מקלט נאמר דבר חדש כדדריש בסמוך מושב עמם ואפ"ה כתיב בה דיבור אע"ג דיש לומר דבבלי דריש ליה מוחי כדמשמע שם (דף י') מ"מ גם הבבלי דריש מיניה דבר חדש דגרסינן שם אר"א עיר שכולה רוצחים אינה קולטת שנאמר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שהשוו דבריהן לדבריו ודבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו אלא מדברי יהושע וע"ק מ"ד לא ניתנה פריעת מילה לאברהם איפרוך כמ"ש תו' יבמות (דף ע"א) ע"ש. ונראה דלא כפירש"י אלא ה"ק מפני שהן כשל תורה שנאמרו בה דברים חדשים שאינן כתובים בתורה ה"ל כתורה ממש. והנאני שהנחני ה' בדרך האמת שדברי הירושלמי מכוונים לדברי. ועיין בדרושים שהארכתי:

והכתיב וידבר אלהים. נראה דקאי אהא דכתיב וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התיבה וגו' שאין כאן חידוש מקרא וכתיב וידבר. והציווי שיצא מן התיבה והברכה שרצו בארץ בשביל כך לא היה לו לומר וידבר שהרי גם באדם נאמר ויצו וגו' וברכה ולא נאמר וידבר והתירוץ לפי שנאמר בו היתר תשמיש דכתיב אתה ואשתך וגו' כדאמרינן בירושלמי תענית פ"ק (ה"ה) דזה הוי חידוש מקרא:

ותימר אכן. עיין בקונטרס. משמע כל שאין הששׁ ערי מקלט עומדות אין אחד מהן קולטת אע"פ שנבדלו מתחלה ששׁ. וכן משמע מהא דתניא לעיל בפרקין (הלכה ז') נפלה אחת מהן בונין אותה מאותו השבט ומניין אף בשאר כל השבטים ת"ל ששׁ ש"מ דבעינן שיהו לעולם ששׁ. והכי משמע לישנא דקרא ששׁ ערי מקלט תהיינה לכם לעולם אין אחת מהן קולטת עד שיהו ששׁ. אבל הרמב"ם כתב פ"ח אין אחת מערי המקלט קולטת עד שיובדלו כולן כו' ע"ש. משמע כל שנבדלו כאחת קולטות אע"פ שנפלה אחת מהן וצ"ע:

בר נש כו'. וקשה הא מסקינן בבבלי פרק גיד הנשה אם אינהו אטעייהו נפשייהו לא שייך בהו גניבת דעת א"כ מ"ט יגלה נפשיה ומרוצח אין ראיה דגזירת הכתוב הוא כדי שיתבייש בעוונו. ואפשר לכך קאמר מילתיה בת"ח דבאמת שאר כל אדם א"צ לפרסם עצמו בכיוצא בזה אלא ת"ח דוקא. והיינו דגרסינן בבבלי פרק אלו מציאות (דף כ"ג) אמר שמואל בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני במילייהו במסכתא ובפוריא ובאושפיזא וע"ש ברש"י ותוס'. ולפמ"ש ה"ק במסכת משנים משאר כל אדם ומפרסמים שאינן בקיאים אלא בחדא מסכתא. ובפוריא כששואלים לו אם רוצה לשכוב ע"ג המטה אף על גב שמקיים בנפשו על הארץ תישן אינו רוצה לגלות חסידותו ובאושפיזא שאינו רוצה לגלות מקומו איתא שלא יכבדוהו. וכיון שאינו משנה אלא למעט כבודו לכך מהדרינן ליה אבידתא בטביעת עינא ע"ש:

מ"ט דר"י כו' עיין בקונטרס. וז"ל הספרי פן ירדוף גואל הדם מצוה ביד גואל הדם לרדוף כי יחם לבבו הא אם שונא לו אינו גולה. גירסא זו תמוה וצריכין לפרש כמ"ש בקונט'. אבל בפסיקתא ראיתי כן ירדוף גואל הדם מצוה ביד גואל הדם לרדוף כי יחם לבבו והשיגו אין לי אלא מי שיש לו חומם לב האב את הבן הבן את האב מנין תלמוד לומר רוצח הוא מכל מקום. ונראה שכך היא גירסת הספרי. ואתיא כר"ע דאמר רשות ביד גואל הדם ואיצטריך ליה כי יחם לדרשת הספרי. והא דאמרינן לעיל בפרקין האב אינו גולה על ידי הבן פליג אהך דרשא ואפשר שסובר כר"י הגלילי ואפשר לחלק וצ"ע:

וחוזר במיתתו של שלישי עיין בקונטרס. ותימה כיון שההריגה וגם גמר הדין לא היה בימיו של זה למה חזר במיתתו הא כתיב אשר נמשח בימיו ואם נאמר שמיתתו מכפרת א"כ אף במיתתו של שני יחזור ועמ"ש לעיל בד"ה חוזר כו' וצ"ע:

הלכה ז

וחוזר לשררה שהיה בה כו'. בבבלי גרסינן ת"ר ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ישוב למשפחתו הוא שב ואינו שב לחזקת אבותיו דר"י רמ"א אף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו אל אחוזת אבותיו כאבותיו. נראה שר"י דריש אחוזת היינו נחלת אבותיו ור"מ דריש אחוזת היינו חזקת אבותיו. ודברי בק"א בזה אינן נכונים ע"ש. ורש"י פי' פרשת בהר אל אחוזת אבותיו אל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך אחוזת חזקת ע"כ. ותימא למה תפס דברי ר"מ ועזב דברי ר' יהודה דקיימא לן כוותיה וכן פסק הרמב"ם. ולא ראיתי לאחד ממפרשיו שהרגיש בזה וצ"ע. גם סוגית הש"ס קשה לר"י ל"ל ואל אחוזת אבותיו למעוטי אל אחוזתו ישוב אבל לא אל כבוד אבותיו דהיינו לשררה לא ישוב הרי גבי רוצח לא כתיב אחוזת אבותיו אפילו הכי ממעט מיניה שאינו חוזר לשררה. וצ"ל דגם ר"י אית ליה גזירה שוה דשיבה שיבה וזה דלא כמ"ש תוס' בד"ה גמר כו' ע"ש. והרב במ"ל כתב פ"ג מה"ע סוף הלכה ח' ר"מ דגמר שיבה שיבה יליף שיבה דכתיב בנרצע ואיש אל משפחתו תשובו משיבה דכתיב במכרוהו בית דין כדכתיב ושב אל משפחתו וכי היכי דאין כהן נרצע הכי נמי אינו נמכר ע"ש. ושגגה יצאה מפי השליט דושב אל משפחתו כתיב בפסוק כי ימוך דאיירי במוכר עצמו. וכיון שכן אי אפשר לומר דר' מאיר יליף הך גזירה שוה דאם כן מאי פריך הש"ס פ"ק דקידושין (דף י"ד) מוכר עצמו מנא ליה דנקנה בכסף ומשני יליף שכיר שכיר הניחא למאן דיליף שכיר שכיר אלא מאן דלא יליף שכיר שכיר מנ"ל. ומאי קושיא לישני מאן דלא יליף כר"מ ס"ל ויליף מוכר עצמו מנרצע בגזירה שוה דשיבה שיבה וקסבר מכרוהו ב"ד נרצע אבל לא מוכר עצמו וכרבנן דר"א א"כ נרצע קנינו בכסף שפיר איכא למילף מוכר עצמו מיניה ואפילו לר"א נמי ניחא דהא מכרוהו בית דין ודאי נרצע דביה כתיבא רציעה. ודוחק לומר דפשיטא ליה לש"ס דגם שיבה לא יליף דהא בעי למימר רבי היא דלא יליף שכיר שכיר ומדבריו אין להוכיח כלל דלא גמר שיבה וצ"ע:

למחלוקות ניתנו. ואם תאמר הא כתיב על כן אמרתי ללוים בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה ויש לומר הא מיהת לא היו רשאים לדחות רוצח בשגגה מלדור שם אף על פי שהיו מעלים להם שכר מכל מקום היו דרים שם בע"כ לכך אינן נקראו נחלתם אי נמי

נחלה דקרא היינו מקום לזרע ולאסוף את תבואתו אבל הערים אינן נקראו נחלה וכן משמע לישנא דקרא פרשת קרח. ועמ"ש לעיל בד"ה להיכן כו':

לא בערי הלוים כו'. נסתפקתי הא דתנן בפרקין כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת. באיזה תחום איירי אי תוך עיבורה של עיר דהיינו שבעים אמה ושיריים או תוך אלפיים אמה מגרש שלה קאמר דזה מיקרי תחום העיר ולפמ"ש לעיל בד"ה כך כו' דיליף מדכתיב אם יצא יצא מחוץ לנבול עיר מקלטו. מסתברא דקאי אגבול שגבל לה הכתוב דהיינו אלפים אמה מגרש. ובבבלי עירובין (דף נ"ח) גרסינן אר"נ נקטינן אין מקדרין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שהן של תורה ופירש"י בערי מקלט בתחום ערי מקלט לקילוט דתנן כשם שהעיר קולטות כו' ע"כ. וקשה מ"ש דנקט ערי המקלט ולא נקט ערי הלוים דהא תחום שניהם שוים. ומה שכתבתי בירושלמי עירובין פ"ה ה"ג בד"ה לא כו' סד"א להצלת נפשות אין מדקדקין קמ"ל דלא. דוחק קצת דודאי אין סברא שיהא תחום לרוצח חוץ לגבול העיר. ועמ"ש שם ובסוטה פרק כשם בד"ה ניחא כו':

הדרן עלך פרק אלו הן הגולין וסליקא לה מסכת מכות ברחמי דשמיא